

הנאשמים

**דו"ח בעניין האחריות הפלילית והציבורית להרג אזרחים
ערבים באוקטובר 2000**

עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

אוקטובר 2006

תוכן העניינים

3	הקדמה
5	פרק ראשון: סיכום הממצאים והמסקנות של דו"ח זה
5...	א. המחדל של רשויות אכיפת החוק ומח"ש לאחר ההרג באוקטובר 2000
7	ב. חקירת נושא הצלפים
11	ג. חקירת אירועי ההרג ומחדליה החמורים של מח"ש
23	מסקנות
25	פרק שני: מחדלי רשויות אכיפת החוק
33	פרק שלישי: השימוש בצלפים
33	אום אל-פחם, 1.10.2000
51	נצרת, 2.10.2000-3.10.2000
59	חובת האזהרה
62	פקודה בלתי חוקית בעליל
64	פרק רביעי: אירועי ההרג
64	המנוחים אחמד ג'בארין ומוחמד ג'בארין, אום אל-פחם
71	המנוח ראמי גרה, ג'ת
86	המנוח אסיל עאסלה, עראבה
93	המנוח עלא נסאר, עראבה
95	המנוח איאד לואבנה, נצרת
100	המנוחים וליד אבו סאלח ועמאד גנאיים, סחינין
109	המנוח ראמוז בושנאק, כפרמנדא
112	המנוח מוחמד ח'מאייסי, כפר כנא
116	המנוחים ויסאם יזבכ ועומר עכאווי, נצרת
125	פרקי חמישי: בעייתיות בחינת דו"ח מח"ש בידי פרקליט המדינה והיועץ המשפטי לממשלה
127	פרק שישי: ההיבט הערכי ומדיניות ההפליה

הקדמה

בתקופה שבין 1 ל-8 באוקטובר 2000 נהרגו שלושה עשר צעירים ערבים במשולש ובגליל על ידי כוחות משטרת ישראל. הריגתם של הצעירים ופציעתם של מאות מקרב האוכלוסייה הערבית בוצעו על ידי שוטרים במהלך אירועי המחאה של האזרחים הערבים והשביתה הכללית שהוכרזה על ידי ועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל. יום השביתה הכללי הראשון הוכרז ביום 1.10.2000, במחאה על הרג פלסטינים במקומות שונים בשטחים הכבושים. התמונות הקשות מהאירועים בשטחים, וביניהן תיעוד הריגתו של הילד מוחמד אל-דורה, שודרו בכל רחבי העולם. כתוצאה מתגובתה הקיצונית של משטרת ישראל ב-1 באוקטובר 2000, אשר גרמה להריגתם של שני צעירים מאום אל-פחם וצעיר מכפר ג'ית שבמשולש ולפציעתם של מאות אזרחים ערבים, נמשכו אירועי המחאה במקומות שונים. הרג הצעירים הערבים באוקטובר 2000 הוא מרכיב יסודי ומכונן בזיכרון הקולקטיבי של האזרחים הערבים.

ביום 8.11.2000 מונתה "ועדת החקירה הממלכתית לביורר ההתנגשויות בין כוחות הביטחון לאזרחים ישראלים באוקטובר 2000" (להלן: ועדת אור). בראש ועדה זו עמד שופט בית המשפט העליון, תאודור אור, וכיהנו בה עוד שני חברים: השופט האשם ח'טיב, שופט בית המשפט המחוזי בנצרת, ופרופסור שמעון שמיר מאוניברסיטת תל-אביב. ועדת אור פרסמה את הדין וחשבון שלה ביום 1.9.2003. דו"ח זה מעיד על החומר שהיה בפני הוועדה כלהלן:

"החומר שבפני הוועדה הוא רב-היקף. אוספי החומר מטעם הוועדה גבו כ-500 הודעות מעדים שונים. הוועדה שמעה 434 עדויות, כשחלק מעדויות אלה, 58 במספר, היו של עדים שכבר העידו בשלב העדויות הראשון, קודם משלוח ההודעות לפי סעיף 15 לחוק ועדות חקירה. נתקבלו על ידי הוועדה 4,275 מוצגים. חומר הראיות כולו כולל עשרות אלפי עמודים. הוועדה גם ערכה, במהלך שלושה ימים, ביקורים במקומות האירועים, כדי שחברי הוועדה יוכלו להתרשם במו עיניהם מהמקומות בהם התרחשו האירועים ומתנאי השטח בכל אחד מהם. ביקורים אלה סייעו להבנת גרסותיהם של עדים רבים, אשר העידו בפני הוועדה."

ועדת אור מצאה, כי לא היתה הצדקה כלשהי לירי שגרם למותם של שלושה עשר הצעירים הערבים. היא גילתה כי באוקטובר 2000 נעשה שימוש בצלפים לפיזור הפגנות לראשונה מאז 1948 וכי שימוש זה, שגרם למותם ופציעתם של אזרחים, היה בניגוד לדין ובוודאי אינו מעוגן בהוראות הפתיחה באש. כמו כן, ועדת אור קבעה כי השימוש בירי של כדורי גומי שהוביל

לתוצאות קטלניות בוצע אף הוא בניגוד להוראות פתיחה באש. כן נמצא, כי באף אחד מהמקרים לא נוצרה סכנה ממשית שהצדיקה את הירי שגרם להרג האזרחים.

ועדת אור הורתה למחלקה לחקירות שוטרים (להלן: מח"ש) להמשיך ולהעמיק בבדיקת נסיבות ההרג של האזרחים לצורך קביעת האחריות הפלילית.

בחודש ספטמבר 2005 ובמלאות כחמש שנים לאירועי אוקטובר 2000, פרסמה מח"ש את הדו"ח מטעמה (86 עמודים). הדו"ח הזה קובע כי אין מקום להגיש כתב-אישום אף לא באחד משלושה עשר מקרי ההרג שביצעו השוטרים. בעקבות פרסומו של דו"ח זה נמתחה ביקורת ציבורית חריפה נגד דו"ח מח"ש, שכונה דו"ח קיצוני המצדיק את השימוש ב אלימות נגד האזרחים הערבים. כמו כן, משפטנים רבים נימקו שמסקנותיו של דו"ח זה הן בלתי סבירות באופן קיצוני ביותר, בהיותן סותרות באופן מהותי את מסקנותיה והמלצותיה של ועדת אור אשר בדקה וחקרה במשך שלוש שנים, שמעה מאות עדויות ונחשפה לאלפי מוצגים וראיות בעניין ההרג והשימוש בירי.

לאחר פרסום דו"ח מח"ש פנה ארגון עדאלה אל מח"ש בדרישה לקבל את כל חומר החקירה שהיה בפני מח"ש ואשר עמד ביסוד הדו"ח שלה. רק לאחר שלושה חודשים מיום פרסום דו"ח מח"ש, הצליח עדאלה לקבל את כל חומר החקירה ששימש את מח"ש. ארגון עדאלה למד ועיין בכל החומר הזה. לצורך השוואה, עימות ואימות, הוא למד אלפי עמודים של מסמכים ופרוטוקולים שונים שהיו בפני ועדת אור, לרבות האזנה וצפייה לקלטות רלבנטיות לנושא חקירת נסיבות ההרג בתחילת אוקטובר 2000.

דו"ח זה, שכותרתו "הנאשמים", מתייחס למחדליהן של רשויות אכיפת החוק ובראשן מח"ש מאז אוקטובר 2000 בכל הקשור לחקירת אירועי ההרג של האזרחים. דו"ח זה חושף את שיטת העבודה של מח"ש, המנוגדת לדין בכל הקשור למילוי הוראת ועדת אור בדבר המשך החקירה של מקרי ההרג. הוא גם מגלה איך הסתירה מח"ש עובדות מהותיות מעיני הציבור ואיך הציגה בדו"ח שלה מצג שווא, שלפיו "היא חקרה את אירועי ההרג". כמו כן, דו"ח זה מעיד על קיומו של "שיתוף פעולה", מוסווה ולא מוצהר, בין חוקרי מח"ש לבין חלק מהשוטרים הנחקרים בכל הקשור לאחריותם הפלילית של הנחקרים.

מכיוון שדו"ח זה מתייחס בעיקר לחקירותיהם של שוטרים, הנמצאות בסמכותה של מח"ש, הוא מתמקד באחריותה הפלילית והציבורית של מח"ש בגין מחדליה בחקירת ההרג וכן באחריותם של השוטרים ומפקדיהם בכל הקשור להריגתם של אזרחים ערבים ולפציעתם של מאות מפגינים. על כן, אי ההתייחסות לדרג המדיני בדו"ח זה אינה פוטר את מהאחריות להרג שבוצע בתחילת אוקטובר 2000. על אחריותם של ראש הממשלה אז, אהוד ברק, והשר לביטחון פנים אז, שלמה בן עמי, הרחבנו בדו"חות שהוצאנו במהלך עבודתה של ועדת אור ומייד לאחר מכן.

פרק ראשון: סיכום הממצאים והמסקנות של דו"ח זה

א. המחדל של רשויות אכיפת החוק ומח"ש לאחר ההרג באוקטובר 2000:

1. הדין מחייב את מח"ש לפתוח בחקירה מיידיית בגין עבירות אשר בביצוען חשוד שוטר. סעיף 49ט(א) לפקודת המשטרה, התשל"א-1971, קובע במפורש כי:

"על אף האמור בכל דין, חקירה של עבירה כמשמעותה בתוספת הראשונה, אשר בביצועה חשוד שוטר, לא תיערך בידי משטרת ישראל, אלא בידי המחלקה לחקירת שוטרים שבמשרד המשפטים."

2. אף שהיה ידוע כי ההרג והפציעות באוקטובר 2000 אירעו כתוצאה ישירה של ירי שביצעו שוטרים, ולמרות הפרסום בתקשורת ובזמן אמת בדבר השימוש בצלפים נגד המפגינים, מח"ש לא מילאה את חובתה על פי דין, בכך שלא ביצעה חקירה כלשהי בשום מקרה ממקרי ההרג בסמוך להרג. זאת, למרות פניות מפורשות של ארגון עדאלה אל היועץ המשפטי לממשלה אז, מר אליקים רובינשטיין, ולמנהל מח"ש אז, מר ערן שנדר, במהלך חודש אוקטובר 2000 (18.10.2000), ובתחילת חודש נובמבר 2000 (5.11.2000) לחקור את נסיבות הריגתם של שלושה עשר הצעירים הערבים על ידי המשטרה.

3. בסמוך מאוד למותם של ארבעה מהרוגי אוקטובר 2000, היו בידי מח"ש ארבעה דו"חות נתיחת גופות לגבי ארבעה מנוחים: ראמי גרה (נורה ביום 1.10.2000), אחמד גיבארין (נורה ביום 1.10.2000), מוחמד גיבארין (נורה ביום 1.10.2000), ומוסלח אבו גיראד (נורה ביום 2.10.2000). חרף זאת, מח"ש לא קיימה חקירה כלשהי בסמוך להרג במקרים אלה.

4. לא זו בלבד, מח"ש אישרה עוד ביום 3.10.2000 את שחרורן של ארבע גופות אחרות מבית חולים נהריה: וליד אבו סאלח, שנורה בסחינין ביום 2.10.2000; עמאד גנאיים שנורה ביום 2.10.2000 בסחינין; אסיל עאסלה שנורה בעראבה ביום 2.10.2000; ועלא נסאר שנורה ביום 2.10.2000 בעראבה.

5. כמו כן עולה מהדיון שהתקיים ביום 10.10.2000 בפרקליטות המדינה בראשותו של היועץ המשפטי לממשלה אז, אליקים רובינשטיין, ובהשתתפות מנהל מח"ש אז, ערן שנדר, תחת הכותרת "אכיפת החוק – אירועי הימים האחרונים", כי אין זכר להנחיה כלשהי לבצע חקירה כלשהי בגין אירועי ההרג. במקום זאת ניתנו הנחיות לנקוט

גישה מחמירה במדיניות המעצרים כלפי המפגינים הערבים. כפי שצוין, בין היתר, בהנחיות אלה: "על מדינת חוק להילחם ביד קשה במי שפוגעים ביסודות קיומה, וגם במי שנוקטים פגיעות בנפש, ונדלזים ואלימות."

6. במח"ש טענו כי לא התקיימה חקירה, משום שניתנה החלטה על כך על ידי פרקליטת המדינה אז, גבי עדנה ארבל, והיועץ המשפטי לממשלה אשר נימקו כי לא ראוי לקיים חקירה של מח"ש במקביל לחקירה של ועדת אור. טענה זו מופרכת מאליה, כי ההחלטה האמורה התקבלה רק ביום 9.5.2001, כשבעה חודשים לאחר אוקטובר 2000 וכחצי שנה לאחר מינויה של ועדת אור. לא למותר להוסיף, כי חזקה על רשויות אכיפת שהן מודעות לכך שהן האחראיות על ביצוע חקירות פליליות והעמדה לדין.

7. לא במקרה, איפוא, ביום 1.9.2004, שנה לאחר פרסום דו"ח ועדת אור, ביקר שופט בית המשפט העליון תאודור אור בחריפות את התנהלותה של מח"ש ומחדליה בסמוך להרג בתחילת אוקטובר 2000, במהלך דיוני ועדת החקירה הממלכתית, ולאחר פרסום הדו"ח מטעם ועדה זו. השופט אור ציין ביום 1.9.2004 באוניברסיטת תל-אביב כי:

"ככלל, המחלקה לחקירות שוטרים לא גבתה ראיות ביחס לאירועים שבהם נהרגו אזרחים, לא אספה ממצאים בשטח ולא ניסתה, סמוך להתרחשות האירועים, לאתר מי היו השוטרים המעורבים בהם... המלצתה של ועדת החקירה היתה, שתתקיים חקירה של מח"ש בשורה של אירועים, כולל אירועים שבהם מצאו את מותם 13 אנשים. הכוונה היתה, שלאור החקירה יוחלט אם להגיש כתבי אישום וכנגד מי. והנה מתברר, שעד כה טרם נקבעו מסקנות אם יש להגיש כתבי אישום לגבי אף אחד מן האירועים שהועברו לחקירת מח"ש. הוסבר, כי הסיבה לכך היתה נעוצה בבעיות של כוח אדם במח"ש, וכי רק כשהתקבלה עזרה בכוח אדם זורז קצב החקירה. נוכח התוצאות הקשות של האירועים שנדרשה בהם חקירת מח"ש, נוכח העובדה שהעדויות שגבו חוקרים מטעם הוועדה והוועדה עצמה היו גלויות כל העת בפני הכל, כולל בפני חוקרי מח"ש, וזאת כבר במהלך עבודת הוועדה, ונוכח העובדה שחלפה כבר שנה מאז ניתנו ההמלצות בדו"ח הוועדה, מצער הדבר שלא נעשה עד כה יותר במסגרת חקירת מח"ש."

8. לא זו בלבד. על סירובה של מח"ש לפתוח בחקירה מיידית נמתחה ביקורת חריפה על ידי הדווח המיוחד מטעם הוועדה לזכויות האדם באו"ם, פרופסור פיליפ אלסטון מהפקולטה למשפטים באוניברסיטת ניו-יורק. בדו"ח שלו מיום 27.3.2006 מנמק הדווח המיוחד מטעם האו"ם, כי המחדל הקיצוני של מח"ש מנוגד גם לנורמות הבינלאומיות המחייבות חקירה מיידית במקרים כגון אלה.

9. עמדתה הערכית והשליטת של מח"ש בנוגע לחשיבות חקירת הרג הצעירים הערבים מתבררת גם מאי תחילתה של חקירה מיידית לאחר פרסום דו"ח ועדת אור בספטמבר 2003. שכן, מייד עם פרסומו של דו"ח ועדת אור וטרם העיון המלא בו, טענו נציגי מח"ש כי "ברוב החקירות יהיה קשה עד בלתי אפשרי להגיע לממצאים". לאחר מכן החלו לטעון למחסור בכוח אדם עד אפריל 2004, ורק בתום שנתיים מיום פרסום דו"ח ועדת אור מח"ש פרסמה את הדו"ח שלה.

10. יודגש, כי לאחר פרסום דו"ח מח"ש ובעקבות הביקורת הציבורית החריפה נגדו, היועץ המשפטי לממשלה, מנחם מזוז, ופרקליט המדינה, ערן שנדר (מנהל מח"ש באוקטובר 2000), ערכו מסיבת עיתונאים שבה נתנו גיבוי מלא למח"ש. המשפחות של הרוגי אוקטובר הודיעו ליועץ המשפטי לממשלה, באמצעות עורכי-דין מארגון עדאלה, שהמעשה הזה של היועץ המשפטי לממשלה פוסל אותו מלהיות ערכאה ניטרלית לדון בערר שלהן נגד מח"ש. עקב כך הודיע היועץ המשפטי לממשלה כי הוא בודק את הדו"ח כאילו הוגש בפניו ערר, ולצורך כך מינה צוות משפטי ממשרדו בראשות עו"ד שי ניצן לבדוק את הדו"ח. מייד מסר ארגון עדאלה ליועץ המשפטי לממשלה, כי כפיפותו של צוות זה לערן שנדר הינה בעייתית ביותר. היא מעוררת חשש כבד ורציני לניגוד עניינים ופוגעת בניהולו של הליך תקין והוגן בהיותה נוגדת את עקרונות הצדק בדבר קיומה של ערכאת ערר ניטרלית ועצמאית. על כן טען ארגון עדאלה, כי היועץ המשפטי לממשלה פגע בזכויותיהן של המשפחות לקיום הליך הוגן. עמדה זו של עדאלה והמשפחות של הרוגי אוקטובר, שהובעה מייד עם מינוי הצוות המשפטי, תקפה עד ליום זה.

ב. חקירת נושא הצלפים

11. אחת הסוגיות העיקריות שהעסיקו רבות את ועדת אור ואשר נידונו בפניה לעומק ולרוחב היא סוגיית השימוש בצלפים באוקטובר 2000, שהתחיל ביום 2.10.2006 בזירת אום אל-פחם (כביש מס' 65 שבואדי עארה) וכן בוצע ב-2 וב-3 באוקטובר 2000 בנצרת. מלכתחילה היה ברור בדיונים בפני ועדת אור, כי שימוש זה הינו בלתי חוקי באופן קיצוני ביותר – לא רק בהיותו מנוגד להוראות פתיחה באש בפיזור הפגנות ולא רק מכיוון שהתברר שלראשונה מאז 1948 המשטרה נוקטת צעד זה

לפיזור הפגנות בתחומי הקו הירוק, אלא בגלל התכלית הקטלנית שעומדת מאחורי השימוש בצלפים. ועדת אור קבעה, כי עדויות מפקדי הימ"מ מצביעות על כך שהשימוש בצלפים נופל בגדר המקרים החריגים שבהם יש צורך מייד לנטרל אדם חמוש בנשק אוטומטי על מנת להציל חיי אדם אחרים. למשל, אדם חמוש שמחזיק בבני ערובה ומאיים בנשק זה ובאופן ממש להורגם. לכן, במקרים חריגים וייחודיים אלה יש צורך שהירי יהיה מדויק ויבוצע על ידי צלפים.

12. ועדת אור קבעה, כי אליק רון, מפקד המחוז הצפוני של משטרת ישראל, היה האחראי להחלטה בדבר השימוש בצלפים וכן להפעלתם באום אל-פחם ביום 2.10.2000, דבר שגרם למותו של אדם (מוסלח אבו ג'ראד) ולפציעתם של רבים (בנצי סאו היה מפקד האזור של ואדי עארה); וכי ניצב משה ולדמן, בהיותו מפקד מרחב העמקים של משטרת ישראל, היה אחראי להפעלת הצלפים בנצרת ביום 2.10.2000; וכי סגן ניצב שמואל מרמלשטיין, המפקד המשטרתי באזור נצרת, נתן הוראה לצלף לפתוח באש חיה ביום 3.10.2000 בנצרת, שכתוצאה ממנה נפגע קשה אזרח אחד. ועדת אור קבעה, כי השימוש בצלפים היה בניגוד לדיון, ללא הצדקה כלשהי, לא נוצרה שום סכנה מיידית שהיתה יכולה להצדיק את השימוש הזה וכי השימוש נעשה למטרות הרתעה (היינו, ענישה) ולא על מנת להרחיק סכנה מיידית שסיכנה את חייו של מאן דהוא.

13. בניגוד לתפישתה המשפטית והערכית של ועדת אור ואף בניגוד הן לעדויותיהם של מפקדי משטרה והן לעדותו של השר לביטחון פנים, מתברר כי נקודת המוצא של מח"ש היתה שאין פסול בשימוש בצלפים בפיזור הפגנות וכי זהו כלי לגיטימי ביותר ודינו כדיון כללי אחר – כגון שימוש בירי קליעים מצופי גומי לצורך פיזור הפגנות. קונספציה זו, שהנחתה את מח"ש, מסבירה מדוע היא התייחסה לנושא חשוב זה בקלות דעת ובזלזול רב. לא במקרה, איפוא, כמעט ואין זכר לחקירתו של מפכ"ל המשטרה באוקטובר 2000, יהודה וילק, בידי מח"ש, בגין אחריותו כמפקד העליון של המשטרה לביצוע הירי על ידי השוטרים ולגרימת ההרג.

14. רצונה החזק של מח"ש להוכיח את הקונספציה ההתחלתית שלה בדבר הצידוק בהפעלת צלפים לצורך פיזור הפגנות, הוביל אותה להצגת עובדות שקריות ולסתירות פנימיות בנתונים שהיא מציגה. למשל, מח"ש קובעת כי השימוש בצלפים בציר 65 (ואדי עארה) היה משום שהתקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיי אזרחים באותו ציר. אולם, בעדויות שמסרו צלפים שביצעו ירי באום אל-פחם לוועדת אור, אין זכר לאמירה אחת התומכת בקביעתה זו של מח"ש. כמו כן, בדיקת השעות שמח"ש טוענת שבהן הופעלו הצלפים, מגלה שדווקא באותו זמן הציר היה סגור לתנועת אזרחים. בנוסף, מח"ש מציינת בדו"ח שלה כי ההחלטה על הבאת הצלפים לאזור

אום אל-פחם התקבלה עוד ביום 1.10.2000, בנימוק שאלה דרושים כדי לפתוח את ציר 65. קביעה זו, התואמת את ממצאי ועדת אור, מובילה למסקנה הפוכה מזו שמח"ש הגיעה אליה: התכלית היתה לפתוח את הציר ולא לסכל סכנה מיידית וממשית. יצוין, כי אליק רון בעצמו העיד בפני ועדת אור שפתיחת הציר אינה מהווה "קו אדום" וכי אין הכרח לפתוח אותו בכל מחיר.

15. מח"ש התעלמה באופן קיצוני ביותר מראיות מהותיות ששימשו את ועדת אור והיו לראיות עיקריות בפניה. למשל, מח"ש לא צפתה בקלטת וידיאו המתעדת את הפעלת הצלפים באום אל-פחם. ועוד, מח"ש, שטענה כי השימוש בצלפים נעשה כאשר התקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיים, התעלמה מדו"ח עיקרי שחובר על ידי י" ט' בסמוך לירי הצלפים באום אל-פחם ובנצרת. דו"ח זה מעיד, כי ההוראות שניתנו התירו ירי צלפים גם אם לא התקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיי אדם. י" ט' נחקר על ידי מח"ש, אך לא נשאל אף שאלה על דו"ח זה שחיבר. המשטרה אף תיעדה דברים אלה במסמך שנקרא "מסקנות, לקחים וסיכומים" שהוצג בכנס פנימי של מפקדי המשטרה ביום 8.11.2000. מח"ש לא ראתה לנכון להתייחס אליו או לשאול את אליק רון שאלה אחת עליו.

16. הדוגמאות שיעידו על ניסיונה של מח"ש להציג מצג שווא, שלפיו עשתה חקירה מאומצת בנושא ירי הצלפים, הן רבות. למשל, מחומר החקירה מתברר כי חקירתו של אליק רון בפני מח"ש ביום 10.4.2005 משתרעת על פני עמוד אחד בלבד. זאת בעוד שחקירותיו של רון בפני ועדת אור **השתרעו על פני 801 עמודים**, שרובם המכריע התייחס להפעלת הצלפים.

17. לא זו בלבד, מתגלה גם "שיתוף פעולה" מוסווה בין חוקרי מח"ש לנחקר אליק רון, שמקורו בקונספציה המשותפת להם. למשל, מח"ש מבקשת לקדם את הטענה, כי שימוש בצלפים נעשה נגד מפגינים שהשתמשו בקלע דוד. אף שבפני ועדת אור לא היתה שום ראיה שהתקבלה בנושא זה, מח"ש תומכת את נימוקיה בעדותו היחידה והמרכזית של ד' ש', מפקד הימ"מ לשעבר. אך מח"ש לא מגלה לציבור, כי ד' ש' היה **עד הגנה מטעם אליק רון** בפני ועדת אור. יודגש, כי השופט אור נזף ברון על שהעז להביא תצהיר בעייתי וקיצוני כמו תצהירו של ד' ש', וכדברי השופט אור שהופנו לרון: "שיסביר לי אדוני בשביל מה הוא הביא לנו את התצהיר הזה." מח"ש גם לא העיזה, או לא רצתה, לעמת את רון עם הסתירות המהותיות בעדויותיו השונות. לדוגמה, רון טען בפני מח"ש כי תמיד הבחין באזרח שהוא המטרה לצלפים לפני מתן הוראת הירי. גרסה זו אינה מתיישבת עם גרסתו הקודמת בפני ועדת אור, אך מח"ש לא ביקשה להוסיף שאלה אחת על סתירה מהותית זו; ועוד, רון העיד בפני ועדת אור כי הוא היה האחראי לביצוע ירי הצלפים בשיטה של שלושה צלפים היורים יחד על

אותה מטרה, אך בפני מח"ש הוא שינה את גרסתו וטען, כי דבר זה "לא הייתי מודע לו". שינוי גרסתו בפרט מהותי בחקירה לא גרם למח"ש לייחס לו משקל כלשהו. בנוסף, אף שבפני ועדת אור התנהלה חקירה מקיפה סביב השאלה אם רון הודיע לממונים עליו, לרבות הדרג המדיני, על השימוש בצלפים, מח"ש לא מצאה לנכון לשאול אותו שאלה אחת בנושא.

18. חקירתו של ולדמן על ידי מח"ש לא פחות שערורייתית מחקירתו של רון. כך, בחקירה מיום 12.4.2005, שהיתה כולה למעשה מניפסט של ולדמן נגד ועדת אור, הוא לא נשאל אף שאלה רצינית המתייחסת לסוגיות המחייבות בדיקה. אפילו ולדמן עצמו היה מופתע מחקירה זו ואמר לחוקר של מח"ש: "אתה תמציתי מאוד היית, לא כמו בוועדה, כמה שעות, יומיים". חמור מכך הוא, שמח"ש לא חקרה את ולדמן בעניין שהיה ברור מדו"ח ועדת אור והוא מתן ההוראה לשוטרים לירות לעבר מפגינים בנצרת מיום 8.10.2000. כתוצאה מהירי נהרגו שני אזרחים ונפצעו רבים. מח"ש אף לא חקרה את ולדמן בנוגע למעשה המהווה עבירה פלילית (שיבוש הליכי משפט). שכן לאחר האירוע, שבו נהרגו המנוחים עומר עכאווי וויסאם יזבכ ב-8.10.2000, שוולדמן היה מעורב בו, ולדמן הקים צוות חקירה מיוחד שהורכב על ידו ואויש על ידי פקודיו. ועדת אור קבעה, כי מעשה זה הינו "פסול ובלתי ראוי על פי כל קנה מידה... עצם מינויו של צוות חקירה מרחבי יוצר מצב של ניגוד עניינים טבוע... מעורבותו של מפקד המרחב בחקירה וקבלת דיווחים שוטפים על מהלכי העצימו עוד יותר את ניגוד העניינים, והפכו אותו לחמור ולעמוק."

19. בדומה לכך היתה התנהלותה של חקירת מח"ש בעניין ירי הצלפים בנצרת. אף במקרה זה, מח"ש מגיעה למסקנות שלא רק שאין להן אחיזה בראיות אלא הן סותרות את הראיות שהיו בפניה ובפני ועדת אור. למשל, היא קובעת כי הירי של הצלף נ' ל' שבוצע בהוראת מרמלשטיין וכתוצאה ממנו אזרח אחד נפגע קשה, היה מוצדק מכיוון שנשקפה סכנה ממשית ומיידית לחיי הצלף כאשר הבחין במיידה כדורי ברזל האוחז בקלע דוד ומתכוון לעשות בו שימוש. אך בפועל, נ' ל' היה בעמדה על גג בניין שגובהו שתי קומות לפחות והיה מרוחק מהנפגע, כדבריו, "...כשמונים מטר לערך בקו אווירי ממני"; צלף זה מוסיף, כי הוא המתין לאישור הירי כ-20 דקות וכי ירה כשהאזרח "היה במצב סטטי". יצוין עוד, כי כשנשאל ג', מפקדו של נ' ל', על ידי מח"ש אם היו אבנים וגולות ברזל על הגג, הוא השיב "לא זכור לי דברים כאלו, הגג סך הכל היה נקי." ועדת אור קבעה באופן חד-משמעי, כי לא התקיימה ולא יכולה להתקיים סכנה ממשית ומיידית לצלף נ' ל'.

20. הקונספציה של מח"ש, המעידה על זלזול בחיי האזרחים הערבים, הרחיקה לכת עד כדי כך, שמח"ש היתה מוכנה לצאת נגד נורמות משפטיות בסיסיות אף אם אלה

נקבעו מפורשות בדו"ח ועדת אור או לצאת נגד נורמות שמפקדי משטרה העידו על קיומן. כך למשל, אף שנוהל המשטרה קובע את חובת האזהרה של המפקד הבכיר בשטח בטרם הוא מפעיל כוח נגד מפגינים, ובניגוד לוועדת אור, קובעת מח"ש כי רון פעל כדין כאשר לא הזהיר בטרם הפעלת הצלפים נגד המפגינים. יצוין, כי רון עצמו, בעדותו הראשונה והשנייה בפני ועדת אור, אמר: "יכול להיות שראוי היה להזהיר לפני הירי או בין ירי לירי". בדומה לכך, אפילו ד' ש', שהעיד מטעמו של רון בפני ועדת אור, העיד כי דעתו האישית היא שיש להזהיר לפני שצלפים פותחים באש. אולם מח"ש יודעת להסיק ולקבוע, כי אין צורך באזהרה מוקדמת, מכיוון שכמו בדיני חוזים, המפגינים במקום היו יכולים להסיק את קיומה של אזהרה לאור התנהלות כוחות המשטרה כלפיהם!!! לא פלא שמח"ש, המתייחסת לפגיעה בחיי האדם בדימויים האלה, מגיעה למסקנות שמנוגדות לא רק לנורמות משפטיות, אלא אף לנורמות ערכיות הרואות בחיי אדם ערך עליון.

ג. חקירת אירועי ההרג ומחדליה החמורים של מח"ש

1.10.2000

המנוח אחמד אברהים ג'בארין (אום אל-פחם)

מח"ש סגרה את התיק בלי לחקור

21. ביום 1.10.2000 נורה המנוח אחמד ג'בארין למוות על ידי שוטרים שהתמקמו בבית שנמצא על גבעה בעיר אום אל-פחם ("הבית האדום"). המנוח אחמד ג'בארין נורה בעינו בכדור גומי. דו"ח נתיחת גופתו של המנוח הועבר למח"ש באוקטובר 2000. ועדת אור קבעה, כי הירי בוצע על ידי המשטרה וכי על מח"ש לחקור כדי לברר את זהות הירורים ואת האחראים לירי. כמו כן קבעה ועדת אור כי העלייה לבית האדום כשלעצמה לא היתה מוצדקת ומכאן שהוראתו של מפקד מג"ב צפון אז, בנצי סאו, להשתלט על הבית הנ"ל לא היתה חוקית. ועדת אור קבעה, כי סאו אחראי לפעילות בלתי חוקית, שתוצאתה היתה גרימת מותם של המנוחים אחמד ג'בארין ומוחמד ג'בארין. מח"ש לא הסיקה שום מסקנה בנוגע לסאו.

22. מח"ש הציגה מצג שווא כאילו היא חקרה בעניין זה. עם זאת, עיון בחומר החקירה מעלה כי היא לא חקרה שום שוטר בנוגע לאירוע הריגתו של המנוח. יתרה מכך, מח"ש מציגה את עצמה בדו"ח מטעמה כמי שחקרה את האירוע בחקירה מאומצת שבעקבותיה גיבשה את מסקנותיה, בעוד שלאמיתו של דבר כל פעילותה של מח"ש בעניין זה הסתכמה בקריאת חומר החקירה של ועדת אור. אי לכך, מח"ש הפרה את דרישת ועדת אור לחקור את האירוע ולברר את זהות השוטרים האחראים.

23. בלי לקיים חקירה ולנסות לאתר את השוטר שירה לעבר המנוח קובעת מח"ש, כי לא ניתן לאתר את היורה מפאת מספרם הרב של השוטרים שנכחו בזירת האירוע. הכוחות שעלו אל "הבית האדום" והשוטרים שאיישו אותו היו ידועים לוועדת החקירה הממלכתית, כך שבנקל אפשר לזהותם ולהזמין להעיד בפני מח"ש. בלי לחקור קובעת מח"ש, כי גם אם אותר מי שהרג את המנוח, תיתכן אפשרות שהירי היה מוצדק. את כל זה קובעת מח"ש בלי לבדוק כלל מהן הנסיבות הספציפיות שהיו בשעה שנורה המנוח אחמד ג'בארין, ואם בכלל היה בנסיבות הללו סיכון ממשי ומיידי לפגיעה בשוטרים שעמדו במעלה הגבעה כשהמפגינים היו למרגלותיה. מח"ש אף מתעלמת ללא היסוס מהוראות הפתיחה באש של המשטרה עצמה, האוסרות ירי לעבר ראשו של אדם.

24. למח"ש היה ידוע על שוטרים שהיו בזירת האירוע, עשו שימוש מופרז בנשק וירו עשרות כדורי גומי. ביניהם היו השוטר *אופיר אלבז*, שירה 30 כדורי גומי, והשוטר *רותם ביטון*, שירה 56 גלילוני גומי. עם זאת, מח"ש לא טרחה להזמין להעיד בפניה.

25. ועדת אור, אשר בחנה את מכלול הראיות שהובאו לפניה, חקרה עדים וביקרה בזירות האירועים, קבעה כי הירי לעבר המנוח כשלעצמו היה בלתי מוצדק. כך גם העלייה ל"בית האדום", שממנו ירו השוטרים. ועדת אור קבעה, כי השוטרים ובראשם *ננצי סאגעשו* מעשה בלתי חוקי. מח"ש לא חקרה מאומה ובכך היא מפרה את חובתה הבסיסית והסטטוטורית לחקור מעשים בלתי חוקיים שנעשו על ידי שוטרים.

המנוח מוחמד אחמד ג'בארין (אום אל-פחם)

26. ביום 1.10.2000 נורה המנוח מוחמד ג'בארין למוות על ידי שוטרים שהתמקמו בבית שנמצא על גבעה בעיר אום אל-פחם, "הבית האדום". המנוח מוחמד נורה בעכוזו בכדור חי. דו"ח נתיחת גופתו של המנוח הועבר למח"ש באוקטובר 2000. ועדת אור קבעה, כי הירי בוצע על ידי המשטרה וכי על מח"ש לחקור כדי לברר את זהות היורים ולאחר את האחראים לירי. מח"ש הגיעה למסקנה, כי יש לגנוז את התיק בעילה של עבריון לא נודע.

27. הממצאים שהתגלו מעלים, כי מח"ש חקרה רק את השוטר *פנחס אלון* והתעלמה מכל השוטרים האחרים שהעידו בפני ועדת אור ואישרו כי הם ירו אש חיה. למשל, השוטר *איתן אזרק* העיד בפני ועדת אור כי ידוע לו על שוטרים נוספים שעשו שימוש באש חיה. מח"ש לא אספה את כל כלי הנשק שהיו ברשות השוטרים שירו אש חיה, אלא רק את חלקם. מח"ש העלימה מעיני הציבור, כי הכדור שהוצא מגופתו של

המנוח מוחמד ג'בארין אבד, לאחר שהיא מסרה אותו לראש מעבדת נשק במטה הארצי של המשטרה.

המנוח ראמי גרה (ג'ת)

28. ביום 1.10.2000 נורה המנוח ראמי גרה למוות בכפר ג'ת על ידי המשטרה. כדור גומי חדר לעינו של גרה וגרם את מותו. דו"ח נתיחת גופתו של המנוח הועבר למח"ש בחודש אוקטובר 2000. ועדת אור קבעה, כי החשוד העיקרי בירי לעבר המנוח גרה הוא השוטר ראשד מורשד, אשר ירה כדורים מצופים גומי מטווח קצר של כ-15 מטר, בין השאר לכיוונו של המנוח, וזאת ללא הצדקה ואף בניגוד להוראות המשטרה. מח"ש סגרה את התיק נגד השוטר ראשד מורשד.

29. המנוח גרה עמד בתחנת דלק מאחורי חומה שכיסתה את פלג גופו התחתון. השוטר ראשד מורשד התקרב עם שוטר נוסף לתחנת הדלק שבה עמד המנוח. רק לשוטר מורשד היה נשק שיורה כדורי גומי. השוטר אברהם בר העיד בפני ועדת אור, כי מורשד ירה לעבר המקום שבו עמד המנוח ללא אזהרה מוקדמת. הירי בוצע באישור מפקדו, סעיד אבו ריש. השוטר בר הוסיף, כי הירי שביצע מורשד גרם את הפגיעה היחידה בזירת הריגתו של המנוח גרה וכי הוא ראה אדם נופל ארצה כתוצאה מהירי שביצע מורשד. בר אמר כי מפקדו של מורשד, אבו ריש, שמח שראשד פגע במישהו ואף דיברו על כך בבסיס. לדבריו, כולם בבסיס היו "מבסוטים" בעקבות האירוע. מורשד הודה בפני ועדת אור כי אכן ירה לכיוון תחנת הדלק, למקום שבו עמדו אנשים מאחורי החומה. ראשד מורשד הודה גם, כי לא נשקפה סכנה לחייו כשירה וכי מטרת הירי היתה לפזר את ההפגנה. חברי ועדת אור ערכו ביקור בזירת הריגתו של המנוח גרה ודיווחו כי ממקום עמידתו של מורשד ניתן היה לראות את פלג גופו העליון של המנוח.

30. עדויותיהם של מורשד ובר לעיל, מסקנות ועדת אור ודיווח חברי הוועדה שביקרו בזירת האירוע לא שכנעו את מח"ש, כי השוטר ראשד מורשד הוא זה שירה במנוח גרה וכי הוא זה שגרם למותו. כל הראיות מצביעות על כך שהירי בוצע על ידי מורשד, שלא נשקפה סכנה לחייו. מח"ש מתעקשת, כי ייתכן ששוטר אחר ביצע את הירי ממרחק רב יותר. מח"ש מרחיקה לכת וקובעת כי גם אם מורשד הוא זה שירה את הירי הקטלני, עדיין אין להאשימו בדין מכיוון שלא יכול היה לאמוד את המרחק מהמקום שבו עמד. מח"ש מתעלמת מהעובדה, כי המנוח נפגע בעינו; כי מורשד זיהה אך ורק את פלג גופו העליון של המנוח וכי לחייו של מורשד כלל לא נשקפה סכנה שתצדיק ירי בניגוד להוראות הפתיחה באש, לעבר פלג גופו העליון של המנוח. בניגוד

מוחלט לוועדת אור קובעת מח"ש, כי הירי היה מוצדק. מח"ש לא הביאה ולו ראייה מהימנה חדשה אחת שיש בכוחה להפריך את הממצאים שקבעה ועדת אור.

2.10.2000

המנוח מוסלח אבו ג'ראד (אום אל-פחם)

31. ביום 2.10.2000 נהרג המנוח מוסלח אבו ג'ראד כתוצאה מירי אש חיה של צלפים על מפגינים בסמוך לעיר אום אל-פחם. דו"ח נתיחת גופתו של המנוח הועבר למח"ש באוקטובר 2000.

32. העדויות בפני ועדת אור הצביעו כי מותו של המנוח אבו ג'ראד נגרם כתוצאה מירי אש חיה של צלפים. ועדת אור מצאה כי ירי הצלפים בוצע כדלקמן: א. שלושה צלפים ירו אש חיה באותה עת כלפי אותה מטרה; ב. לירי הצלפים לא קדמה כל אזהרה למפגינים או התראה לירי אש חיה. ועדת אור קבעה כי הירי שביצעו הצלפים לא היה כדן; כי שיטת הירי של שלושה צלפים לעבר מטרה אחת איננה מידתית וכי העדר האזהרה טרם ירי הצלפים רק מבליט את אי חוקיות הירי. בניגוד לוועדת אור, מח"ש הצדיקה את השימוש בצלפים באום אל-פחם ביום 2.10.2000: את הירי בשיטה שבה שלושה צלפים יורים כלפי אדם אחד; ואת חוסר האזהרה של המשטרה בטרם ירי הצלפים. מח"ש מצדיקה את ירי הצלפים בהסתמך על עדותו של ד' ש', ששימש עד הגנה מטעם אליק רון בוועדת אור. ועדת אור קבעה באופן חד משמעי, כי אליק רון היה אחראי להפעלה של הצלפים ביום 2.10.2000 באום אל-פחם בלא שהיתה לכך הצדקה, דבר שגרם לפגיעה בשבעה אנשים ולהריגתו של המנוח מוסלח אבו ג'ראד. מח"ש איננה מזכירה את העובדה כי מקור ההצדקה שנתנה לירי הצלפים הם דבריו של ג'ד שהובא מטעם אליק רון בפני ועדת אור. מח"ש מצדיקה את ירי הצלפים אפילו בלי לצפות בקלטות המתעדות את שיטת הירי, שנפסלה על ידי ועדת אור. הוועדה צפתה בקלטות אלו. מח"ש מעמידה פנים כאילו עשתה חקירה מאומצת בעניין הצלפים, בעוד שלכל היותר היא הוסיפה ראייה אחת בלבד והגיעה למסקנה הפוכה מזו של ועדת אור.

המנוח אסיל עאסלה (עראבה)

33. ביום 2.10.2000 נורה המנוח אסיל עאסלה מאחור בעורפו ונהרג. ועדת אור קבעה, כי הירי לא היה מוצדק ומיקדה את החשד בביצוע הירי בשלושה שוטרים שרדפו אחר המנוח עאסלה דקות ספורות טרם הריגתו. שלושה שוטרים אלה הם יצחק שמעוני ושני פקודיו, אבי קרסו ועובדיה חתן. ביום 3.10.2000 מח"ש ביקשה מבית חולים הגליל המערבי בנהריה לשחרר את גופתו של המנוח לקבורה. למעשה, מח"ש ויתרה

בכך על קיום נתיחה של הגופה זמן קצר לאחר המוות. מח"ש סגרה את התיק נגד החשודים.

34. הממצאים החדשים שהתגלו מעיון בחומר החקירה מעלים, כי מח"ש התרשלה בחקירת אירוע מותו של המנוח עאסלה באופן חמור. למשל, מח"ש חקרה את החשודים העיקריים רק ביום 28.6.2005; מח"ש לא חקרה סתירות מהותיות שהתגלו בגרסאות שמסרו השוטרים *קרוסו וחתן* למח"ש, לעומת מה שטענו בעדותם לפני ועדת אור; השאלות שהפנו אל החשודים העיקריים בבדיקת הפוליגרף היו חלקיות ולא ממצות. שני השוטרים לא נשאלו, למשל, אם השוטר *יצחק שמעוני* הוא זה שירה. העדר שאלה גורלית זו מבדיקת הפוליגרף מעלה ספקות ותהיות לגבי מניעה של מח"ש בחקירה. החשדות סביב השוטר שמעוני מתחזקים נוכח העובדה המצמררת שנחשפה – והיא סירובו להיבדק בבדיקת פוליגרף לאחר שש פעמים שבהן הוזמן. לאחר ההזמנה השישית התייצב שמעוני להיבדק אך סירב להיבדק בפעם זו, מכיוון שהתנה את בדיקתו בהפניית שאלה אחת בלבד אליו ותו לא. מח"ש העלימה מעיני הציבור את אי שיתוף הפעולה המשווע של שמעוני ואת העובדה כי הדבר אמור רק לחזק את החשדות נגדו. מח"ש אף לא זקפה את העדר שיתוף הפעולה של השוטר שמעוני לחובתו. נהפוך הוא, היא סגרה את התיק נגדו. מלבד שלושת השוטרים הנ"ל, מח"ש זימנה רק שוטר אחד להעיד.

המנוח עלא נסאר (עראבה)

מח"ש סגרה את התיק בלי לבצע חקירה

35. ביום 2.10.2000 נורה המנוח עלא נסאר בחזהו על ידי המשטרה ונהרג. ביום 3.10.2000 מח"ש ביקשה מבית חולים הגליל המערבי בנהריה לשחרר את גופתו של המנוח לקבורה. למעשה, בכך ויתרה מח"ש על קיום נתיחה של הגופה זמן קצר לאחר המוות. ועדת אור קבעה, כי הירי שבוצע לא היה כדין והמליצה בפני מח"ש לבצע חקירה מעמיקה בנושא. מח"ש הגיעה למסקנה כי יש לגנוז את התיק בעילה של עבריון לא נודע.

36. עיון בחומר החקירה מעלה, כי מח"ש הגיעה למסקנתה בלי לבצע חקירה כלשהי. היא לא חקרה שום שוטר ושום אזרח מאלה שהיו עדים לאירוע. מח"ש תירצה את סגירת התיק בטענה לאי שיתוף פעולה מצד משפחת המנוח, שסירבה להוצאת גופתו מהקבר. לא ברור מה היתה מועילה הוצאת הגופה מהקבר כאשר בפני מח"ש לא העיד שום שוטר שהיה חשוד בירי או עַד לאירוע, וגם לא שום אזרח. העובדה שמח"ש לא חקרה עַד אחד אפילו בעניין זה, לא מנעה ממנה להוציא מסקנות חסרות

בסיס עובדתי ומשפטי. המנוח עלא נורה, כאמור, בחזהו. מח"ש, בניגוד לוועדת אור, מגיעה ללא חקירה למסקנה שאם הכדור שפגע במנוח היה כדור גומי, הירי היה מוצדק. לפי עמדתה, אם היה מדובר בכדור חי, הירי לא היה מוצדק.

37. בפני מח"ש היה מסמך המעיד על תחקיר משטרתי שבו מוסר מפקד כוחות אזור עראבה, *יצחק חי*, כי קצין מג"ב ושני שוטרים אחרים הגיעו לעראבה וביצעו ירי אש חיה וכדורי גומי לעבר מפגינים. מח"ש חקרה את השוטר *יצחק חי* רק ביום 25.8.2005 (בעניינו של המנוח אסיל עאסלה) והוא לא נשאל כלל לגבי דבריו שהובאו בתחקיר המבצעי.

38. מח"ש התרשלה, לא חקרה מאומה והסיקה את מסקנותיה בהתבסס על השערות לא מבוססות, שאינן נתמכות בראיה כלשהי. בכך מעלו חוקרי מח"ש באמון הציבור והציגו בפניו מצג שווא כאילו מסקנותיהם נובעות מחקירה מעמיקה ומדברים שעלו מחקירת השוטרים, בעוד ששום שוטר לא העיד בפני מח"ש בעניינו של המנוח נסאר.

המנוח איאד לואבנה (נצרת)

39. ביום 2.10.2000 נורה המנוח איאד לואבנה בחזהו על ידי המשטרה ונהרג. ועדת אור קבעה, כי הירי לא היה מוצדק וכי לא נשקפה לשוטרים כל סכנה שמצדיקה את הירי. ועדת אור צמצמה את מספר החשודים לשלושת השוטרים *אריה זרגרי* (היה עם נשק שירה כדורי גומי), *זאב ויכנר* (היה עם נשק שירה גז מדמיע) ו*דניאל לדר* (נשק שירה אש חיה). מהעדויות בפני ועדת אור עולה בבירור, כי ירי חי במקום נפילתו של המנוח לואבנה לא בוצע, אלא רק ירי של כדורי גומי. כמו כן עולה, כי לא נשקפה כל סכנת חיים לשלושת השוטרים החשודים הנ"ל. מח"ש מגיעה למסקנה כי לא ניתן להגיע אל זהות היורה וכי גם אם יוכח שהמנוח נהרג מירי גומי, הרי ירי זה מוצדק, וזאת בניגוד למסקנות ועדת אור.

40. מח"ש חקרה רק את שלושת החשודים שעליהם הצביעה ועדת אור. מח"ש לא התאמצה לחפש אחר ראיות חדשות ומסייעות. חקירתם של השוטרים הנ"ל היתה שטחית, קלילה ודלה, ללא כל ניסיון לעמת את החשודים עם ממצאים בשטח או עם דבריהם בפני ועדת אור. למשל, השוטר *זרגרי* שירה כדורי גומי ושמבטו הופנה כלפי מקום פגיעת המנוח, לא נשאל כלל על העובדה כי הוא ירה ללא הצדקה. מח"ש מציינת במסקנותיה, כי *זרגרי* נתן לוועדת החקירה ולאוספי החומר הודעות סותרות ועם זאת היא לא מעמתת אותו עם אותן סתירות.

41. מח"ש אינה מציינת בדו"ח שלה, כי השוטר זרגרי, שהוא החשוד העיקרי, לא שיתף עמה פעולה בכך שסירב לצאת עם חוקרי מח"ש לזירת האירוע. מח"ש איננה מסיקה את המסקנה המתבקשת מסירובו של השוטר זרגרי לשיתף פעולה ואינה זוקפת זאת לחובתו ולחזוק הראיות נגדו. בפני מח"ש טען זרגרי, כי איננו זוכר אם הוא ירה או לא. מח"ש מציינת בדו"ח שלה, כי זרגרי טוען כי לא היה היחיד שירה. לעומת זאת, בפני ועדת אור זרגרי אמר מפורשות, כי בזמן שהוא ירה לכיוון השכונה המזרחית, מקום מותו של המנוח לואבנה, לא היה מישהו אחר שירה. מח"ש איננה שואלת אותו בדבר הסתירות בגרסאותיו.

42. חרף כל האמור לעיל מח"ש מגיעה למסקנה כי הירי היה מוצדק, אף שלא נשקפה כל סכנת חיים לשוטרים ואף שהפגיעה במנוח היתה בפלג הגוף העליון בניגוד לאיסור הקיים בהנחיות המשטרה.

המנוחים וליד אבו סאלח ועמאד גנאיים (סחי'נין)

43. ביום 2.10.2000 נהרגו המנוחים וליד אבו סאלח ועמאד גנאיים מאש חיה של המשטרה. המנוח וליד נורה בבטנו ואילו והמנוח עמאד נורה בראשו. ביום 3.10.2000 מח"ש ביקשה מבית חולים נהריה לשחרר את גופותיהם של שני המנוחים לקבורה. למעשה, בכך ויתרה מח"ש על קיום נתיחה של הגופות זמן קצר לאחר המוות.

44. ועדת אור קבעה, כי החשוד העיקרי בירי כלפי שני המנוחים הוא גיא דייף, מפקד משטרת משגב בזמן האירועים. הוועדה קבעה, כי רייף ירה במפגינים אש חיה וגרם למותם של שני המנוחים אבו סאלח וגנאיים ללא הצדקה ובלי שנשקפה סכנה לחייו. בפני הוועדה הופיעו עדים רבים שאישרו, כי רייף הוא זה שירה לעבר המקום שבו עמדו המנוחים.

45. השוטר מוסא גדיד אישר לוועדת החקירה כי רייף עמד על סלע כשירה ירי חי והוא (גדיד) עמד לידו וטען לו את הנשק. ראש המועצה האזורית משגב, ארז קלייזר, שפגש את רייף ביום הריגתם של המנוחים, העיד בפני ועדת אור כי רייף אמר לו אז שהיה אירוע קשה בפאתי אזור התעשייה שכלל פצועים והרוגים. שני עדים נוספים לירי שביצע רייף ושפגע במנוחים היו שני תושבי סחי'נין, עלא הייבי וחמד אבו סאלח, שנמצאו מהימנים על ידי ועדת אור ועדותם חיזקה את החשדות נגד רייף.

46. בהתאם לכל האמור לעיל ובנוסף לראיות אחרות הגיעה ועדת אור למסקנה, כי גיא רייף הוא זה שגרם למותם של המנוחים אבו סאלח וגנאיים. כמו כן הוועדה קבעה שהירי לא היה חוקי, בין היתר, כי לא נשקפה כל סכנה לחייו של רייף.

47. ועוד. בפני מח"ש הונחו ראיות נוספות שרק תמכו במסקנת ועדת אור. השוטר אחמד נעמי העיד בפני מח"ש, ביום 24.8.2004, כי זמן קצר לאחר שרייף ביצע את הירי הקטלני פגש השוטר נעמי את השוטר מוסא גדיר (שטען לרייף את הנשק). השוטר גדיר ידע לספר לשוטר נעמי כי רייף אומר שהוא הרג אנשים. מח"ש איננה מייחסת חשיבות לדבריו של נעמי וטוענת כי גדיר מכחיש אותם, אף שהדברים שמוסר נעמי אכן מתיישבים עם התמונה הכוללת שציירו עדי ראייה אחרים.

48. כל הראיות לעיל לא הספיקו למח"ש על מנת לבסס את החשדות הכבדים נגד רייף. נהפוך הוא, מח"ש מגיעה למסקנה כי אין זה ודאי שגיא רייף הוא זה שפגע במנוחים והרג אותם. מצד שני מח"ש קובעת, כי גיא רייף הוא זה שפגע ופצע את חמוזה אבו סאלח אולם אין היא מוצאת לנכון להעמידו לדין.

49. לא זו אף זו. מח"ש הגדילה לעשות כאשר פסלה את מהימנותו של העד עלא הייבי, שוועדת אור מצאה אותו מהימן, בשל פרט שולי שהעיד עליו ושאינו נופל בתחום מומחיותו. מח"ש התעלמה מעדותו של חמד אבו סאלח, שהעיד כי ראה את רייף יורה אש חיה, חרף קביעתה של ועדת אור בדבר מהימנותה של העדות. לעומת זאת, מח"ש אינה ממהרת לקבוע כל ממצא לגבי השוטר רייף ומהימנות גרסאותיו כאשר ועדת אור הוכיחה כי אין הוא דובר אמת. עניין זה מעלה תהיות על השיקולים שמנחים את מח"ש בקביעת מהימנותם של עדים. מח"ש מצדדת בטענת רייף בדבר הימצאותו בסכנת חיים, חרף הפרכת הדבר על ידי ועדת אור ובלי לתמוך זאת בשום ראיה או אינדיקציה כלשהי.

50. מח"ש לא הביאה כל ראיה חדשה הסותרת את מסקנות ועדת אור בדבר זהות היורה ובכל זאת הגיעה למסקנה כי ייתכן שהירי בוצע על ידי כוח אחר, שנשללה במפורש על ידי ועדת אור. מח"ש לא הזימה את מסקנות ועדת אור והעדיפה להגיע למסקנה שונה מזו של הוועדה, מטעמיה שלה.

3.10.2000

המנוח ראמז בושנאק (כפר מנדא)

51. ביום 3.10.2000 נורה המנוח ראמז בושנאק בראשו ונהרג כתוצאה מירי של המשטרה. ועדת אור קבעה, כי הירי בוצע על ידי המשטרה שהסתערה על מפגינים בכפר מנדא ודחתה את גרסת השוטרים, כי הירי לא בוצע על ידיהם. ועדת אור הסתמכה על עדותם, שנמצאה אמינה, של העדים חלמי וראפע בושנאק והעד מג'די זידאן. עדים אלה מסרו לוועדה, כי המנוח בושנאק נפגע במהלך הסתערות אנשי

משטרה, שבה ביצעו השוטרים ירי מסיבי ממספר כלי נשק לעבר המתפרעים, ובשלב זה נפגעו גם התושבים נידאל עאלם ומחמוד חושאן. מח"ש סגרה את התיק.

52. עיון בחומר החקירה מעלה, כי מח"ש הגיעה למסקנתה זו מבלי להזמין אף שוטר מאלה שהשתתפו בהסתערות והעידו בפני ועדת אור, כגון השוטרים יקיר אהרוני, שלומי בן חמו, דניס דוידוב ואורן צריקר. העדתם של שוטרים אלה בפני מח"ש יכולה לשפוך אור על אשר התרחש ואף להוביל לעדים אחרים. מח"ש אספה את נשקיהם של 28 שוטרים מבין ה-40 (כמעט) שהיו נוכחים בזמן האירוע, בלי להסביר מדוע האיסוף נעשה באופן חלקי. אילו אספה מח"ש את כל הנשקים היה ניתן לפחות להגיע אל השוטר שפצע את מחמוד חושאן, הואיל והקליע שפגע בו נמצא בידי מח"ש. אולם קליע זה, מסתבר, לא תאם אף לא אחד מ-28 הנשקים שאספה מח"ש.

53. מח"ש לא הזמינה שום אזרח להעיד בפניה, אף שבפני ועדת אור הופיעו עדים רבים ומסרו עדויותיהם לגבי אירועי כפר מנדא, לרבות שלושת העדים המרכזיים שוועדת אור סמכה את מסקנותיה, בין היתר, על דבריהם: חלמי בושנאק, ראפע בושנאק ומגידי זידאן.

54. חשוב לציין בהקשר זה, כי ביום שבו נהרג המנוח בושנאק נכח גיא רייף בכפר מנדא ועשה שימוש בנשק חי. רייף הכחיש זאת בתוקף מול ועדת אור, אולם הוועדה קבעה, כי על-פי מכלול הראיות שהונחו בפניה ניתן לקבוע כי גיא רייף אכן ביצע ירי אש חיה באוויר בזמן שלא היתה הצדקה לכך. את מסקנותיה תומכת הוועדה בעדויותיהם של השוטרים דביר שטרית, עאוני עטאללה, דוד אנקונינה, אורן צריקר, רון לוי ואחרים. מסקנותיה של ועדת אור מדברות בעד עצמן ומצביעות על מעשה בלתי חוקי שנעשה מצדו של השוטר רייף. דבר זה מחייב לפתוח בחקירה נגד רייף בעניין זה, בחשד לשימוש רשלני ובלתי מוצדק בנשק. מח"ש לא טרחה לשאול את רייף ולא את יתר השוטרים שהעידו בפני ועדת אור ולו חצי שאלה בגין אירוע זה.

המנוח מחמוד ח'מאייסי (כפר כנא)

מח"ש סגרה את התיק בלי לבצע חקירה

55. ביום 3.10.2000 נורה המנוח ח'מאייסי, תושב כפר כנא, בברכו בירי חי של המשטרה ומת יום לאחר מכן. גופתו של הנ"ל נותחה במכון לרפואה משפטית באבו כביר. ועדת אור לא הצליחה לקבוע כי ירי של המשטרה הוא שגרם למותו של המנוח ח'מאייסי, אך עם זאת הדגישה כי על פי הראיות שבפניה ומכלול הנסיבות לא ניתן לשלול כי הירי בוצע על ידי המשטרה. אי לכך ביקשה הוועדה שמח"ש תחקור לעומק את

העניין על מנת לגלות את העובדות לאשורן. מח"ש לא ביצעה כל חקירה וסגרה את התיק בעילת "אין עבירה". בכך הפרה מח"ש את דרישת ועדת אור.

56. מח"ש מציגה את פני הדברים בדו"ח מטעמה, כאילו מסקנותיה מבוססות על החקירה שהיא ביצעה. כאמור, מח"ש לא ביצעה שום חקירה, לא זימנה לגביית עדויות שום שוטר שהיה בזירת הריגתו של המנוח וגם לא מי מהאזרחים שהיו שם באותה עת. חמור מכך: מח"ש מגיעה למסקנה כי יש לסגור את תיק החקירה בהסתמך על עדויותיהם של עדים שלא העידו בפניה אלא בפני ועדת אור. לגבי שני עדים מכפר כנא, מח"ש טוענת כי לא ניתן להעניק מהימנות לעדותם, וזאת בלא שטרחה להזמין אותם להעיד בפניה. מצד שני, לגבי עד שהינו שוטר בשם *רפי כהן*, מח"ש מעדיפה להאמין לגרסאות שמסר לוועדת אור אף על פי שדווקא עד זה שינה שלוש פעמים את הגרסאות שמסר לוועדת אור ולאוספי החומר מטעמה. השינויים והסתירות בגרסאותיו של השוטר *כהן* לא הניעו את מח"ש לזמנו לחקירה בפניה ולהתרשם מקרוב מאמינות דבריו, ואף לא מנעו ממנה לאמץ את גרסתו, שלא נגבתה על ידה, באשר לאירועים שקרו באותו ערב בכפר כנא, לרבות לעניין נסיבות הפגיעה במנוח *ח'מאייסי*.

57. ועוד. השוטר *רפי כהן* והעד *בהג'ת ח'מאייסי* (אחיו של המנוח) העידו בפני ועדת אור כי שוטרים שהיו בזירת הפגיעה במנוח החזיקו נשקים עם טלסקופים. די היה בעדויות כדי לעורר חשד במח"ש שמא הירי שבוצע בכפר כנא היה ירי של צלפים – דבר המחייב חקירה מיידית בנושא. מח"ש לא ייחסה כל חשיבות לדברים מסוכנים אלה שנאמרו בפני ועדת אור. בנוסף, בפני מח"ש הונחו מסמכים ובהם פרטים על שוטרים שנשאו נשק חי, כמו *רפי כהן*, *איל איטה*, *שי תמיר*, *חיים אזרד*, *דוד ציטרון* ו*ארז טובאלי*. מח"ש לא מצאה לנכון להזמין שוטרים אלה לחקירה ולברר עמם את פשר העניין.

8.10.2000

המנוחים ויסאם יזבכ ועומר עכאווי (נצרת)

מח"ש סגרה את התיק בלי לבצע חקירה כלשהי

58. ביום 8.10.2000 נהרגו המנוחים ויסאם יזבכ ועומר עכאווי בנצרת, באזור צומת הקניון. המנוח יזבכ נורה בראשו מאחור מאש חיה של המשטרה, כאשר נעמד יחד עם אחרים בשרשרת בניסיון להדוף מפגינים לאחור ולמנוע חיכוך עם המשטרה.

ועדת אור קבעה, כי הירי לא היה מוצדק ובוצע בניגוד לחוק. המנוח עכאווי נורה בחזהו וועדת אור קבעה, כי ניתן להעלות סברה שהוא נפגע מאש חיה של המשטרה. באותו אירוע נפצעו תושבים רבים מנצרת בפלג גופם העליון גם כן מאש חיה, ביניהם אחמד עבד אל-ח'אלק, איבראהים פרייס, שוופת לואבנה, פאדי אבו נאג'י וסמיח שתוי. ועדת אור קבעה, כי הירי שבוצע היה בלתי חוקי ולא היתה כל סכנה שהצדיקה אותו. על-כן החליטה ועדת אור להעביר את המשך החקירה למח"ש על מנת לבצע חקירה מעמיקה. מח"ש לא חקרה למרות דרישת ועדת אור כי תעשה כן.

59. חרף מסקנותיה הברורות של ועדת אור והעדויות הרבות שתמכו במסקנות אלה, מח"ש סגרה את התיקים בלי לבצע בדל של חקירה ובלי להזמין אף שוטר או אזרח שיעיד בפניה. חמור מכך: מח"ש מציגה בדו"ח שלה מצג שווא כאילו ביצעה חקירה מטעמה. מח"ש לא זימנה אף שוטר או אזרח מאלה שהיו בזירת ההרג והפציעות לחקירה בפניה. היא גם לא אספה אף כלי נשק מאלה שהיו בשימוש השוטרים בזירת העבירות שבוצעו על ידי המשטרה.

60. מח"ש קובעת, בלי לחקור, כי באירוע היו מעורבים למעלה מ-220 שוטרים ועל כן יהיה זה קשה להגיע לשוטרים שירו, אבל היא לא ניסתה אפילו לאתר אותם שוטרים. יש לציין, כי טענה זו של מח"ש מופרכת, שכן בכל הנוגע למנוח ויסאם יזבכ וחמשת האזרחים לעיל שנפצעו, ועדת אור צמצמה את החשדות להריגה ל-20 שוטרים שניתן בנקל להזמין לחקירה. מדובר בשוטרים שעמדו בשורה הקדמית של המשטרה ואשר פתחו בירי לעבר המפגינים בתכוף לסיום משא ומתן בין נבחרו הציבור הערבי לבין ניצב משנה משה ולדמן מטעם המשטרה. למח"ש היה תרמיל מזירת האירועים, אך היא לא טרחה לבדוק אותו.

61. לא זו אף זו. ועדת אור קבעה באופן חד משמעי כי ולדמן, מפקד מרחב העמקים בזמן האירועים, הוא זה שנתן את ההוראה לפתוח באש לעבר המפגינים באותו אירוע. בפני הוועדה העיד סגן ניצב אלכס דן, שמסר כי ולדמן היה בשורה הקדמית ונתן את ההוראה לפתיחה באש. מח"ש מגיעה למסקנה הפוכה ממסקנת ועדת אור וקובעת כי ולדמן לא נתן את ההוראה הבלתי חוקית לפתוח באש, וזאת בלי שמח"ש תחקור אותו על כך. בחקירתו של ולדמן בפני מח"ש הוא כלל לא נשאל על האירוע הקשה מיום 8.10.2000 שבו המנוחים יזבכ ועכאווי קיפחו חייהם ואחרים נפצעו הן מאש חיה והן מכדורי גומי.

62. בנוסף לכך, ועדת אור מתחה ביקורת על ולדמן, על כך שלאחר האירוע הקשה המתואר שבו היה מעורב נמנע מעריכת תחקיר מסודר, בניגוד להוראות ולנהלים המחייבים במשטרה ובניגוד למתחייב בנסיבות העניין. במקום זאת ליווה ולדמן

באופן צמוד את חקירתו של האירוע שהתרחש בצומת הקניון ביום 8.10.2000 ואף הנחה את החוקרים הכפופים לו פיקודית, וזאת תוך ניגוד עניינים אישי, בהיותו מעורב אישית באירוע האמור כמפקד כוחות המשטרה במקום. הביקורת הקשה שהטיחה ועדת אור בוולדמן לא הניעה את מח"ש לשאול אותו בחקירתו בפניה לגבי עניין זה וכאילו כלום לא קרה.

מסקנות

1. רשויות אכיפת החוק ובראשן מח"ש הפרו את עקרון שלטון החוק, בכך שלא קיימו את חובתן הקבועה בדין לפתוח בחקירה מיידית באוקטובר 2000 בנוגע לאירועים שבהם נהרגו שלושה עשר הצעירים הערבים ונפצעו מאות אזרחים כתוצאה מהירי הבלתי חוקי של השוטרים. המחדל הזה הינו קיצוני ביותר בהתחשב במספרם הרב של אירועי ההרג, שהוא כשלעצמו היה אמור לחייב את רשויות אכיפת החוק לפעול באופן מיידית.
2. מחדל זה שולח מסר לכלל הציבור, שלפיו קיפוח חייהם של האזרחים הערבים אינו "עניין לציבור", שבגללו ראוי אפילו לפתוח בחקירה כלשהי.
3. המחדל לא הסתיים באי חקירת אירועי ההרג מייד ובסמוך לאוקטובר 2000, אלא נמשך גם לאחר פרסום דו"ח ועדת אור. שכן, הממצאים של דו"ח ועדת אור הצביעו באופן שאינו משתמע לשתי פנים, כי שוטרים ומפקדיהם ביצעו עבירות פליליות חמורות ביותר. עם זאת, מח"ש לא נקטה הליכים כלשהם. למשל, השימוש הבלתי חוקי בצלפים שהביא למותם של אזרחים ולפציעת מאות חיילי את השעייתם המיידית של השוטרים המעורבים, ובראשם אליק רון, פתיחה בחקירה פלילית נגדם והעמדתם לדין באופן דחוף ביותר.
4. החוקרים במח"ש הפרו ולא קיימו את הוראתה של ועדת חקירה ממלכתית, אשר הורתה להם לפתוח בחקירה פלילית לעומק בגין אירועי ההרג. מח"ש לא רק שביצעה חקירות שטחיות, בלתי רציניות וקלוקלות באירועי ההרג, אלא גם לא חקרה ולא אספה עדויות או ממצאים כלשהם בחמישה ממקרי ההרג (אחמד ג'בארין, עלא נסאר, מוחמד חימאייסי, ויסאם יזבכ ועומר עכאווי). די בגילוי עובדה זו כדי לקבוע שמח"ש הטעתה את הציבור, זלזלה בהוראותיה של ועדת חקירה ממלכתית, מעלה באמון הציבור והפרה את חובת האמונים.
5. עמדתם הערכית של החוקרים במח"ש כלפי האוכלוסייה הערבית אינה עולה רק מהמסקנות הקיצוניות של דו"ח מח"ש, אלא מנקודת המוצא הנורמטיבית שהדו"ח של מח"ש נשען עליה. דו"ח מח"ש בוחן את שיקול הדעת של השוטרים בסוגיית הפתיחה באש נגד האזרחים הערבים לפי המסגרת הנורמטיבית החלה על צבא העומד במצב מלחמה מול אויב ולא מול אזרחים. תפישה ערכית זו, הרואה באזרחים הערבים את האויב, מסבירה הן את מחדלי מח"ש בגין פתיחת חקירה מיידית בעניין הרג האזרחים הערבים והן את הצידוקים וההגנות שמח"ש העניקה לירי ולשימוש

בצלפים. מכאן ניתן להבין מדוע דו"ח מח"ש סותר באופן יסודי את מסקנותיה של ועדת אור.

6. הן מנהלי מח"ש, לרבות מר ערן שנדר שהיה מנהל מח"ש באוקטובר 2000, והן החוקרים במח"ש, לא הטמיעו את המלצתה של ועדת אור שקבעה כי:

"... חשוב לפעול על מנת לעקר תופעות של דעות קדומות שליליות שנתגלו, גם אצל קציני משטרה ותיקים ומוערכים, כלפי המגזר הערבי. המשטרה חייבת להטמיע בקרב שוטריה את התובנה, כי הציבור הערבי בכללו אינו אויב שלהם, וכי אין לנהוג בו כאויב."

7. אימוץ מסקנות דו"ח מח"ש או חלקים כלשהם ממנו מהווה כשלעצמו פגיעה שלא כדין הן בכבודם של ההרוגים והן בזכויותיהן של משפחותיהם, הזכאיות שהורגי בניהן יועמדו לדין.

8. הממצאים של דו"ח זה מוגשים גם בפני היועץ המשפטי לממשלה, מר מנחם מזוז. על יסודם אנו דורשים ממנו, כי יפתח בחקירה מיידית של המחדל הקיצוני של מח"ש מאז אוקטובר 2000 וכן להשעות לאלתר את כל האחראים למחדל זה במח"ש ובראשם ערן שנדר שהיה מנהל מח"ש באוקטובר 2000. כמו כן, אנו דורשים מהיועץ המשפטי לממשלה להגיש כתבי-אישום באופן מידי נגד השוטרים האחראים להריגתם ופציעתם של אזרחים ערבים באוקטובר 2000, כמפורט בממצאי דו"ח זה. הזכות לחיים והזכות לשלמות הגוף של האזרחים הערבים מחייבות את רשויות אכיפת החוק לנקוט צעדים מידיים על מנת להגן על זכויות אלו.

פרק שני: מחדלי רשויות אכיפת החוק

המחדל באוקטובר 2000 ולאחר מכן

1. מחדליה של מח"ש מתחילים מייד עם ביצוע ההרג הראשון בתחילת אוקטובר 2000. מח"ש לא חקרה את השוטרים שהיו מעורבים בהרג או שהיו בזירת ביצוע ההרג. היא לא אספה את יומני המבצעים של הכוחות שהיו בזירות שהתבצעו בהן עבירות חמורות ובוטות על ידי המשטרה ולא עיינה בהם. היא גם לא אספה שום ראיות חפציות מהזירות שבהן בוצעו העבירות, ובכלל זה כלי נשק של השוטרים שהיו מעורבים בירי כלפי אזרחים.
2. יתרה מכך, סמוך מאוד למותם של ארבעה מהרוגי אוקטובר 2000, היו בידי מח"ש דו"חות נתיחת גופותיהם של ראמי גרה (נורה ביום 1.10.2000), אחמד ג'בארין (נורה ביום 1.10.2000), מוחמד ג'בארין (נורה ביום 1.10.2000) ומוסלח אבו ג'ראד (נורה ביום 2.10.2000). חרף זאת, מח"ש לא קיימה חקירה כלשהי גם במקרים אלו.
3. לא זו אף זו, אלא שמח"ש עצמה אישרה עוד ביום 3.10.2000 את שחרורן של ארבע גופות של הרוגי אוקטובר 2000, והם: וליד אבו סאלח, שנורה בסחינין ביום 2.10.2000; עמאד גנאיים שנורה ביום 2.10.2000 בסחינין; אסיל עאסלה שנורה בעראבה ביום 2.10.2000; ועלא נסאר שנורה ביום 2.10.2000 בעראבה¹.
4. ויודגש, בעיתונות העברית פורסמו בזמן אמת, כלומר בתחילת אוקטובר 2000, דיווחים על ההתנהלות המסוכנת וממילא הבלתי חוקית של המשטרה כלפי האזרחים הערבים. בתוכם היו דיווחים על שימוש שעשתה המשטרה בירי אש חיה ובצלפים נגד האזרחים הערבים.
5. כך, למשל, ב-2.10.2000 בערב דווח בתוכנית "מבט לחדשות" בהנחיית חיים יבין בערוץ 1, כי "אליק רון נתן את ההוראה להפעיל צלפים באום אל-פחם"². באותו יום פרסם עיתון "הארץ", בידיעה על ההפגנות באום אל-פחם יום קודם לכן: "אום אל-פחם. תושבים דיווחו כי המשטרה וכוחות מג"ב השתמשו באש חיה, במהלך כמה

¹ ראו מכתב מיום 3.10.2000 אל בית חולים נהריה מאח"ק גליל. והשוו עם מכתבו של פרופסור יהודה היס, מנהל המכון לרפואה משפטית באבו כביר, מיום 10.10.2000, אל ניצב יוסי סדבון, ראש אגף החקירות במשטרת ישראל. במכתב זה מצייין פרופסור היס: "בהזדמנות זאת אני מרשה לעצמי להזכיר שראוי להעביר את כל גופות קורבנות האלימות לבדיקה במכון לרפואה משפטית."

² ראו מוצג מספר מ/3981 בפני ועדת אור.

עימותים קשים שפרצו בעיר.³ ביום 3.10.2000 דיווח "הארץ" על ההפגנות באום אל-פחם וציין את השימוש שעשתה המשטרה בצלפים נגד המפגינים:

"אום אל-פחם. 75 מפגינים נפצעו בהפגנות בעיר, רובם נפצעו קל מפגיעות כדורי גומי וטופלו במרפאה מקומית, אך 12 נזקקו לאשפוז בבתי חולים בסביבה. עשרות צעירים יצאו להתעמת עם כוח שוטרים ואנשי מג"ב שחנה מול הכניסה לכפר. השוטרים, שהשתמשו ברובי צלפים, ניסו למנוע את חסימת כביש ואדי עארה. צעיר נוסף נהרג מאש השוטרים ועשרות צעירים נפצעו."⁴

6. ביום 6.10.2000 דיווח העיתונאי אורי ניר מעיתון "הארץ" על שימוש של המשטרה באש חיה ובצלפים מול מפגינים:

"איך קרה ששוטרים ישראלים בתחומי מדינת ישראל, ירו למוות בתשעה אזרחים ישראלים? (הרוג נוסף, שנורה באום אל-פחם, הוא תושב עזה). איך קרה שרוב ההרוגים ורוב הפצועים קשה, לפי דיווחים רפואיים ראשוניים, נפגעו מאש חיה, ובחלקם הגדול – לפי דיווחים של עדי ראייה רבים – מירי מכוון של צלפים."⁵

7. ביום 10.10.2000 התפרסמה בעיתון "הארץ" מודעה של ארגון עדאלה, בגודל של רבע עמוד המופנית אל ראש הממשלה אז אהוד ברק ואל היועץ המשפטי לממשלה באותה עת, אליקים רובינשטיין. המודעה התייחסה בפירוש לשימוש שעשתה המשטרה בנשק חם, לרבות באמצעות צלפים. להלן נוסח המודעה:

"אהוד ברק, ראש ממשלת ישראל

אליקים רובינשטיין, היועץ המשפטי לממשלה

משטרה המגיעה להפגנות עם צלפים ונשק חם, כוונתה לפגוע ולרצוח אזרחים. משטרה היורה על אזרחים ומסייעת למתפרעים יהודים מנצרת עילית במקום להגן על חיי התושבים הערבים שהותקפו, ושאיננה מונעת פגיעה באזרחים פלסטינים וברכושם ברחבי המדינה, היא שותפה לפוגרום. הממשלה המופקדת על

³ שרון גל, דוד רטנר ועיתוניים, הארץ, 2.10.2000, עמ' א3.

⁴ שרון גל, אורי ניר, דוד רטנר, הארץ, 3.10.2000, עמ' א3.

⁵ אורי ניר, הארץ, 6.10.2000, עמ' ב3.

המשטרה נושאת באחריות ישירה לרצח פלסטינים אזרחי מדינת ישראל.

ממשלה המבקשת לגיטימציה כלשהי מהציבור הפלסטיני בישראל חייבת לנקוט בצעדים מינימליים אלה: להעמיד לדין את האחראים על רצח האזרחים הפלסטינים. להקים ועדת חקירה ממלכתית בעניין רצח האזרחים הפלסטינים על ידי משטרת ישראל. לפטר את שלמה בן עמי, השר לביטחון פנים המופקד על המשטרה ועל אליק רון שבאזור פיקודו נרצחו שלושה עשר אזרחים פלסטינים."

8. חרף כל זאת, מח"ש לא נקפה אצבע ולא קיימה את המוטל עליה על פי דין: קיום חקירה ממשית ורצינית שתכליתה למצוא את האחראים להרג אזרחים ערבים מקרב אנשי המשטרה. חמור מכך, למרות פנייה מפורטת ומפורשת, מיום 18.10.2000, ליועץ המשפטי לממשלה אז רובינשטיין, שכללה דרישה לפתוח בחקירה נגד השוטרים האחראים, לא נעשה דבר על ידי מח"ש והמופקדים עליה על פי דין. ביום 5.11.2000 שב ופנה ארגון עדאלה ליועץ המשפטי לממשלה ולמנהל מח"ש והדגשנו ביתר שאת, בין השאר, כי:

"לדעתנו מתקיים חשד, לפחות, בדבר קיום עבירה מצד השוטרים היורים ושולחיהם אשר נתנו את ההוראה לירות. במקרה זה הסמכות לפתוח בחקירה נגד השוטרים כמוה כמו חובה לעשות כן. כך קבע בית המשפט העליון בבג"ץ 297/82 ברגר ואח' נ' שר הפנים, פ"ד לו (3) 29, 45-47, שם נאמר כי:

'...קביעת הסדרים ראשוניים בחוק, המקנים לנושא תפקיד פלוני את הכוח להפעיל סמכות בנסיבות נתונות, אינה רק בגדר הענקת כוח ושררה, אלא נגזרות ממנה משמעויות עיקריות, הלו בשות גם לבוש של **הטלת חובה**. כך טמונה בהענקת הסמכות, בין היתר, החובה לשקול את הצורך בהפעלתה ואת הדרכים הראויות שיש לנקוט בהקשר זה... בעל הסמכות עלול להיחשב למי שחוטא לחובתו, אם הוא מותיר את הסמכות, שהוקנתה לו, כאבן שאין לה הופכין במובן זה, שאינו נותן דעתו עליה מטוב ועד רע, בין לחיוב ובין לשלילה, ואינו שוקל כלל, אם ואימתי יפעילנה."

9. היועץ המשפטי לממשלה לא נתן הוראה כלשהי למח"ש לחקור את השוטרים האחראים להרג אזרחים ערבים, חרף הפניות החוזרות והנשנות אליו בעניין זה. לא זאת אף זאת, בדיון שהתקיים ביום 10.10.2000 בפרקליטות המדינה בראשותו של היועץ המשפטי לממשלה ובהשתתפות מנהל מח"ש אז, ערן שנדר, תחת הכותרת "אכיפת החוק – אירועי הימים האחרונים", אין זכר להנחיה כלשהי של היועץ כי על מח"ש לבצע חקירה כלשהי, כגון לחקור שוטרים חשודים או כאלה שהיו בזירות ביצוע ההרג; לאסוף ראיות חפציות מזירות ההרג; לעיין ולאסוף את יומני המבצעים במקומות שבהם בוצעו עבירות ועוד⁶.

10. יום דיון זה, 10.10.2000, התקיים לאחר שהפגנות בציבור הערבי שככו. חשוב מכך, הדיון בראשות היועץ המשפטי לממשלה התקיים לאחר הריגתם של 13 האזרחים ופציעתם של מאות אחרים על ידי כוחות המשטרה. עובדות אלה היו ידועות לכל, ובראש ובראשונה למשתתפי הדיון.

11. רובו ככולו של הדיון האמור נסב סביב מדיניות התביעה כלפי הפרות הסדר. היועץ המשפטי לממשלה לא מתח בדיון זה שמץ של ביקורת על המשטרה, ולא נשמעה הבעת צער כלשהי על הריגתם של 13 האזרחים ופציעתם של מאות אחרים. היועץ המשפטי לממשלה מצא לנכון להדגיש כי:

"היועץ המשפטי לממשלה ציין בדיון, כפי שאמר גם בישיבת הממשלה, כי הוא רואה בחומרה רבה את אירועי הפרות הסדר, האלימות והפגיעה בנפש וברכוש, שאירעו בימים האחרונים, אשר כוללים פגיעה בתשתיות סדרי החברה, יש בהם כדי לפגוע באדני שלטון החוק, שבלעדיהם אין קיום לחברה תקינה.

על קולו של החוק להישמע צלול וברור.

היועץ המשפטי לממשלה הנחה את המשטרה והפרקליטות לנקוט בגישה מחמירה כלפי העבריינים באירועי התקופה האחרונה, והדבר נכון הן באשר למדיניות המעצרים – בהמשך לאשר הנחו פרקליטת המדינה ור' אח"ק – והן באשר למדיניות הענישה, יהא המגזר אליו משתייכים אשר יהא. על מדינת חוק להילחם ביד

⁶ ראו דו"ח מח"ש, "מסקנות בעניין אירועי ההתנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000" מספטמבר 2005 (להלן: דו"ח מח"ש), נספח א'.

קשה במי שפוגעים ביסודות קיומה, וגם במי שנוקטים פגיעות
בנפש, ונדליזם ואלימות.”⁷

12. היועץ המשפטי לממשלה לא הסתפק בכך, אלא הוסיף ושיבח את המשטרה, אף
שהדיון התקיים ימים ספורים אחרי שזו נהגה שלא כחוק בטיפולה באזרחים ערבים.
לפי סיכום השיבה:

”היועץ המשפטי הביע הערכה לפעולת המשטרה, שנערכה
במהירות לחקירות ולמעצרים, בהנחיית ר' אח"ק, ולפעולת
הפרקליטות והנחיית פרקליטת המדינה.”⁸

13. במח"ש טוענים כי לא נעשתה חקירה משום שכך החליטה פרקליטת המדינה אז
ושופטת בית המשפט העליון כיום, עדנה ארבל, בידיעת היועץ המשפטי לממשלה.
הטענה היא שלא ראוי היה לקיים חקירה של מח"ש במקביל לחקירה של ועדת
חקירה ממלכתית:

”האינטרס הציבורי לקיים חקירה באמצעות ועדת חקירה
ממלכתית, מחייב שלא לנהל במקביל פעולות חקירה 'רגילות',
העולות לגרום לקשיים בעבודת ועדת החקירה הממלכתית או
לפגוע בה, ומכאן ההחלטה שנתקבלה ע"י פרקליטת המדינה דאז,
ובידיעת היועץ המשפטי לממשלה דאז, שלא לנהל את חקירות
מח"ש במקביל לעבודתה של ועדת אור.”⁹

14. אלא שהחלטה זו, שמייד תובהר בעייתיותה המשפטית החריפה, התקבלה במאי
2001 (9.5.2001). כלומר, כשבעה חודשים לאחר ביצוע ההרג מצד המשטרה בתחילת
אוקטובר 2000, וכחצי שנה לאחר מינוי ועדת החקירה הממלכתית (8.11.2000).
עיתויה של החלטה זו, בלשון המעטה, תמוה, ותוכנה, כפי שיובהר להלן, מנוגד לדין.

15. למח"ש הסמכות על פי חוק לחקור את העבירות שבוצעו על ידי כוחות המשטרה
בתחילת אוקטובר 2000. סעיף 49ט(א) לפקודת המשטרה, התשל"א-1971, קובע
במפורש, ובהדגשה יתרה (”על אף האמור בכל דין”), כי:

”על אף האמור בכל דין, חקירה של עבירה כמשמעותה בתוספת
הראשונה, אשר בביצועה חשוד שוטר, לא תיערך בידי משטרת

⁷ שם, עמ' 2.

⁸ שם, עמ' 3.

⁹ ראו דו"ח מח"ש, עמ' 5.

ישראל, אלא בידי המחלקה לחקירת שוטרים שבמשרד המשפטים."

16. לעומת זאת, ועדת חקירה ממלכתית חוקרת ב"עניין שהוא בעל חשיבות ציבורית חיונית אותה שעה הטעון בירור," כהגדרת סעיף 1 לחוק ועדות חקירה, התשכ"ט-1968. יתרה מכך, אין בידי ועדת חקירה ממלכתית הכוחות, הסמכויות והאמצעים הנמצאים בידי הגוף המוסמך על פי חוק לחקור עבירות של שוטרים, הוא מח"ש. חשוב מכל, יו"ר ועדת החקירה הממלכתית לעניין אירועי אוקטובר 2000, השופט (בדימוס) תאודור אור, סבר באופן מפורש ובהיר כי חובתה של מח"ש היתה לחקור באופן מיידי ובתקופת עבודתה של ועדת אור, את עבירות השוטרים בתחילת אוקטובר 2000. בהרצאה שנשא ביום 1.9.2004 באוניברסיטת תל-אביב הדגיש השופט אור את מחדלי מח"ש כדלקמן:

"ככלל, המחלקה לחקירות שוטרים לא גבתה ראיות ביחס לאירועים שבהם נהרגו אזרחים, לא אספה ממצאים בשטח ולא ניסתה, סמוך להתרחשות האירועים, לאתר מי היו השוטרים המעורבים בהם.... המלצתה של ועדת החקירה היתה, שתתקיים חקירה של מח"ש בשורה של אירועים, כולל אירועים שבהם מצאו את מותם 13 אנשים. הכוונה היתה, שלאור החקירה יוחלט אם להגיש כתבי אישום וכנגד מי. והנה מתברר, שעד כה טרם נקבעו מסקנות אם יש להגיש כתבי אישום לגבי אף אחד מן האירועים שהועברו לחקירת מח"ש. הוסבר, כי הסיבה לכך היתה נעוצה בבעיות של כוח אדם במח"ש, וכי רק כשהתקבלה עזרה בכוח אדם זורז קצב החקירה. נוכח התוצאות הקשות של האירועים שנדרשה בהם חקירת מח"ש, נוכח העובדה שהעדויות שגבו חוקרים מטעם הוועדה והוועדה עצמה היו גלויות כל העת בפני הכל, כולל בפני חוקרי מח"ש, וזאת כבר במהלך עבודת הוועדה, ונוכח העובדה שחלפה כבר שנה מאז ניתנו ההמלצות בדו"ח הוועדה, מצער הדבר שלא נעשה עד כה יותר במסגרת חקירת מח"ש."¹⁰

¹⁰ השופט (בדימוס) תאודור אור, שנה לדין וחשבון של ועדת החקירה הממלכתית לחקר אירועי אוקטובר 2000 (אוני-תל-אביב: 2004), עמ' 27-28.

17. למסקנה בדבר פסלות ממצאי מח"ש ומסקנותיה, לרבות בעייתיות התנהלותו של היועץ המשפטי לממשלה לאחר אירוועי אוקטובר 2000, הגיע גם פרופסור פיליפ אלסטון (Philip Alston), מרצה בפקולטה למשפטים באוניברסיטת ניו-יורק. פרופסור אלסטון הוא גם הדווח המיוחד מטעם הוועדה לזכויות האדם באו"ם. בדו"ח שלו בעניין זה מיום 27.3.2006, הוא מדגיש, בין השאר, כי:

"The decision of the state prosecutor to order a halt to the investigations in May 2001 was reportedly intended to allow the various witnesses to share all the information at their disposal with the commission of inquiry without fearing a criminal investigation. The conclusion of the commission of inquiry that in some instances the use of lethal force was not justified, based on three years of inquiry and a report of more than 800 pages, is now disavowed by the PDI on the ground that it is no longer possible to determine whether the use of lethal force was disproportionate and, if so, who is responsible for that disproportionate use of lethal force. This outcome – and particularly the way in which the interplay of commission inquiry and PDI investigation have produced it – would appear to fall short of the international standards."¹¹

מחדלי מח"ש לאחר פרסום דו"ח ועדת אור

18. ביום 1.9.2003 פרסם דו"ח ועדת אור. יום לאחר מכן, עוד בטרם הספיקה מח"ש לקרוא את הדו"ח, לערוך חקירות ממשיות ורציניות ולקבל את החומר מהחקירה שביצעה ועדת אור עצמה, אמרו נציגי מח"ש כי "ברוב החקירות יהיה קשה עד בלתי אפשרי להגיע לממצאים."¹²

¹¹ Report of the Special Rapporteur, Philip Alston, E/CN.4/2006/53/Add.1, 27 March 2006.

¹² ברוך קרא, יאיר אטינגר, יהונתן ליס, "הערכה במח"ש: בשל העיכוב בחקירה נתקשה להשיג ממצאים." הארץ, 3.9.2003.

19. אין זה מפתיע, אם כן, כי חקירת מח"ש התנהלה בעצלתיים, בעוד אחת הטענות העיקריות לאי קידומה של החקירה היא מחסור בכוח אדם, כאמור בדברי השופט אור לעיל. רק באמצע חודש אפריל 2004 השיגה מח"ש כוח אדם נוסף, שגם לגביו נטען על ידה כי אינו מספיק, וזאת אך ורק כדי לבדוק את חומר החקירה של ועדת אור¹³.

20. רק בספטמבר 2005 פרסמה מח"ש את הדו"ח מטעמה, "מסקנות בעניין אירועי ההתנגשות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000". דו"ח זה מבוסס על הנחות משפטיות מוטעות ביסודן, והוא אף גדוש בתיאורים עובדתיים מעוותים ומופרכים. המסקנות של מח"ש בשני ההיבטים האמורים, קרי המשפטי והעובדתי, מביאות בהכרח לתוצאה שדו"ח מח"ש אינו עולה בקנה אחד עם הוראות החוק, ודינו אחד הוא: בטלות. להלן נפרט את פגמיו היסודיים של דו"ח מח"ש.

¹³ ראו הדו"ח וההמלצות של ועדת השרים לעניין "ועדת אור" בראשות השר יוסף לפיד, יוני 2004, עמ' 37-38.

פרק שלישי: השימוש בצלפים

אום אל-פחם, 2.10.2000

21. ביום 2.10.2000 עשתה המשטרה שימוש בירי צלפים כלפי מפגינים באום אל-פחם. הצלפים ירו אש חיה. כתוצאה מירי זה נהרג אדם אחד (המנוח מוסלח אבו ג'ראד) ונפצעו רבים אחרים. הרוב המכריע של ההוראות הספציפיות לביצוע ירי הצלפים ניתנו על ידי אליק רון, מפקד המחוז הצפוני במשטרה באותה עת. בשיטת הפעולה שנקטה המשטרה, בכל פעם ירו שלושה צלפים באותה עת לעבר אותה מטרה. למפגינים לא ניתנה אזהרה כלשהי לפני כל ירי של הצלפים.

22. מח"ש מציינת בדו"ח שלה כי ההחלטה על הבאת הצלפים לאזור אום אל-פחם התקבלה עוד ביום 1.10.2000. תכלית השימוש בהם היתה לפתוח את ציר 65 (כביש ואדי עארה). כדברי מח"ש:

"ביום האמור (1.10.00), בסביבות השעה 19:00, בדיון אצל המפכ"ל, הוחלט על פתיחת הכביש, על מנת לאפשר לאזרחי ישראל, ככלל, ולתושבי המקום בפרט, לנוע על הכביש. בהתאם לכך, נתקבלה החלטה על ידי אליק רון, באישור המפכ"ל, על הבאת צלפים – לוחמי הימ"מ – לצומת אום אל-פחם ביום שלמחרת, לצורך פתיחת הכביש."¹⁴

23. ועדת אור הגיעה למסקנה שהשימוש בצלפים היה שלא כדין. לשיטתה, "סיכומם של דברים, לא היתה הצדקה, בנסיבות כפי שהיו בצומת אום אל-פחם ביום 2.10.00, לעשות שימוש בירי צלפים אל המתפרעים במקום."¹⁵ הוועדה הוסיפה, כי גם אם היה הירי מוצדק, צורת הירי – שלושה צלפים היורים בעת ובעונה אחת לעבר אדם אחד – לא היתה מידתית, ועל כן היא לא חוקית אף מטעם זה. כמו כן, ועדת אור קבעה כי אי האזהרה כלפי המפגינים שעומד להתבצע ירי צלפים רק מחריף את אי חוקיות הפעולה שלהם ושל המפקד שנתן להם הוראות, אליק רון.¹⁶

24. מסקנתה של ועדת אור בעניין השימוש בצלפים היתה ברורה וחד משמעית. גם אם היה נקבע כי ניתן לעשות שימוש בצלפים, דבר שנקבע היפוכו, לא היה אפשר, בשום אופן, לירות בשיטה של שלושה צלפים כלפי אותה מטרה:

¹⁴ דו"ח מח"ש, עמ' 63.

¹⁵ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 477.

¹⁶ ראו דו"ח ועדת אור עמ' 464-483.

"התרגולת של צלפי הימ"מ לירות שלושה במטרה אחת יכולה להיות טובה ומוצדקת במקרים אחרים. אלה המקרים הטיפוסיים שהצלפים מאומנים לקראתם. כך, כלפי מי שעמד לירות, מיידית, בכלי נשק כלפי אחר. וכך, במקרה של רצון לנטרל חוטפים של בני ערובה. במקרים אלה, הפגיעה היא באדם המהווה סכנה ברמה גבוהה, ונדרש לנטרלו ביעילות ובמהירות. לא כך בענייננו. מסקנתנו היא, על כן, שבאיזון שבין הסיכון שבזריקת אבן על ידי קלע לעומת הסיכון שבירי ברגל, לא היה זה מוצדק שיותר מצלף אחד יירה בכל זורק אבנים, אפילו היינו מגיעים למסקנה – בשונה ממה שקבענו – שהיתה, מעיקרו של דבר, הצדקה לירי צלפים כלפי זורק אבנים כאמור.

ניצב רון ידע על התרגולת כאמור. לפיכך, היה עליו, אם לא למנוע כליל את הירי כמבואר לעיל, לפחות לדאוג שהירי יהיה של צלף בודד אל כל זורק אבנים, ובכך להקטין את הפגיעה כתוצאה מן הירי. משלא פעל כך, גם זאת יש לזקוף לחובתו.¹⁷

25. נושא זה לא עלה כלל בחקירתו של אליק רון במח"ש ביום 10.4.2005.

26. ועדת אור הוסיפה בעניין זה:

"לא השתכנענו, כי ירי הצלפים כוון רק אל מידי אבנים בדרך האמורה. בחלק מהעדויות נזכר שנעשה שימוש בירי צלפים נגד משליכי אבנים, אשר לא בהכרח עשו שימוש בקלע דוד. יכולנו להיווכח בכך גם בקטע של קלטת שהוצגה בפנינו ואשר מההסבר שנראה בה, עולה שנפגע מירי צלפים מי שזרק אבן ללא שימוש בקלע. גם מעיון ברישום ביומן המבצעים למדים שהירי נעשה לעבר משתמשים בקלע או 'מיידה אבנים', ובמקרה אחד נזכר שהצלפים הופעלו כנגד 'שלושה שנצפו על ידי המסוק', בלי שנזכר כי אלה עשו שימוש דווקא בקלע.¹⁸

¹⁷ דו"ח ועדת אור, עמ' 481.

¹⁸ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 472-473. גם מעדויות הצלפים בפני ועדת אור, כלומר עדויותיהם של אלה אשר ביצעו את הירי החי באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000, ניתן בנקל להיווכח כי הירי לא היה כלפי משתמשי קלע דוד בלבד. ראו, למשל, עדותו של הצלף א' בפני ועדת אור מיום 22.2.2001.

27. למרות זאת, מח"ש הצדיקה את השימוש בצלפים באום אל-פחם ביום 2.10.2000; את הירי בשיטה של שלושה צלפים היורים על אדם אחד; ואת חוסר האזהרה של המשטרה לפני ירי הצלפים.¹⁹

28. ויודגש, ועדת אור שמעה עדים, לרבות אנשי המשטרה ואליק רון, והתרשמה מהם ממקור ראשון. יתרה מכך, אליק רון העיד בפני ועדת אור (בנוסף להודעותיו לאוספי החומר מטעם הוועדה) פעמיים. בפעם השנייה הוא יוצג על ידי עורך דין, שהגיש מטעם אליק רון סיכומים לוועדת אור. חרף כל אלה הגיעה ועדת אור למסקנה בדבר אי חוקיות השימוש בצלפים באום אל-פחם ב-2.10.2000, ובדבר האחריות הישירה של אליק רון לתוצאות מעשה בלתי חוקי זה.

29. חומר הראיות שעמד בפני ועדת אור היה אמור להיות נגיש למח"ש במלואו. התוספת היחידה של מח"ש לחקירה היתה עד אחד, פייסל קבהא מברטעה, שנפצע מהירי של המשטרה ביום 2.10.2000. מח"ש יכלה לעשות שימוש בדו"ח של ועדת אור ובחומר הראיות שהיה מולה בהליך פלילי נגד אליק רון.²⁰

30. מח"ש לא צפתה בקלטת וידיאו שבה מתועדת פעילות הצלפים באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000, בזמן אמת. ועדת אור כן צפתה בקלטת²¹. קלטת זו אינה מוזכרת בדו"ח מח"ש ואינה חלק מחומר החקירה שמח"ש ריכזה לעצמה בעניין זה.

31. מח"ש הגיעה למסקנה כי השימוש בירי צלפים היה מוצדק. מח"ש מקבלת את טענתו של אליק רון, כי ירי הצלפים כוון למפגינים שהשתמשו בקלע דוד. כאמור, בסתירה מוחלטת לקביעות ועדת אור. לעניין הסכנה שנשקפת משימוש בקלע דוד מסתמכת מח"ש על עדותו של ד' ש', מפקד הימ"מ לשעבר²². מח"ש אינה מציינת בדו"ח שלה כי אותו ד' ש' העיד בפני ועדת אור מטעם אליק רון. האחרון הגיש תצהיר מטעם ד' ש', כדי לתמוך בעמדתו לעניין השימוש בצלפים.²³

32. יתרה מכך, התצהיר שאליק רון הגיש מטעמו של ד' ש' מבקש ככל הנראה לשכנע את ועדת אור כי ניתן לעשות שימוש בצלפים כלפי מפגינים גם כאשר אין סכנה ממשית ומיידית לחיים. בתצהיר זה, שנותר חסוי, ד' ש' ביקש לומר כי בשטחים הכבושים

¹⁹ ראו דו"ח מח"ש, עמ' 62-72.

²⁰ ראו הודעת אליק רון בפני מח"ש מיום 10.4.2005. והשוו עם ע"פ 2910/94, אָרְנֶסְט יֶפֶת נ' מְדִינַת יִשְׂרָאֵל, פ"ד נ (2) 221, 308. ראוי לציין כי הודעתו האמורה של אליק רון בפני מח"ש משתרעת על פני קצת יותר מעמוד אחד בלבד.

²¹ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 472.

²² דו"ח מח"ש, עמ' 67.

²³ להלן נראה כי כאשר עדותו של ד' ש' בפני ועדת אור משמשת לחובתו של אליק רון, היא נעלמת מעיני מח"ש כמעשה קסם בלתי משכנע.

נעשה שימוש בצלפים גם כאשר אין סכנה ממשית ומיידית. השופט אור הביע את מורת רוחו מתצהיר זה ומתוכנו בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים. השופט אור הוכיח את אליק רון ואמר לו:

"אדוני יענה לי. זה שאלה ישירה... אדוני העביר את זה, כשברור וזה הדגש בתצהיר. זה לא סכנת חיים. זה הדגש. אחרת לא היה טעם בכל... ואדוני מביא לנו את זה, ואדוני אומר שצריך לנהוג שם... או פה כמו שם. מה... יסביר לי אדוני בשביל מה הוא הביא לנו את התצהיר הזה."²⁴

33. על פי עדות מפקד הימ"מ (פי ג') בפני ועדת אור, הוא מפקד הצלפים, עולה כי לא ניתן להגדיר סכנה כברורה ומיידית לחיים, אם לפני מניעתה מתקיים תהליך ארוך של קבלת סדרה של אישורים, מאת שרשרת פיקודית לא קצרה. לפי מפקד הימ"מ בפני ועדת אור:

"יש מצבים מסוימים שהמפקדים בגזרה מגדירים שגם במצב של סכנת חיים, אש תיפתח באישור שלהם. עכשיו, אין מצב כזה באמת. כי אם יש סכנת חיים שהיא ברורה, וודאית, מיידית, מוחשית, אתה חייב לפעול כדי לסכל אותה. אם יש לך זמן כדי [לפנות] למישהו ולקבל אישור, אז כנראה לא סכנת חיים ברורה, מיידית ומוחשית."²⁵

34. עדות זו של מפקד הימ"מ בתקופת אוקטובר 2000, ואשר מובאת במפורש בדו"ח ועדת אור נעלמה, משום מה, מעיני מח"ש.

35. מח"ש מתאמצת למתוח את הראיות שבפניה כדי לטעון שהצלפים ירו לעבר מפגינים שהשתמשו בקלע דוד. לשיטתה, "לאחר חקירה מאומצת"²⁶ היא השתכנעה שירי הצלפים בוצע כדין.

36. כאמור, מח"ש התרשלה באופן פושע כאשר לא צפתה בקלטת שראו חברי ועדת אור. כמו כן, היא לא מתייחסת כלל לכל הראיות שוועדת אור מצביעה עליהן, המוכיחות כי ירי הצלפים התבצע לא רק כלפי משתמשים בקלע דוד. מח"ש מוצאת לנכון להתייחס רק לרישום ביומן המבצעים, שלשיטתה "מסתמך על דיווחים של כוחות

²⁴ ראו עמ' 14056 לפרוטוקול דיוני ועדת אור, ישיבה מיום 23.7.2002. שתיקתה של מח"ש, גם בהקשר זה, רועמת.

²⁵ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 485.

²⁶ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 68.

המצויים בשטח – כאשר לעתים קרובות אין מדובר בדיווח מדויק הממצה את כל האירועים.²⁷

37. מח"ש גורסת, כי ביצעה חקירה מאומצת בנושא ירי הצלפים באום אל-פחם ביום 2.10.2000.²⁸ זאת, כאשר חקירתו של אליק רון בפניה ביום 10.4.2005 משתרעת על פני עמוד אחד בלבד. לעומת זאת, אליק רון נחקר בפני ועדת אור פעמיים, בנוסף להודעתו בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור.

38. ביום 1.2.2001 נחקר אליק רון על ידי אוספי החומר מטעם ועדת אור. חקירה זו השתרעה על פני 83 עמודים.²⁹ ביום 3.9.2001 אליק רון העיד בפני ועדת אור. עדות זו השתרעה על פני 207 עמודים.³⁰ למחרת, ביום 4.9.2001, המש"כ אליק רון את עדותו בפני ועדת אור. עדות זו השתרעה על פני 172 עמודים.³¹ ביום 23.7.2002 העיד אליק רון עדות הגנה מטעמו, יחד עם עו"ד שייצג אותו בפני ועדת אור. עדות זו השתרעה על פני 339 עמודים. בסך הכל, איפוא, היו בפני ועדת אור 801 עמודי חקירה של אליק רון, שרובם המכריע התייחסו להפעלת צלפים על ידו באזור אום אל-פחם. זאת, לעומת קצת יותר מעמוד אחד של מח"ש. מפליא כיצד בעמוד אחד הגיעה מח"ש למסקנה הפוכה מזו שעולה ממאות עמודי עדות שהיו לפני ועדת אור באשר לאחריותו הפלילית של אליק רון.

39. חמור מכך, בעת שחקרה את אליק רון מח"ש לא עימתה אותו עם גרסאותיו בפני ועדת אור, שסתרו באופן ישיר ומוחלט את הגרסה שמסר למח"ש. כך, למשל, לענין השאלה האם אליק רון הבחין באזרח שהיה למטרה של הצלפים, בטרם הורה לצלוף בו באש חיה. בחקירתו אצל מח"ש מיום 10.4.2005 הוא אמר שראה את האזרח שנהיה למטרת הצלפים בטרם הורה לצלפים לירות, בניגוד לדבריו בפני ועדת אור. בחקירתו בפני מח"ש ביום 10.4.2005 התנהלו הדברים כדלקמן:

"שאלה: כאשר אישרת לצלפים לירות האם הבחנת בסכנה או שסמכת על הדיווח שקבלת.

²⁷ דו"ח מח"ש, עמ' 68.

²⁸ שם. בדו"ח מח"ש אין אזכור לחשש הממשי לתיאום עדויות בין הצלפים שביצעו את הירי באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000. כך, למשל, מציין הצלף א' במהלך הודעתו בפני מח"ש מיום 16.1.2005, כי "באום אל-פחם שכבנו 3 צלפים אני נ', וי' שהיה פה יום חמישי." לא ברור מדוע מח"ש אינה מתעכבת בנקודה רגישה ובעייתית זו, המקימה חשש ממשי לתיאום עדויות בין הצלפים היורים.

²⁹ ראו מוצג מספר מ/ 743 בפני ועדת אור.

³⁰ ראו עמ' 6169-5962 לפרוטוקול דיוני ועדת אור.

³¹ ראו עמ' 6342-6170 לפרוטוקול דיוני ועדת אור.

תשובה: אני היתי (צ"ל הייתי) על ידם. אני הפעלתי הצלפים
לאחר שאני אישית היתי (צ"ל הייתי) במקום (משעה 4:00)
והבחנתי בסכנה ונתתי להם את פקודת הירי."

40. לעומת זאת, ראוי להדגיש כי בפני ועדת אור הציג רון גישה שונה לחלוטין:

"השופט תאודור אור: כלומר ניתן אם כך לומר שאתה בעצם לא
זיהית את המטרות, אלא נתת להם הנחיות לגבי המטרות
הראויות, בתנאי שזה יהיה מתחת לברך ובתנאי שהם זיהו
ויודעים שזה איש קולע דויד.

ניצב אליק רון: בחלק מהמטרות, כן, באופן אקראי לחלוטין,
זיהיתי את אותה המטרה וכשנאמר הייתי מכוון לאותה המטרה,
שכפי שצוינה, מבחינת פרטי לבוש ומיקום במקום כזה או אחר,
במקרים אחרים לא בהכרח, אבל הדיווח הניח את דעתי."³²

41. ויודגש, סתירה זו לא מופיעה בדו"ח מח"ש כלל וכלל, על אף שעמדת אליק רון
מובאת במפורש בדו"ח ועדת אור³³.

42. כמו כן, בדו"ח מח"ש אין אזכור לחשש הממשי לתיאום עדויות בין הצלפים שביצעו
את הירי באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000. ראו הערה 44 לעיל.

43. מח"ש מתפעלת מהשימוש בירי באש חיה על ידי צלפי המשטרה, וזאת לאור הדיוק
של הירי האמור. דיוק זה יוצר אצל מח"ש העדפה לשימוש באמצעי זה, גם אם
מדובר במרחקים גדולים ביותר. מח"ש מאמצת לחלוטין את דברי הצלפים עצמם
בעניין זה:

"בפני הוועדה הביעו עדים רבים, אשר להם ניסיון בירי צלפים,
אהדה לשימוש בירי זה לעומת אמצעים אחרים. הטענה, כי ירי
הצלפים הינו מדויק עד כדי 100% (כאשר יורים לעבר עצם ניח),
מוצאת ביטוי בעדות כל ארבעת הצלפים אשר נכחו באירוע ביום
2.10.2000, וכן בעדות מפקדי ימ"מ לשעבר, אשר העידו בפני
הוועדה. זאת לאור היכולת של הצלפים, המוכשרים לשימוש
ספציפי זה, לכוון ולפגוע במטרה, בנקודה ממוקדת."

³² ראו עמ' 6231-6230 לפרוטוקול דיוני ועדת אור, ישיבה מיום 4.9.2001.

³³ ראו עמ' 466 לדו"ח ועדת אור.

44. נקל להבחין, כי מח"ש מסתמכת על דברי הצלפים ומפקדי הימ"מ לשעבר בפני ועדת אור. לא נתעכב יתר על המידה על העובדה כי מח"ש מוצאת תימוכין לעמדתה על ידי אימוץ גרסת מי שחשודים בביצוע עבירות חמורות (הצלפים) או על ידי הסתמכות על בעלי עניין ישירים (מפקדי ימ"מ לשעבר). נדגיש בהקשר זה את הקריאה הסלקטיבית של מח"ש באותן עדויות ממש שנמסרו לוועדת אור. הקריאה הסלקטיבית של מח"ש בהכרח מובילה למסקנות בלתי חוקיות ובלתי ראויות.

45. מח"ש אינה מוצאת לנכון להבחין בעדויות הצלפים עצמם על כך שירי שלהם יכול להיות בלתי מדויק, באותה סיטואציה שבה פעלו אותם צלפים באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000. הצלפים עצמם מציינים קשיים להגיע לפגיעה מדויקת³⁴. אכן, לשיטת הצלפים עצמם הם ביצעו ירי של שלושה באותה עת לכיוון אזרח שנהיה למטרה, כדי להבטיח פגיעה מדויקת.

46. בהסתמך על אותן עדויות שמח"ש מזכירה קבעה ועדת אור, שלא ניתן בשום פנים ואופן להצדיק את השימוש בירי אש חיה על ידי צלפים באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000, בין אם מדובר בירי כלפי זורקי אבנים או בירי כלפי משתמשים בקלע דוד. מאותן עדויות ממש עולה, כי מעולם לא נעשה בישראל שימוש בירי של צלפים בהתמודדות עם הפגנה ולתכלית פיזור. לפני אוקטובר 2000, השימוש בצלפים נעשה רק כלפי מי שנשא נשק אוטומטי והיווה סכנה ממשית ומיידית לחיי אזרחים אחרים או לשוטרים. כדברי ועדת אור:

"נזכיר תחילה, שזריקת אבנים, לרבות באמצעות קלע, אינה תופעה שנולדה באירועי אום אל-פחם ביום 2.10.00. עובדה היא, שעד לאירועי אום אל-פחם ב-2.10.00 לא נקטה המשטרה אמצעי של ירי צלפים כלפי מתפרעים בהפרות סדר, כולל מידי אבנים, באמצעים השונים... ניצב רון הזכיר שהיו מקרים בעבר בהם ירו צלפים של הימ"מ על מתפרעים בתחומי המדינה, וטען שעל רקע זה אין הצדקה לטענות המופנות כלפיו בנושא זה, כשם שלא הופנו טענות דומות כלפי אחרים. על פי ראיות שבאו בפני הוועדה לגבי ירי קודם על ידי צלפים במתפרעים, אין להשוות בין אותם מקרים למקרה של ירי הצלפים באום אל-פחם.

שניים ממפקדי הימ"מ לשעבר נשאלו לגבי מקרים קודמים בהם צלפי הימ"מ ירו על אזרחים. המכונה פ' ג', שהיה מפקד הימ"מ

³⁴ ראו עמ' 27 לפרוטוקול הדיון בפני ועדת אור מיום 22.2.2001; וכן את מוצג מספר מ/ 27 בפני ועדת אור.

בעת האירועים באוקטובר 2000, אמר בהודעתו לאוספי החומר של הוועדה, כי הוא חיפש בכתובים ומצא שני אירועים בהם צלפי הימ"מ ירו לעבר אזרחים. המקרה הראשון היה בתאריך 8.9.92, כאשר צלפי הימ"מ ירו למוות באדם שהרג קודם לכן ארבע נשים, והחזיק בידו תת-מקלע. המקרה השני היה בתאריך 10.5.94, כאשר במתחם של עוזי משולם ביהוד פתח אחד מחסידיו באש לעבר מסוק משטרתי שחג מעל המתחם, ואז צלפי הימ"מ ירו בו והרגוהו... המכונה ד' ש', אשר היה איש ימ"מ שנים רבות והיה מפקד היחידה בין השנים 1995-1999, נשאל בוועדה אודות מקרים קודמים של ירי צלפים. גם הוא ציין את שני המקרים. בהמשך עדותו ציין מקרה נוסף שהתרחש בקטמונים בירושלים. לדבריו, חייל מילואים השתגע, עמד על גג וירה באוויר לכל הכיוונים. כאשר החל לכוון את הנשק, ירו בו אנשי הימ"מ והרגוהו. ד' ש' אינו מציין באיזו שנה התרחש אירוע זה.

עולה, אם כן, מהמידע שהתקבל ממפקדי הימ"מ לשעבר, שמספר המקרים בהם צלפי ימ"מ ירו באזרחים בתחומי המדינה הוא נמוך ביותר, שניים או שלושה מקרים. בכל אותם המקרים החזיקו בידם האנשים שנורו נשק חם, אוטומטי, ובכל אותם המקרים הם אף ירו בנשק לפני כן. אין בהיסטוריה של הימ"מ מקרה הדומה לזה של הפעלת הצלפים באירועי אוקטובר 2000, כאשר צלפים ירו במתפרעים שאינם אווזים בנשק חם ואינם מהווים, כמבואר לעיל, סכנה מיידית.³⁵

47. כמו כן, בהודעתו של ו' ר', קצין הצלפים בימ"מ באוקטובר 2000, בפני מח"ש ביום 16.1.2005, הוא נשאל במפורש אם לפני אוקטובר 2000 השתמשה המשטרה בצלפים כשטיפלה בהפגנות ובהפרות סדר. תשובתו של קצין הצלפים באותה עת היתה חד משמעית:

"שאלה: האם מוכרים לך אירועים דומים של הפרות סדר בהם היה שימוש בצלפים?

³⁵ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 472, 474-475. מח"ש מבטלת כלאחר יד את התוצאות הקשות של שימוש בירי צלפים שהותיר הרוג אחד ופצועים רבים אחרים. ראו דו"ח מח"ש, עמ' 70. לעומת מח"ש, ועדת אור הצליחה להבחין בתוצאות הקשות, והלא מדויקות, בלשון המעטה, שהיו לשימוש בירי צלפים. ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 481.

תשובה: לא, ככל שידוע לי אף פעם לא היה שימוש בצלפים
מהיחידה באירועי הפרות סדר.³⁶

48. גרסה זו, כאמור, אינה מוצאת את דרכה לדו"ח מח"ש. חמור מכך, מח"ש מתעלמת מדברים חשובים שנאמרו לוועדת אור בעניין השימוש בצלפים. הדברים לא הועלו כשאלות למי מהאחראים על ירי הצלפים ביום 2.10.2000 באזור אום אל-פחם, והם אינם מוזכרים כשאלה או כמידע כללי בעמוד היחיד המתעד את חקירתו של אליק רון על ידי מח"ש ביום 10.4.2005. ועדת אור קבעה כי רון הוא שהחליט על הצבת הצלפים בצומת אום אל-פחם והוא האחראי לביצוע הירי.

49. כאמור לעיל, מח"ש קיבלה את התפישה שלפיה ההצדקה לשימוש בצלפים – אמצעי קיצוני ביותר, שניתן להגדירו אף כמלחמתי – היתה הצורך לפתוח את ציר 65. מדובר איפוא בהחלטה להפעיל את הצלפים מראש, למטרה מסוימת וספציפית. לא הסכנה הממשית והמיידידת לחיי אזרחים ו/או לשוטרים היתה ביסוד ההחלטה להביא צלפים לאזור אום אל-פחם, אלא הרצון להשתמש בהם כדי להשאיר את ציר 65 פתוח.

50. ההצדקה היחידה שיכולה להיות להחלטה כזאת, שהיא מסוכנת והרת גורל, היא אם ציר 65 מהווה קו אדום. כלומר, רק אם ציר 65 היה צריך להיות פתוח תמיד, ובכל מקרה, ניתן לשקול את השימוש בצלפים. והנה, בפני ועדת אור היה קונצנזוס מקיר לקיר, מצד כל גורמי הביטחון, כי ציר 65 אינו מהווה קו אדום. לא זו אף זו, אלא אליק רון בעצמו העיד בפני ועדת אור כי ציר 65 אינו מהווה קו אדום³⁷:

"השופט תאודור אור: מר רון, אם אני מבין נכון, אז גישתך היא שיש מקרים חריגים מאוד שאפשר לומר בהם מראש. זה קורה, זה קו אדום..."

ניצב אליק רון: אמת, אמת.³⁸

51. ועדת אור קבעה במפורש בעניין זה:

"לכל האמור לעיל יש להוסיף, שעמדה בפני ניצב רון דרך להימנע מירי הצלפים, גם אם זריקת האבנים באמצעות קלע היוותה

³⁶ ראו הודעת ו' ר' בפני מח"ש מיום 16.1.2005, עמ' 1, שורות 10-11.

³⁷ ראו מוצג מספר מ/ 743 בפני ועדת אור (הודעת רון בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור).

³⁸ עמ' 6120 לפרוטוקול דיוני ועדת אור מיום 3.9.2001. וראו גם עמ' 6086 לפרוטוקול ישיבת הוועדה מאותו יום, שם אומר השופט אור במפורש לגבי ציר 65: "זה לא קו אדום בעיניי".

סיכון ממשי ומיידני לשוטרים ולעוברי אורח. הדרך הראויה היתה להתפנות מהצומת. כפי שתואר לעיל בהקשרים אחרים, סגירת ציר ואדי עארה לא הוגדרה כ'קו אדום', דהיינו, מצב שצריך היה למונעו בכל מחיר.³⁹

52. מח"ש לא עימתה את אליק רון עם עובדות אלה בעת שחקרה אותו ביום 10.4.2005. לשיטתה, ייתכן ומדובר בטעות בשיקול דעת של רון אשר לא הסיג את כוחות המשטרה מקום שצריך היה לעשות זאת. לכן, אין לראות בהחלטה של רון "החלטה שהמשפט הפלילי אמור לדון ולטפל בה."⁴⁰ מח"ש ממשיכה ומפנה לניתוח המשפטי בדבר לגיטימיות שיקול הדעת של רון להשתמש בצלפים ולא לסגור את הכביש, לאור מצב המלחמה, כפי שתואר לעיל.

53. קיימת, איפוא, סתירה ברורה ומהותית בניתוח של מח"ש עצמה. אם, לשיטתה, שיקול הדעת של רון היה לגיטימי רק מפאת הנסיבות של לחימה קשה ומצב שתואר על ידה כדמוי מלחמה, השימוש בצלפים בציר 65 ממילא חוקי. שכן, בנסיבות כאלה, שמהוות הנחה עובדתית ומשפטית של מח"ש, נוצר "הקו האדום" שמחייב לא להתיר את ציר 65 פתוח בכל מחיר. והנה, כבר נקבע, הן על ידי אליק רון והן על ידי ועדת אור עצמה, כי המציאות של ציר 65 ביום 2.10.2000 לא מהווה מציאות שיוצרת את אותו "קו אדום" המחייב את פתיחת הציר בכל מחיר. המסקנה המתבקשת מכך לא הוסקה על ידי מח"ש.

54. בניגוד לוועדת אור, מח"ש הגיעה למסקנה כי השימוש בצלפים בציר 65 היה משום שהתקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיי אזרחים ושוטרים באותו ציר. ויודגש, קביעתה של מח"ש כי השימוש בצלפים נועד להגן על אזרחים שעברו בציר 65 תמוהה ביותר⁴¹, שכן בעדויות הצלפים אשר ביצעו את הירי באזור ציר 65 ביום 2.10.2000 בפני ועדת אור, לא ניתן למצוא ולו אמירה אחת הגורסת כי הירי בוצע כדי להגן על אזרח כלשהו.⁴²

55. חמור מכך, מח"ש מציינת, כי "בשעה 14:45, ע"פ יומן המבצעים של מג"ב צפון, ניתנה הוראה מטעם אליק רון לפנות את הצומת, בשל החשש לשלומם של אזרחים

³⁹ דו"ח ועדת אור, עמ' 474. ראו גם עמ' 584 באותו דו"ח.

⁴⁰ דו"ח מח"ש, עמ' 70.

⁴¹ ראו דו"ח מח"ש, עמ' 68 ועמ' 71.

⁴² ראו פרוטוקול מדיון של ועדת אור מיום 22.2.2001. והשוו עם דברי ועדת אור כי "ביסוד הירי הנטען עמד הצורך הנטען להגן על חיי השוטרים שהיו באזור הצומת." דו"ח ועדת אור, עמ' 467.

שנעו על הכביש.⁴³ ברור הוא כי אין הכוונה לאזרחים תושבי אום אל-פחם, שכן אלה היו מטרות לירי צלפים וירי אחר נוסף. הכשל החמור של מח"ש באמירה זו הוא העובדה שעוד בשעה 13:21, כלומר יותר משעה לפני שעלה חששו האמור של אליק רוך, נסגר ציר 65 לכניסת אזרחים⁴⁴, וממילא לא היו אזרחים באותו ציר הסגור לכניסתם. יתרה מזו, גם כשציר 65 היה פתוח באותו יום, כמעט ולא נעשה בו שימוש על ידי אזרחים⁴⁵. ואם לא די בכך, ירי הצלפים בפיקודם של אליק רוך ובנצי סאו נמשך משעה 12:56 עד שעה 14:20. יוצא, איפוא, כי ירי הצלפים נמשך כשעה לאחר סגירת ציר 65 לכניסת אזרחים. ויודגש, שעת התפנות כוחות המשטרה מצומת אום אל-פחם היתה 14:25⁴⁶, ולא 14:45 כנטען על ידי מח"ש. 14:45 היתה השעה שבה התפנו כוחות המשטרה מציר 65 והתרכזו בתחנת עירון⁴⁷.

56. מח"ש קובעת, אם כן, כי היתה סכנה ממשית ומיידית לחיי "עוברי אורח", כהגדרתה, אשר הצדיקה השימוש בירי צלפים כלפי מידיי אבנים באמצעות קלע דוד. ממצא זה של מח"ש, שנמצא בעמוד 71 לדו"ח שלה, סותר ממצא אחר שלה, שבעה עמודים קודם לכן (עמ' 64) שלפיו מרגע תחילת השימוש בצלפים ועד סגירת ציר 65 לא נעו בו אזרחים כלשהם. לפי מח"ש, "יש לציין, כי משלב זה (תחילת ירי הצלפים) ועד לסגירת הצומת, בשעה 14:25, כמעט ולא היתה תנועת כלי רכב בצומת, אולם הכביש לא נסגר לתנועה."⁴⁸

57. על העדרה של סכנה ממשית ומיידית לחיי אזרחים ו/או שוטרים שהצדיק, לשיטת מח"ש, ירי צלפים, ניתן ללמוד מתהליך ירי הצלפים בציר 65 ביום 2.10.2000. כאמור, מח"ש הצדיקה לא רק את ירי הצלפים באותו יום ובאותו אזור, אלא גם את שיטת הירי: שלושה צלפים שירו באותה עת לכיוון אותו אזור שנהפך למטרה לצלפים.

58. והנה, על פי האופן שבו מתארת מח"ש עצמה את תהליך הירי של הצלפים, אפשר בנקל להגיע למסקנה כי לא סכנה ממשית ומיידית לחיים עמדה ביסוד ההחלטה להשתמש בצלפים נגד אזרחים בלתי לא חמושים. מדובר בתהליך לא קצר המבטל

⁴³ דו"ח מח"ש, עמ' 64.

⁴⁴ דו"ח ועדת אור, עמ' 327.

⁴⁵ דו"ח ועדת אור, עמ' 326.

⁴⁶ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 465.

⁴⁷ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 327.

⁴⁸ דו"ח מח"ש, עמ' 64. לא זו אף זו, אלא לפי מח"ש עצמה, האזרחית היחידה שנפגעה מזריקת אבן באותו יום נפגעה יותר משעה לפני תחילת השימוש בצלפים, בשעה 11:45. שם, בעמ' 63. אכן, קשה ללמוד על מיידיות הסכנה כאשר זו באה לביטוי ממשי יותר משעה לפני השימוש באמצעי שנטען כי בא למנוע אותה.

כל היבט של מיידידות, גם אם נניח כי התקיימה סכנה כלשהי המצדיקה שימוש בירי צלפים, דבר המופרך בפני עצמו. כלשון מח"ש לעניין תהליך ירי הצלפים :

"נוהל הירי, כפי שנקבע ע"י אליק רון עצמו, היה כדלקמן: הצלפים היו מזהים אדם המבודד משאר ציבור המפגינים, אשר מניף את קלע הדוד לצורך יידוי אבן – אדם שלדעתם מסכן את הכוחות בשטח; מפקד כוח הצלפים היה פונה לקצין הקישור, שמתפקידו לתאם בין כוח הצלפים לבין המפקד בשטח, ולמסור לו את הפרטים אודות אותו מפגין; קצין הקישור היה פונה לאליק רון, עם תיאור המפגין, לצורך קבלת אישור ירי; לאחר שאליק רון היה מאשר את הירי, על סמך אותו תיאור, היה קצין הקישור נותן אור ירוק למפקד כוח הצלפים; רק כאשר היו מוודאים כי כל שלושת הצלפים מזהים את המטרה, מפקד כוח הצלפים היה נותן אישור ירי."

59. ועדת אור קבעה עוד בדו"ח שלה כי אליק רון ידע והיה אחראי על ביצוע ירי הצלפים בשיטה של שלושה צלפים ביחד באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000. רון עצמו העיד על כך בפני הוועדה כדלקמן :

"השופט תאודור אור: השאלה שלי היא האם אדוני ידע שזה צורת הירי במקרה הזה?

ניצב אליק רון: כן...

השופט תאודור אור: שירים מספר אנשים לכיוון איש אחד?

ניצב אליק רון: כן.

השופט תאודור אור: ומה הרעיון?

ניצב אליק רון: הרעיון הוא להגדיל את... את סיכויי הפגיעה.⁴⁹

60. והנה, אליק רון משנה את גרסתו בעת חקירתו במח"ש ביום 10.4.2005. שם טען כי "זה בהחלטה של הצלפים, בהנחיה של מפקד הצלפים במקום, ודבר שלא הייתי מודע לו."⁵⁰

⁴⁹ ראו פרוטוקול דיון ועדת אור מיום 4.9.2001, עמ' 6226. כמו כן ראו דברי רון בפני ועדת אור מאותו יום: "מי שהחליט מי שהפעיל את הצלפים או אחראי על הצבתם מאי ועד ת' זה אני" (עמ' 6219 לפרוטוקול דיון ועדת אור).

61. מח"ש אינה מעמתת את אליק רון עם הסתירה הברורה, המהותית והבוטה בין גרסתו בעניין זה בפני ועדת אור, לבין גרסתו החדשה בפני מח"ש לאחר דו"ח ועדת אור. כל זאת, אף שהחוקר יורי מרגוליס מציין באותה הזדמנות ממש כי חברי ועדת אור "באמת התייחסו שם לעובדה שירו שלושה בבת אחת לכיוון בן אדם אחד."⁵¹

62. מח"ש גם אינה מתייחסת כלל וכלל לעובדה, כי אליק רון לא דיווח על השימוש בצלפים ביותר מהזדמנות אחת, אף שלטענתו השימוש בצלפים היה מוצדק. נושא זה אינו עולה כלל וכלל בחקירתו של אליק רון על ידי מח"ש ביום 10.4.2005. רון העיד בפני ועדת אור בשאלת הדיווח אודות השימוש בצלפים באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000 כדלקמן:

"השופט תאודור אור: ודיווחת באותו ערב בישיבת הממשלה שהיו אירועים קשים באום אל-פחם שאילצו אתכם לסגור את הצומת מחדש. היה כ"כ קשה שכדי לפתור את הבעיה נאלצתם לשיטתך גם לירות מצלפים. דיווחת על כך לממשלה.

ניצב אליק רון: אינני זוכר שדיווחתי כך.

השופט תאודור אור: אני יכול להגיד לך שלא דיווחת.

ניצב אליק רון: יכול להיות.

...

השופט תאודור אור: אני יכול לומר לך יותר מזה מבלי לצטט משיבות הממשלה כמובן שהיתה סיטואציה שהעניין של המילה צלפים עלתה בהקשר אחר שלא קשור לזה, והיתה הזדמנות חגיגית להתייחס לזה, ואדוני לא אמר מילה. אדוני ירצה, אני אראה לו את הקטע.

ניצב אליק רון: אינני יכול לחלוק על זה."⁵²

63. חרף כל זאת, ועל אף מחדליה החמורים של מח"ש בחקירת נושא השימוש בצלפים ביום 2.10.2000 בפיקודו של אליק רון, היא מוצאת לנכון לאמץ את גרסת רון, בניגוד

⁵⁰ שמעו את קלטת הודעתו של אליק רון במח"ש ביום 10.4.2005. דברים אלה אינם מופיעים בתיעוד בכתב של הודעת רון זו.

⁵¹ שם.

⁵² עמ' 6219-6220 לפרוטוקול הדיון של ועדת אור מיום 4.9.2001. והשוו עם נסיונו של אליק רון להתכחש לשליחת הצלפים לנצרת ביום 2.10.2000, לאחר פעולתם באזור אום אל-פחם. ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 483-484.

לוועדת אור, כי "ירי הצלפים נועד למעשה להגן על אזרחים שנעו בכביש 65, וכן על כוחות המשטרה, אשר היו בסכנה עקב יידוי האבנים לעברם, באמצעות קלע דוד."⁵³

64. אין ולא יכול להיות ספק כי התכלית של השימוש באמצעים בלתי חוקיים וקטלניים, לרבות ירי של צלפים, היתה להרתיע וללמד לקח. לשיטת אליק רון עצמו:

"לעתים עצרתי הירי כדי לבחון את המצב. במספר מקרים, כשלוש פעמים, עצרתי את הירי, כי התרשמתי מדי פעם שיש רתיעה בקרב המתפרעים. היה לי חשוב לראות אם הירי מצדיק את עצמו."⁵⁴

65. ועוד: השימוש בצלפים החל על פי הוראה של אליק רון רק לאחר ששוטר נפגע מאבן שנזרקה לעברו. הצלף ר' העיד בפני ועדת אור כי:

"השופט תאודור אור: כן, האם זה נכון שהירי התחיל רק אחרי שאותו שוטר נפגע?

המכונה ר': כן, עד אותו רגע לא היינו פרוסים בכלל, היינו עוד למטה בהמתנה.

השופט תאודור אור: בעקבות הפגיעה בשוטר קיבלתם את ההוראה לתפוס עמדות?

המכונה ר': כן."⁵⁵

66. זמן קצר לאחר שכוחות המשטרה התפנו מציר 65, התראיין אליק רון אצל דן מרגלית ברדיו (שעה 15:00). המראיין שאל את רון על ההתרחשויות בציר 65, והזכיר כי נהרג אדם במהלך היום בציר 65. רון הקפיד להדגיש כי **ציר 65 נשמר פתוח**. הוא לא הזכיר סכנה ממשית ומיידית לחיים, וגם לא את השימוש בירי צלפים:

"אנחנו, בשעתיים אחרונות, שמרנו על כביש ואדי עארה-נחל

עירון פתוח במחיר התעמתויות עם מיידי האבנים. יש לנו שוטר

שנפצע קשה בפניו מאבן ממקלע."⁵⁶

⁵³ דו"ח מח"ש, עמ' 66.

⁵⁴ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 466.

⁵⁵ ראו עמ' 44-43 לפרוטוקול הדיון של ועדת אור מיום 22.2.2001. ראו גם את עדותו של הצלף א' בעמ' 7 לפרוטוקול ישיבת ועדת אור מאותו יום.

⁵⁶ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 473.

67. באותו ראיון הוסיף רון, כי כאשר "נפגע שוטר, ומרסקים לו את הפרצוף, אז אני נוקט ביד קשה יותר."⁵⁷ ועדת אור מדגישה בהקשר זה כי:

"ניצב רון אישר בהודעתו, ש'יד קשה' אינה כוללת רק ירי צלפים אך היא מגיעה גם 'עד המצב הקיצוני ביותר, כמו זה שהתרחש באום אל-פחם, של שימוש בצלפים'. ניתן להסיק מדברים אלה, שנוסף לרצון להרתיע, אין לשלול שגם יסוד של ענישה או של לימוד לקח שיחק תפקיד כלשהו בהחלטה להשתמש בירי הצלפים."⁵⁸

68. מח"ש מתעלמת גם מראיות ישירות וברורות, אשר מוכיחות כי הוראות הפתיחה באש לצלפים כללו במפורש, הן באום אל-פחם והן בנצרת ביום 2.10.2000, היתר לירי גם כאשר לא התקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיים. ועדת אור עמדה על כך במפורש בדו"ח שלה בציינה כי:

"נראה לנו, שנוכל לסמוך על דברים שהעלה על הכתב י' ט' סמוך לירי הצלפים... בדו"ח כתב י' ט' כך: 'הוראות פתיחה באש שניתנו על ידי הממ"ר היו: צלפים: א. סכנת חיים ממשית, ירי על מנת לנטרל. ב. בקת"ב [בקבוק תבערה] בטווח מסוכן – ירי לרגליים חלק תחתון. ג. קלע דוד בטווח מסוכן – ירי לרגליים חלק תחתון. הוחלט שמלבד סכנת חיים ממשית, כל ירי צלפים יאושר על ידי ממ"ר'. כפי שהבהיר י' ט' בעדותו, 'לנטרל' פירושו 'להרים את הנשק, לכוון ולירות... למרכז מסה'. הירי לרגליים נועד, אם כן, למקרה שאין בו סכנת חיים ממשית, שאז הכוונה היא לא 'לנטרל' את זורק בקבוק התבערה או אבנים בעזרת קלע, אלא למנוע הישנות המעשה. לדברי י' ט', נוהל הפתיחה באש וההוראות שניתנו בנצרת היו זהים לאלה שניתנו באום אל-פחם."⁵⁹

69. כאמור, מח"ש לא מזכירה כלל דו"ח זה שמקורו בצלפים, ואשר חובר סמוך מאוד לירי הצלפים. זאת אף שהדו"ח של י' ט' הינו חלק מהחומר שהיה בפני ועדת אור ואשר הועמד כולו לרשות מח"ש⁶⁰. כמו כן, ראוי להדגיש כי מח"ש לא שאלה את י' ט'

⁵⁷ ש.ס.

⁵⁸ דו"ח ועדת אור, עמ' 474.

⁵⁹ דו"ח ועדת אור, עמ' 484.

⁶⁰ מדובר במוצג מספר מ/ 1569 שבפני ועדת אור.

על הדו"ח שחיבר בנושא זה סמוך לירי הצלפים, כשמסר את הודעתו בפניה ביום 20.1.2005.

70. ויודגש, אפילו לשיטת המשטרה השימוש בצלפים לא היה כדי להתמודד ולמנוע סכנה ממשית ומיידית לחיים, אלא כדי ליצור הרתעה בקרב המפגינים על מנת להתמודד עם הפרות סדר. המשטרה אף תיעדה מטרה זו של שימוש בצלפים במהלך אירועי אוקטובר 2000, לרבות באזור אום אל-פחם. במסמך שנקרא "מסקנות, לקחים וסיכומים", אשר הוצג בכנס מפקדי משטרה שהתקיים ביום 8.11.2000, כלומר כחודש לאחר אירועי אוקטובר 2000, מדגישה המשטרה:

"שילוב מושכל של כוחות מקצועיים מיוחדים (צלפים, מסתערבים, ועוד) באירועי הפס"ד חמורים, היווה נק' מפנה בטיפול באירועים."⁶¹

71. בחקירתו בפני מח"ש אליק רון לא עומת כלל וכלל עם עובדות אלו. הוא רק נשאל:

"הוועדה ציינה כי חלק מהמטרות היו הרתעה ולא תגובה או מניעת סכנה מיידית מה תגובתך?"⁶²

72. רון: "שהוועדה תסביר מה ההבדל"⁶³.

73. בנוסף, היה ברור כי אליק רון, בניגוד למפקדי משטרה אחרים, היה נחוש להשאיר את ציר 65 פתוח, גם אם הדבר יעלה במחיר של הרוגים ופצועים מקרב המפגינים הערבים. במהלך הזמן שבו נעשה שימוש בירי צלפים, אליק רון ביטל שתי הוראות של מפקדי משטרה לסגור את ציר 65. ועדת אור קבעה בעניין זה כי:

"על פי יומן מבצעים זה (של מג"ב צפון) עלה עניין סגירת ציר ואדי עארה שלוש פעמים. בפעם הראשונה עלה הדבר אחרי הירי הראשון שביצעו הצלפים. בשעה 13:21 הורה מפקד חטיבת מג"ב, בנצי סאו, לסגור את הציר. לכך באה תגובת מפקד המחוז אליק רון, אשר החליט לבטל את ההוראה והורה להשאיר את הציר פתוח. הפעם השנייה שבה ניתנה הוראה לסגור את הציר היתה בשעה 13:35. ההוראה ניתנת על ידי קצין אג"מ של מג"ב צפון, סגן ניצב חיים אבו חצירה. בנצי סאו אישר בעדותו שזו היתה

⁶¹ ראו מוצג מספר מ/747א בפני ועדת אור.

⁶² ראו הודעת אליק רון בפני מח"ש מיום 10.4.2005.

⁶³ ש.ס.

הנחיה שלו. הוראה זו ניתנה לאחר שהצלפים ביצעו ירי אחד נוסף על מיידה אבנים. בפועל, גם הוראה זו לא בוצעה והציר נשאר פתוח. בפעם השלישית ניתנה הוראה לסגור את הציר בשעה 14:45. הוראה זו ניתנה על ידי מפקד המחוז עצמו, והיא ניתנה לאחר שהצלפים ירו על חמישה מיידים אבנים נוספים, והדבר לא הביא להפסקת ההתפרעות. מזמן מתן הוראת הפינוי על ידי מפקד המחוז, לא ירו עוד צלפי הימ"מ.⁶⁴

74. בחקירתו בפני מח"ש מיום 10.4.2005, אליק רון לא עומת עם מידע זה כלל. כאן המקום להדגיש פעם נוספת, כי בהתמודד של המשטרה עם הפרות סדר, מטרתה אינה להכניע את המפגינים, אלא לשמור על הסדר, גם במחיר של פגיעות במשטרה. אלה תמיד עדיפות על פגיעה באזרחים, למעט במקרים של סכנה ממשית ומיידית לחיים לשוטרים. דבר זה לא התקיים בציר 65.

75. לעניין זה יפים דבריו של ד"ר סטיבן מיילס (Stephen Miles) מבריטניה, מומחה לשיטור בעל שם עולמי. ד"ר מיילס שירת במשטרת בריטניה, חיבר ספרים בנושא השיטור ועבד, לרבות עם האו"ם, במקומות רגישים בעולם. בתחילת אוקטובר 2000 הגיע ד"ר מיילס לארץ כחלק ממשלחת של Amnesty International והתרשם ממקור ראשון מעבודת המשטרה מול המפגינים. בחוות הדעת שלו, שהוגשה לוועדת אור מטעם עדאלה, הוא הדגיש, בין השאר, כי תכלית תפקידה של המשטרה אינה "למגר את האויב", אלא לשמור על הסדר, עם מינימום פגיעה במפגינים:

"Where it is the police duty to protect the public, a demonstration that results in death and many serious injuries to the public, no capture or neutralization of those throwing stones at police, but no police or security unit injuries is not a success, it is a failure. Where it is the police duty to protect the public, a demonstration that results in minor injury to the public, and the arrest of the most serious offenders, and regrettable as they might be, some minor or even some circumstance more serious

⁶⁴ דו"ח ועדת אור, פרק 4, פסקה 93.

injury to policing personnel, might well be considered a great success. The police and security forces in the latter circumstance can be justifiably proud that they have indeed prevented more serious injury and death, and the public, whatever their origin, grateful to them from the risks they have taken to preserve the peace. A military commander wishes to minimize risk to his soldiers and maximize injury to the enemy. A police commander should endeavor to preserve the peace and protect public lives and property, and knows that to do so will involve taking risks, which endanger police personnel."⁶⁵

76. מח"ש קובעת כי צורת ירי הצלפים באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000, קרי שלושה צלפים היורים באותה עת על אותה מטרה (אזרח) היא מידתית, ועל כן היא חוקית⁶⁶. גם כאן מח"ש סותרת את עצמה. עמוד אחד לפני הקביעה כי ירי של שלושה צלפים כלפי אזרח אחד הוא עניין מידתי, מח"ש קובעת בהתפעלות יתרה כי אמצעי הצליפה מדויקים ביותר. היא אף מגיעה למסקנה כי השימוש בצלף אחד חוקי, הואיל ומדובר באמצעי יותר מדויק מאמצעים אחרים העומדים לרשות המשטרה⁶⁷.

77. והנה, עמוד לאחר מכן, מח"ש ממשיכה להידרדר במדרון חלקלק ביותר. לשיטת מח"ש, משנקבע כי ניתן לירות אש חיה על ידי צלף, ניתן גם לירות יותר מכדור אחד, וכל זאת "על מנת להבטיח את הפגיעה בגורם המסכן ולנטרל את הסכנה בוודאות."⁶⁸ מכאן הדרך סלולה, לשיטת מח"ש, כדי לקבוע כי ירי על ידי שלושה צלפים באותה עת כלפי אותה מטרה הוא אמצעי מידתי, שכן "למרות ששלושת הצלפים ירו כאחד, לא כולם פגעו בכל מטרה אליה כיוונו."⁶⁹

⁶⁵ ראו מוצג מספר מ/ 4092 בפני ועדת אור.

⁶⁶ דו"ח מח"ש, עמ' 71.

⁶⁷ ראו דו"ח מח"ש, עמ' 70.

⁶⁸ דו"ח מח"ש, עמ' 71.

⁶⁹ **ש.ם.** לא למותר לציין, כי על פי הניתוח המעוות הזה של מח"ש, אפשר היה במצב שנוצר בציר 65 ביום 2.10.2000 להשתמש במספר בלתי מוגבל של צלפים כדי לירות לעבר מטרה (אזרח) אחת, שכן לשיטת מח"ש משהותר לירות על ידי צלף אחד יותר מכדור אחד, כך ניתן להשתמש ביותר מצלף אחד, בלי להגביל זאת בצורה כלשהי, מלבד קידוש המטרה הנטענת – מניעת הסכנה.

78. לא ברור מדוע מח"ש מתעלמת מפצועים שנפגעו מירי הצלפים בציר 65, שהיא עצמה מזכירה בדו"ח מטעמה. מדובר בפצועים אשר נפגעו ביותר מקליע אחד בגופם כתוצאה מהירי המשולש של הצלפים. כך, למשל, לגבי הפצוע חליל חוסאם מציינת מח"ש: "מהתיעוד הרפואי בעניינו עולה, כי העד נפגע כתוצאה מירי בשני ירכיו" (כך במקור).⁷⁰ ולגבי הפצוע מוחמד אגבאריה מח"ש כותבת כי "מהתיעוד הרפואי בעניינו עולה, כי העד נפגע משני קליעים ברגל ימין, האחת בשוק והשנייה בירך".⁷¹ אשר לפצוע פייסל קבהא, מח"ש מציינת כי "מחומר החקירה עולה, כי העד נפגע משלושה קליעים ברגלו".⁷² כל זאת, כמובן, בנוסף לקיומו של הרוג, המנוח מוסלח אבו ג'ראד, שנפגע כתוצאה מירי צלפים בחזה. הכיצד, איפוא, ניתן לקבוע את מידתיות ירי הצלפים המשולש, בנוכחות נתונים עובדתיים אלה בדו"ח של מח"ש עצמה?!

נצרת, 2.10.2000-3.10.2000

79. ביום 2.10.2000 עשתה המשטרה שימוש בירי צלפים גם בנצרת, אשר כתוצאה ממנו נפצעו אזרחים. ועדת אור קבעה כי השימוש בירי הצלפים היה בלתי מוצדק, מנוגד לדין ולנוהלי המשטרה באותה עת התקפים לאותן נסיבות. עוד קבעה ועדת אור, כי מפקד מרחב העמקים, ניצב משנה משה ולדמן, שפיקד באותה עת על פעולת הצלפים, אחראי לירי האמור ולתוצאותיו. ועדת אור קבעה כי לגבי ולדמן הוכח כדלקמן:

"בהיותו מפקד מרחב עמקים של משטרת ישראל, היה אחראי, במסגרת עימותים בנצרת ביום 2.10.00, להפעלה של ירי צלפים באש חיה, ללא הצדקה ובניגוד לנהלים ולהנחיות המשטרה. בגדר זה:

(א) נתן לצלפים הנחיות לפתיחה באש חיה בלא שהיתה לכך הצדקה, ובניגוד להנחיות ולהוראות המחייבות במשטרה;

(ב) הורה ואישר פרטנית, בשלושה מקרים, ירי הצלפים באש חיה, לעבר מידי אבנים, בלא הצדקה;

(ג) לא קיים פיקוח מספיק על הירי ועל ביצועו;

⁷⁰ דו"ח מח"ש, עמ' 65.

⁷¹ ש.ס.

⁷² ש.ס.

ד) היה אחראי לירי צלפים באש חיה, אשר מנסיבות העניין בכללותן עולה כי בוצע למטרות הרתעה ופיזור הפרות סדר; (ה) נמנע מלדאוג לתיעוד כלשהו של ירי הצלפים או של תוצאותיו, או מדיווח על ירי הצלפים... וזאת אף שתיעוד... כאמור התבקש מנסיבות העניין ומנוהלי המשטרה... לא היתה הצדקה לירי הצלפים בנצרת ולא היתה הצדקה שניצב משנה ולדמן יאשר ירי זה בכמה מקרים. ניצב משנה ולדמן לא ידע את נסיבותיו של כל מקרה אשר במסגרתו אישר את ביצוע הירי. כפי שהראינו בפרק שדן בירי הצלפים באום אל-פחם, נעשה ירי הצלפים בניגוד להנחיות ולדין המחייב הנוגע לשימוש באש חיה. העובדות, כפי שהוכחו, אף מלמדות שהירי לא נעשה במצב של סכנת חיים ממשית, אלא בא לסייע לפיזור הפרות סדר וכדי להרתיע זורקי אבנים. עובדה נוספת היא, שניצב משנה ולדמן נמנע מלדאוג לתיעוד כלשהו של ירי הצלפים במסמכים או בדרך אחרת כלשהי, בניגוד לנהלים ולמתבקש מהנסיבות.⁷³

80. מח"ש, לעומת זאת, קבעה כי לא ניתן לשלול את האפשרות כי ירי הצלפים היה מוצדק באותו מקום ובאותה עת. זאת, אף שוולדמן הסכים שיעשה שימוש בחומר שאספה ועדת אור בעניינו.

81. הניתוח בעניין ירי הצלפים ביום 2.10.2000 באזור אום אל-פחם תקף גם לגבי ירי הצלפים בנצרת באותו יום. יתרה מכך, לאי חוקיות השימוש בצלפים בנצרת ביום 2.10.2000 חומרה מיוחדת, בהתחשב בחוסר הפיקוח על ירי הצלפים מצד המפקד המשטירתי בזירה, הממ"ר ולדמן, כפי שנקבע במפורש בדו"ח ועדת אור:

"השימוש בירי על ידי צלפים נעשה בנצרת ביום 2.10.00 לעבר זורקי אבנים בקלע. לא נעשה בו שימוש נגד משליכי בקבוקי תבערה. לגבי הסיכון שנבע מאותם מידי אבנים, נוכל לומר בקיצור, כי לא שוכנענו מהראיות שבפנינו שהירי נעשה לעבר אנשים שסיכנו שוטרים שהיו בסמוך להם, כטענת הצלפים. גם אם נזרקו אבנים באמצעות קלע, אותם שיקולים שהוזכרו לעיל באשר לירי צלפים באום אל-פחם יפים גם כאן, כדי לשלול את ההצדקה לירי הצלפים. זאת ועוד. בשונה מהירי באום אל-פחם,

⁷³ דו"ח ועדת אור, פרק 5, פסקה 242.

לא היה בנצרת פיקוח של ממש על ירי הצלפים ב-2.10.00, מצד המפקד הטריטוריאלי בשטח, מפקד המרחב, שאיפשר לו לברר ולהשתכנע אם הירי מוצדק אם לאו.⁷⁴

82. ועדת אור קבעה במפורש כי מי שאמור היה לפקח על ירי הצלפים ולאשר את הירי שלהם, אם היה מוצדק על פי הנהלים הפנימיים של הצלפים עצמם והמשטרה, היה הממ"ר ולדמן. אך זה כשל באופן בוטה במטלתו זו באופן שעלול לערב אותו בביצוע עבירה פלילית אם מביאים בחשבון את מעשיו ומחדליו. ועדת אור קבעה בעניינו של ולדמן בהקשר זה:

"בפועל, מנגנון הפיקוח והאישור של ולדמן לא היה ממשי. מן הראיות עליהן נוכל לסמוך עולה שהאישור ניתן על ידו בלא שידע במדויק אם נשקפת סכנה מן המתפרעים שהצלפים או איש הקשר סברו שראוי לירות לעברם. כמו כן, די היה בפרק הזמן שעבר מאז שנתבקש אישור הירי עד שנתקבל אישורו של ולדמן, כדי לשנות את המצב שהיה קיים בעת שהוחלט לבקש אישור לירי."⁷⁵

83. מח"ש מתעלמת גם מראיות ישירות וברורות, אשר מוכיחות כי הוראות הפתיחה באש לצלפים כללו במפורש, הן באום אל-פחם והן בנצרת ביום 2.10.2000, היתר לירי גם כאשר לא התקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיים (ראו לעיל).

84. לשיטת מח"ש, ירי הצלפים אירע כאשר התקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיי שוטרים במקום. לפי מח"ש, הירי של הצלפים בוצע "שניות אחדות לפני זריקת אבנים אל עבר השוטרים"⁷⁶. זאת, אף שירי הצלפים בוצע לאחר מערכת ארוכה של דיווחים ואישורים, כפי שנטען על ידי הצלפים וולדמן עצמו.⁷⁷

85. מח"ש לא רק מתכחשת לממצאי ועדת אור המפריכים את חוקיות השימוש בצלפים בכלל, לרבות הטענה שהתקיימה סכנה ממשית ומיידית באותן נסיבות, אלא גם מתעלמת מממצאיה שלה. כך, למשל, מח"ש מתעלמת מהודעתו של סי בפניה מיום 16.1.2005. סי היה קצין התיאום והקישור מטעם כוח הצלפים, שהיה

⁷⁴ דו"ח ועדת אור, עמ' 485.

⁷⁵ שם.

⁷⁶ דו"ח מח"ש, עמ' 76. ויודגש, בניתוח מח"ש בעניין שימוש בירי צלפים באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000 לא מוזכר כלל וכלל כי הירי בוצע **שניות אחדות** לפני זריקת האבנים הנטענת.

⁷⁷ ולדמן אישר להשתמש בדו"ח ועדת אור על ממצאיו בכל הליך נגדו. שמעו הודעתו בפני מח"ש מיום 12.4.2005.

בזירת פעילות הצלפים בנצרת ביום 2.10.2000, ואשר קישר ביניהם לבין הכוחות המשטורתיים האחרים באותו מקום בעת שביצעו הצלפים את הירי שלהם. לפי ס':

”שאלה: כמה זמן מאז עבר מאז הבקשה לפתוח בירי חי ועד לקבלת האישור לכך?

תשובה: לא יכול לתת לך זמנים מדויקים לאישור ירי בכל פעם שנתבקשנו. תעשה את החשבון לבד כמה זמן לוקח, מרגע שצלף מזהה סכנת חיים, מודיע לשי' שהוא המתאם, שי' מעביר את הדיווח אלי, אני מעביר לוולדמן, ולאחר שיקול דעת או שמאשרים או שלא.”⁷⁸

86. אם אכן היה מדובר בסכנת חיים מיידית, כי אז במהלך תהליך קבלת האישורים המתואר היא היתה אמורה להשתכלל ולהתקיים, דבר שלא קרה. מנגד, אם לא היה מדובר בסכנה מיידית, היא לא היתה ראויה להיות מקודמת בירי כלשהו, ובוודאי שלא בירי של צלפים.

87. חקירתו של ולדמן במח"ש ביום 12.4.2005 בעייתית ביותר. מדובר למעשה במניפסט של ולדמן נגד ועדת אור, ללא שום שאלה קשה מצד חוקרי מח"ש. אפילו ולדמן הופתע ממשך הזמן הקצר של החקירה. כך, למשל, אמר ולדמן בסוף החקירה לחוקר מרגוליס: ”אתה תמציתי מאוד היית, לא כמו בוועדה כמה שעות, יומיים.”⁷⁹ למרות זאת, בחקירה זו ולדמן הספיק להתבטא באופן גזעני נגד האוכלוסייה הערבית: ”ראית פעם התפרעות של בני מיעוטים?”⁸⁰ הטיח ולדמן בחוקרו איש מח"ש מרגוליס, וזה הגיב בשתיקה.

88. ביום 3.10.2000 בוצע בנצרת ירי אש חיה על ידי הצלף ני' ל', בהוראת המפקד המשטורתי באזור, סגן ניצב מרמלשטיין. כתוצאה מהירי נפגע קשה אזרח אחד. לשיטת מח"ש, הירי הזה היה מוצדק, שכן נשקפה סכנה ממשית ומיידית לצלף⁸¹. ועדת אור, לעומת זאת, קבעה במפורש כי לא נשקפה סכנה כאמור, וכי הירי של

⁷⁸ הודעת ס' בפני מח"ש מיום 16.1.2005, עמ' 2, שורות 46-49.

⁷⁹ שמעו את הקלטת חקירתו של ולדמן במח"ש מיום 12.4.2005. דברים אלה אינם כלולים בתיעוד בכתב של אותה חקירה.

⁸⁰ שם. גם דברים אלה אינם כלולים בתיעוד בכתב של אותה חקירה.

⁸¹ ראו דו"ח מח"ש, עמ' 80.

הצלף וההוראה שנתן לו מרמלשטיין היו בניגוד להוראות המשטרה באותה עת וסתרו בצורה ישירה את הדין⁸².

89. העדרה של סכנה ממשית ומיידית לצלף נ' ל' עולה בבירור גם מהודעתו בפני מח"ש מיום 13.1.2005. לפי נ' ל', עברו לא פחות מ-20 דקות מעת שדיווח למפקדו ג' על הסכנה הממשית והמיידית לכאורה שהוא ניצב בפניה ועד שקיבל ממנו אישור (שמקורו במרמלשטיין). כל אותה עת לא נקט הצלף נ' ל' שום פעולה כדי למנוע את הסכנה הממשית והמיידית הנטענת על ידו. לפי נ' ל':

"ג' מפקד הצוות נתן את ההוראה, וזאת לאחר שאמרתי לו את המצב והוא חזר אלי לאחר כ-20 דקות לערך ואמר שיש לי אישור לירות."⁸³

90. יתרה מכך, נ' ל' מציין באותה הודעה בפני מח"ש כי חיכה לא פחות מחצי שעה לאחר קבלת האישור, כדי לבצע את הירי שאמור היה למנוע את התרחשותה של אותה סכנה ממשית ומיידית נטענת. לפי נ' ל', "חיכיתי חצי שעה עד להזדמנות לירי."⁸⁴

91. נ' ל' מוסיף, כי הוא ירה לעבר מי שלטענתו היווה בעבורו סכנה ממשית ומיידית כאשר אותו אזרח "היה במצב סטטי"⁸⁵. נקל להבחין, אם כן, כי גם מכוח עובדה זו לא ייתכן כי נשקפה לנ' ל' סכנה ממשית ומיידית. חמור מכך, דבריו המפורשים של נ' ל' סותרים בצורה ישירה ובוטה את קביעת מח"ש כי הירי של נ' ל' בוצע "אך ורק כאשר הבחין במיידה כדורי הברזל כשהוא אווזו בקלע דוד ומתכוון לעשות בו שימוש."⁸⁶

92. ויודגש, נ' ל' היה בעמדה על גג בניין שגובהו שתי קומות לפחות. לדבריו, הבחור שהוא פגע בו היה במרחק של לא פחות משמונים מטר ממנו. במילותיו של נ' ל' בפני מח"ש: "אני מעריך כי פגעתי בו, הטווח היה כשמונים מטר לערך בקו אווירי ממני"⁸⁷.

⁸² ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 486-493.

⁸³ הודעת נ' ל' בפני מח"ש מיום 13.1.2005, עמ' 3, שורות 3-5.

⁸⁴ שם, עמ' 4, שורות 16-17.

⁸⁵ שם, עמ' 3, שורה 12.

⁸⁶ דו"ח מח"ש, עמ' 79.

⁸⁷ שם, עמ' 3, שורות 25-26.

93. בנוסף, ובניגוד לטענתו של נ' ל' בפני מח"ש, שלפיה מעמדתו העליונה על הגג הוא היה מטרה לזריקת אבנים וגולות שהעמידה אותו בסכנת חיים ממשית ומיידית, מצייין מפקדו של נ' ל', ג', בהודעתו בפני מח"ש מיום 16.1.2005, כי אותו גג היה נקי מאבנים וגולות. לפי ג':

"שאלה: האם היו אבנים גולות ברזל על הגג?

תשובה: לא זכור לי דברים כאלו, הגג סך הכל היה נקי." ⁸⁸

94. ועדת אור קבעה באופן חד משמעי כי לא התקיימה ולא יכלה להתקיים סכנה ממשית ומיידית לצלף נ' ל'. ועדת אור ציינה בהקשר זה כי:

"לטענת הצלפים שהיו על הגג, היו הם והשוטרים שהיו עימם נתונים בסכנת חיים עקב יידוי אבנים וחלקי מתכת קטנים לעבר הגג בו נמצאו, לרבות באמצעות קלע. על רקע זה, הסבירו, ביקשו מג' אישור לירי. ברם, מעדויות שני הצלפים עולה ספק ממשית אם אכן נשקפה להם סכנת חיים כנטען. ראשית, על פי עדות אחד מן הצלפים הם המתינו כחצי שעה לקבלת אישור לירי. מצב של סכנת חיים ממשית אינו מתיישב עם המתנה לאישור כזה. מי שנמצא במצב של סכנת חיים ממשית ומיידית פועל באופן נחרץ ומיידית להגן על חייו. סייג ההגנה העצמית שבחוק העונשין, כמו גם הנחיות הפתיחה באש של המשטרה, מקנה לו את הזכות לכך. המתנה במשך זמן כה ארוך אינה מתיישבת עם קיומה של סכנה ממשית ומיידית, כנטען.

...

אשר לצלף שביצע את הירי, נ' ל', הרי שבתשובה לשאלה על פרק הזמן של חצי שעה שחלף על פי עדותו עד למתן האישורים לירי, אישר נ' ל' כי דובר בסכנה אשר ניתן לחיות עימה בשלום חצי שעה. ממילא, גם על פי עדות זו לא נוצרה בנסיבות האירוע סכנת חיים ממשית ומיידית לכוח שעל גג המבנה. אכן, תיאור האירוע בהודעתו של נ' ל' אינו מצביע על סכנת חיים, אלא על מעין 'משחק' של חתול ועכבר בין הצעירים המקומיים, אשר הגיחו מבין הסימטאות להרף עין על מנת ליידות חלקי מתכת באמצעות קלע דוד שבידיהם, לבינו, שהיה עסוק בניסיון לפגוע בהם בעת

⁸⁸ הודעת ג' בפני מח"ש מיום 16.1.2005, עמ' 3, שורות 16-17.

שהם הגיחו מבעד למקומות מסתור. איש מבין השוטרים שהיו על הגג לא נפגע בכל פרק הזמן הממושך בו היו, לדבריהם, נתונים בסכנת חיים. כהגדרת נ' ל', הצעירים שיחקו איתנו... בין חצי שעה לשעה'. באשר למצב דעתו שלו, מעיד נ' ל' כי 'כל אותו זמן אני מחפש הזדמנות לפגוע בו [באחד הצעירים] מבלי לסכן אנשים בסביבה. בסוף נקרתה ההזדמנות"⁸⁹.

95. מח"ש אינה סותרת את ממצאי ועדת אור בעניין אחריות מרמלשטיין לירי של הצלף נ' ל', שבא בעקבות אישור הירי על ידי הראשון. עם זאת, מח"ש אינה מייחסת לשאלה זו כל חשיבות, שכן לשיטתה הירי של נ' ל' מוצדק. זאת, כאמור, בניגוד ברור לוועדת אור ולממצאי מח"ש עצמה, שמשום מה לא ניתן להם משקל כלשהו.

96. למען הסר ספק, גם על פי ממצאי מח"ש מרמלשטיין הוא שנתן אישור לירי הצלפים. הוא עשה זאת בלי שראה את המצב שמבוקש בגינו הירי, וללא קיומה של הצדקה כלשהי לירי כאמור. מרמלשטיין דבק בגרסתו בפני ועדת אור גם בהודעתו במח"ש מיום 31.3.2005.

97. גרסה זו, שלפיה מרמלשטיין לא נתן אישור ירי לצלפים בנצרת ביום 3.10.2000 ולא ידע עליו, לא התקבלה על ידי ועדת אור. לפי ועדת אור:

"האפשרות כי האישור לירי ניתן מפי אדם שאינו סגן ניצב מרמלשטיין ולא מפי מי שפעל מטעמו, היא כה בלתי סבירה, עד שאין לייחס לה כל משקל."⁹⁰

98. כמו כן, ג' הדגיש בהודעתו בפני מח"ש, כי מרמלשטיין הוא שנתן לו את האישור לירי הצלפים בנצרת ביום 3.10.2000. ג' אמר בהודעתו:

"שאלה: מרמלשטיין טוען כי לא נתן לך אישור ירי מה תגובתך?

תשובה: הוא נתן לי אישור ירי בקשר."⁹¹

99. מח"ש טועה באופן חמור כאשר היא בוחנת אם הירי שביצע הצלף נ' ל' היה מידתי. לשיטת מח"ש, הואיל והירי לא בוצע על מנת להרוג, ניתן ללמוד כי הירי

⁸⁹ דו"ח ועדת אור, עמ' 487-488.

⁹⁰ שם, עמ' 491.

⁹¹ הודעת ג' בפני מח"ש מיום 16.1.2005, עמ' 4, שורות 20-22.

היה ראוי ומידתי⁹². אלא שמח"ש מתעלמת מהעובדה הבסיסית, כי לא התקיימה כל סכנה ממשית ומיידית, דברים העולים מהראיות שמח"ש עצמה אספה, ולכן אסור היה לירות בכלל.

100. כמו כן, ובניגוד לממצאים של ועדת אור, שלא הוסף עליהם דבר ממח"ש, קובע דו"ח מח"ש כי "שוטרי היס"מ אכן השתמשו באמצעי ירי גומי וגז כלפי המתפרעים, אלא שירי זה לא הועיל למניעת המשך יידוי האבנים וגולות הברזל לעבר הגג."⁹³

101. כאמור, כל זאת בניגוד לממצאי דו"ח ועדת אור אשר קבע, בהסתמך על עדות הצלף הנוסף שהיה עם נ' ל' על אותו גג. ועדת אור קבעה במפורש כי :

"בהודעתו בפני אוספי החומר מטעם הועדה העיד ע' ש', כי שוטרי מג"ב שהיו על הגג ירו גלילוני גומי וכי ירי זה הפחית את יידוי האבנים. גם על רקע זה עולה, כי לא היתה הצדקה לירי של תחמושת חיה."⁹⁴

102. בפני מח"ש היו דו"ח ועדת אור והודעת ע' ש' בפני אוספי החומר מטעם אותה ועדה. כמו כן, בחקירתו של ע' ש' בפני מח"ש מיום 13.1.2005, הוא לא נשאל כלל בנושא זה. יוצא, איפוא, כי בפני מח"ש לא היתה שום תשתית עובדתית אשר לאורה היא יכולה לקבוע כי ירי הגומי והגז "לא הועיל למניעת המשך יידוי האבנים וגולות הברזל לעבר הגג".

103. היוצא מכל האמור הוא שמרמלשטיין נתן הוראה לירי באש חיה על ידי צלפים שלא כדין, וכי נ' ל' ירה אש חיה באופן הסותר את הדין גם כן. מירי זה נפגע קשה אזרח אחד. מרמלשטיין ונ' ל', איפוא, אחראים בפלילים, בניגוד לעמדת מח"ש המנקה אותם מכל רבב.

104. עניין השימוש בצלפים על ידי המשטרה נגד האזרחים הערבים בתחילת אוקטובר 2000 היה אחד הנושאים החשובים והברורים ביותר שדנה בו ועדת אור. ועדה זו קבעה באופן החלטי כי שימוש בצלפים נגד את הדין ואת הנחיות המשטרה באופן בוטה. תוצאותיו היו קטלניות ביותר. הוא נועד לגרום נזק והרתעה, ולא למנוע סכנה ממשית ומיידית לחיים. מח"ש הכשירה את השימוש בצלפים. בכך הוכיחה

⁹² ראו דו"ח מח"ש, עמ' 79.

⁹³ ש.ס.

⁹⁴ דו"ח ועדת אור, עמ' 488.

מח"ש פעם נוספת, כי היא לא פחות מסוכנת לאוכלוסייה הערבית בישראל מהתנהלות בלתי חוקית של המשטרה, לרבות באמצעות צלפיה המדויקים ביותר.

חובת האזהרה

105. מח"ש קובעת, בניגוד לוועדת אור, כי אליק רון פעל כדין כאשר לא הזהיר בטרם הפעלת ירי הצלפים כלפי המפגינים באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000. לשיטת מח"ש, יש קושי טכני להעביר אזהרה ספציפית, שכן היו במקום מפגינים רבים. בדו"ח כותבת מח"ש: "מצב זה לא איפשר שליחת מסר אישי לכל מפגין בדרך כלשהיא, שהנה אפשר ותיפתח לעברו אש, אם זה ימשיך במעשיו האלימים".⁹⁵ עוד מסיקה מח"ש, כי כמו בדיני חוזים, המפגינים במקום היו יכולים להסיק את קיומה של אזהרה לאור התנהלות כוחות המשטרה כלפיהם. "התנהגות השוטרים במקום, דהיינו ירי הגז והגומי לעבר המתפרעים, היוותה מעין מתן אזהרה טרם ביצוע ירי הצלפים",⁹⁶ נאמר בדו"ח מח"ש.

106. נימוקה של מח"ש בדבר חוקיות הפעלת הצלפים ללא אזהרה לא רק שאינם משכנעים, אלא מנוגדים לדין, ואף לנוהלי המשטרה עצמה. נוהל המשטרה "הטיפול המשטרתי בהפרות סדר והפגנות" מציין בסעיף שכותרתו "צעדים מקדימים לפיזור התפרעות" כי:

1. אזהרה – המפקד הבכיר בשטח יפנה למפגינים באמצעות מערכת כריזה הולמת, יודיע להם על נוכחותו בציון שמו, דרגתו ותפקידו ויורה להם להתפזר בשקט, תוך ציון העובדות הבאות: שהם מבצעים עבירה פלילית של התפרעות, שהם ייעצרו במידה ולא יחדלו לעבור על החוק, שהמשטרה תשתמש בכוח הדרוש לפיזור ההתפרעות ולביצוע המעצרים.

2. יש לשאוף כי תוכן האזהרה יגיע למירב ציבור המפגינים וכן למארגנים.

⁹⁵ דו"ח מח"ש, עמ' 69.

⁹⁶ שם. התוצאות הקטסטרופוליות של ניתוח מח"ש ברורות מאליהן. בכל הפגנה של יותר מ-30 איש סביר להניח שיהיה קשה לשלוח אזהרה למפגין ספציפי. לכן עובר הנטל לכל 30 המפגינים, שכל אחד מהם נדרש להסיק אם התנהגות המשטרה כלפיהם מהווה אזהרה בטרם תעבור זאת להשתמש באמצעים קשים יותר. רק סכל נטול הבנה חוקתית בסיסית יכול לאמץ ניתוח כמו זה שאימצה מח"ש לגבי זכויות יסוד של האזרחים וחובות בסיסיות של המשטרה. סכל אשר משליך מדיני המשפט הפרטי על דיני המשפט הציבורי.

3. במקרים שהמפגינים יוצרים המולה ורעש יבוצע התהליך באותו אופן גם אם קיים יסוד להניח שהאזהרה נשמעת על ידי חלק קטן של הציבור המפגיני⁹⁷.

107. הנה כי כן, נוהלי המשטרה מנחים אותה בניגוד גמור לניתוח מח"ש בדבר הצורך והיעילות של השמעת אזהרה בטרם ירי, לא כל שכן כאשר מדובר בירי צלפים. אין ספק, כי מסוכנות התנהלותה של מח"ש מחריפה ביותר במקרה זה, בהתירה למשטרה לפעול בניגוד להנחיות שהיא מציבה לעצמה. בניגוד למח"ש, ועדת אור מגיעה למסקנה הברורה, כי "לנוכח אחוז הקליעה הגבוה, עסקינן בנזק כמעט ודאי לאנשים אליהם הוא מכוון. בנסיבות כאלה, אם קיימת אפשרות לכריזה בדבר ירי אש חיה העומד להתבצע, ראוי-גם-ראוי שכריזה כזו תיעשה."⁹⁸

108. כפי שהוזכר לעיל, מח"ש רואה בד' ש', מפקד הימ"מ לשעבר, מומחה לעניין פעילות הצלפים והסכנות הצפויות לצלפים אלה⁹⁹. מח"ש מצטטת מדבריו של ד' ש' בפני ועדת אור בכל האמור לסכנה הנשקפת מהשימוש בקלע דוד. מח"ש, כפי שהוסבר, לא ציינה כי עד זה הופיע בפני ועדת אור מטעמו של אליק רון.

109. מח"ש לא מזכירה כלל בדו"ח שלה כי לשיטתו של ד' ש', היה צריך להזהיר את המפגינים בטרם הפעלת הצלפים כלפי האזרחים. ועדת אור מציינת במפורש בהקשר זה כי:

"בנושא זה של השפעה אפשרית של אזהרה על מתפרעים, נוכל להזכיר את עדותו של המכונה ד' ש', מי שהיה מפקד הימ"מ. עד זה, שהוזמן מטעמו של ניצב רון, העיד, כי דעתו האישית היא שיש להזהיר לפני שצלפים פותחים באש. הוא אף סיפר מנסיונו כמפקד הימ"מ בטיפול באירועים פליליים. לדבריו, באותן פעמים בהן היה לו קשר עם העבריינים שהיו מושא האירוע, הוא דאג להצביע בפניהם על הצלפים בעמדות שלהם, דבר שגרם לסיום אותם אירועים ללא צורך בהפעלת הצלפים."¹⁰⁰

110. ואם לא די בכך, קיימות עדויותיהם של אליק רון ובנצי סאן, שפיקדו על ירי הצלפים באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000, אשר בניגוד למח"ש סברו כי היה

⁹⁷ ראו מוצג מספר מ/ 1199 בפני ועדת אור.

⁹⁸ דו"ח ועדת אור, עמ' 478.

⁹⁹ ראו דו"ח מח"ש, עמ' 67.

¹⁰⁰ דו"ח ועדת אור, עמ' 478.

מקום להזהיר בטרם הפעלת ירי הצלפים. הדברים מופיעים במפורש בדו"ח ועדת אור :

"ואמנם, כבר בעדותו הראשונה בפנינו, אישר ניצב רון שיכול להיות שראוי היה להזהיר לפני הירי או בין ירי לירי. הוא חזר על הדברים בעדותו השנייה, וגם הסכים שיכול להיות שאזהרה מפורשת למתפרעים שהנה עומדים צלפים לירות היתה עוזרת. גם בנצי סאו אישר בעדותו השנייה, כי אין לבטל את האפשרות שאזהרה מפורשת כאמור היתה עוזרת. על סמך כל האמור לעיל, נכון יהיה לומר שהפעלת ירי הצלפים בידי האחראים לו, ללא אזהרה מוקדמת על הכוונה לעשות שימוש בירי כזה, נגדה את ההוראות ואת הנהלים המחייבים במשטרה והיא נגועה במחדל של אי נקיטת צעדים סבירים המתבקשים לשם מניעתו של נזק ירי הצלפים או הקטנתו."¹⁰¹

111. מח"ש קובעת בדו"ח שלה, כי ירי אחד של הצלפים בוצע על פי הוראה של בנצי סאו. לשיטת מח"ש, "הן לדברי הצלפים והן לגרסת אליק רון, לגבי כל ירי בנפרד ניתן אישור של אליק רון, למעט ירי אחד, לגביו נתן במצי סאו אישור."¹⁰²

112. מח"ש מגיעה למסקנה, כי גם על בנצי סאו לא מוטלת אחריות כלשהי בפלילים. ויודגש, מח"ש לא מציינת בדו"ח שלה כי סאו הכחיש, במהלך הודעתו בפני מח"ש מיום 27.2.2005, כי נתן הוראה כלשהי לצלפים. לפי גרסת סאו בפני מח"ש :

"בעת ירי הצלפים אני הייתי ממוקם על ציר 65 מתחת לעמדת ההפעלה שלהם, כך שבמקום שבו הייתי יכול להפעיל את הצלפים. ירי הצלפים התבצע אך ורק באישורו של מפקד המחוז הצפוני ניצב רון... לאורך כל האירוע לא היה אף לא מקרה אחד שבו הרתי (צ"ל הוריתי) או פקדתי על מישהו לבצע ירי לעבר מפירי סדר."¹⁰³

113. הנה כי כן, מח"ש קובעת, באופן כללי לגמרי, כי בנצי סאו אינו נושא באחריות לפעילות הצלפים, למרות הסתירה הישירה, המהותית והבוטה בין עמדתו של סאו

¹⁰¹ דו"ח ועדת אור, עמ' 479.

¹⁰² דו"ח מח"ש, עמ' 64. ראו גם הודעת עמי מועלם בפני מח"ש מיום 9.2.2005, עמ' 1.

¹⁰³ הודעת בנצי סאו בפני מח"ש מיום 27.2.2005, עמ' 2.

כי לא נתן הוראה לצלפים לירות, לבין הממצא העובדתי הסופי של מח"ש עצמה כי סאו כן נתן הוראה כאמור לצלפים.

114. מחדלה זה של מח"ש, שאינה מוצאת לנכון לציין בדו"ח שלה את הסתירות שבין המציאות שצוירה על ידה לבין גרסתו של סאו בסוגיה כה משמעותית, אינו אלא אינדיקציה נוספת להתנהלותה הרשלנית, רצופת המחדלים והמנוגדת לדין.

פקודה בלתי חוקית בעליל

115. הפקודה להשתמש בירי של צלפים כלפי מפגינים אזרחים שאינם חמושים, ללא מתן אזהרה מוקדמת ובדרך של שלושה צלפים היורים כלפי אותו אזרח, כאשר ברור וגלוי כי לא התקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיים, היא פקודה בלתי חוקית בעליל שחובה היה על כל צלף לסרב לה. משלא סירבו הצלפים לפקודה הבלתי חוקית בעליל האמורה, גם הם אחראים למעשיהם הפליליים ולתוצאותיהם הטרגיות. כמו נותני הפקודות הבלתי חוקיות בעליל, הם אחראים להרג ולגרימת פצעים קשים לאזרחים.

116. בעניין משפט מבצעי הטבח בכפר קאסם באוקטובר 1956 (משפט מלינקי) הוגדרה הפקודה הבלתי חוקית בעליל על ידי השופט הלוי, כדלקמן:

"סימן היכרה של פקודה 'בלתי חוקית בעליל' – מן הדין שיתנוסס כדגל שחור מעל לפקודה הנתונה, ככתובת אזהרה האומרת: 'אסור!' לא אי חוקיות פורמלית, נסתרת או נסתרת למחצה, לא אי חוקיות המתגלה רק לעיני חכמי משפט חשובה כאן, אלא: הפרת חוק גלויה ומובהקת, אי חוקיות ודאית והכרחית המופיעה על פני הפקודה עצמה, אופי פלילי ברור של הפקודה או של המעשים שהפקודה מצווה לעשותם, אי חוקיות הדוקרת את העין ומקוממת את הלב, אם העין אינה עיוורת והלב אינו אטום או מושחת – זוהי מידת אי-החוקיות 'בעליל' הדרושה כדי לבטל את חובת הציות של חייל ולהטיל עליו את האחריות הפלילית למעשיו."¹⁰⁴

117. אי החוקיות של הפקודה לעשות שימוש בירי צלפים ברורה היא וגלויה. על פי מפקדי צלפים הוכח באופן שאינו משתמע לשתי פנים, כי לפני אוקטובר 2000

¹⁰⁴ ביד"צ מר/57/3 תובע צבאי נ' רס"ן מלינקי, פ"מ יז 90, 213-214.

מעולם לא נעשה שימוש בצלפים כדי להתמודד עם הפגנות של אזרחים ו/או הפרות סדר מטעמים. השימוש בצלפים נגד אזרחים לפני אוקטובר 2000 נעשה רק בשני מקרים. בשניהם המטרה שעליה ירו הצלפים היתה חמושה בנשק אוטומטי, שנעשה בו שימוש סמוך מאוד בטרם השימוש בירי הצלפים.

118. יתרה מכך, ההצדקה היחידה שיכולה להיות לשימוש בצלפים ביום 2.10.2000 באזור אום אל-פחם, אליבא דהגיון המשטרה וכוחות הביטחון עצמם, היא רק בהתקיים אותו מצב של "קו אדום", אשר לגבי נעדרותו באותו זמן ובאותו מקום לא היתה כל מחלוקת בוועדת אור וגם לא בקרב אנשי המשטרה – אליק רון עצמו, בנצי סאו או הצלפים.

119. מח"ש כשלה גם במבחן המשפטי של הפקודה הבלתי חוקית בעליל, ולא דנה בסוגיה זו כלל וכלל, הן בהקשר של נותני הפקודות הבלתי חוקיות בעליל להשתמש בירי של צלפים כאמור והן בהקשר של אחריות מבצעי הפקודות הבלתי חוקיות וחובתם להימנע מביצוע ירי צלפים כלפי אזרחים בלתי חמושים, ללא אזהרה מוקדמת, שלושה לכיוון אחד ובהעדר סכנה ממשית ומיידית לחיים¹⁰⁵.

¹⁰⁵ ראו גם: בג"ץ 4668/01 ח"כ שריד ואח' נ' ראש הממשלה, פ"ד נו (2) 265, 282; בג"ץ 425/89 צופאן ואח' נ' הפרקליט הצבאי הראשי ואח' פ"ד מג (4) 718, 730-731.

פרק רביעי: אירועי ההרג

1.10.2000

המנוחים אחמד ג'בארין ומוחמד ג'בארין, אום אל-פחם

120. ביום 1.10.2000 הרגו כוחות המשטרה במהלך הפגנות באזור אום אל-פחם את שני האזרחים אחמד ג'בארין ומוחמד ג'בארין. המנוח אחמד נורה בעינו, באמצעות כדור גומי. הוא מת יום לאחר מכן. המנוח מוחמד נורה בכדור חי, מאחור (בעכוזו), ומת באותו יום.

121. השוטרים ביצעו את הירי מאזור "הבית האדום", הוא בית משפחת קחאווש באום אל-פחם. מדובר בבית שנמצא על גבעה ומשקיף על כל עבריו. ועדת אור קבעה כי העלייה ל"בית האדום" והלחימה שהמשטרה ניהלה משם מול המפגינים היתה בלתי מוצדקת ואף מנוגדת להנחיות המשטרה באותה עת:

"עצם העלייה לגבעת הבית האדום... לא היתה מוצדקת בנסיבות העניין, וכמוה בלתי מוצדקים העימותים שהיו אחר כך, על תוצאותיהם הקשות."¹⁰⁶

122. יתרה מכך, מי שפיקד על כוחות המשטרה באזור אום אל-פחם באותה נקודת זמן, ואף נתן את הפקודה להשתלט על "הבית האדום" ולנהל לחימה ממנו היה מפקד מג"ב צפון באותה עת בנצי סאו. ועדת אור קבעה בעניינו של סאו כי היה אחראי לפעילות בלתי חוקית שתוצאתה היתה גרימת מותם של שני אזרחים. על פי ועדת אור:

"בהיותו מפקד מג"ב צפון במשטרת ישראל, ובהיותו מפקד גזרת ואדי עארה בעת אירועי אוקטובר 2000, ביום 1.10.00, פעל ללא הצדקה ובניגוד למדיניות והנחיות פיקוד המחוז שלא להיכנס ליישובים ערביים בעת ההפגנות, ושלה כוח שוטרים לתוך אום אל-פחם כדי לתפוס בניין המכונה 'הבית האדום'. שוטרי הכוח ניהלו סביב הבית עימות שארך מספר שעות עם אזרחים שהשתתפו במהומות. במהלך אותה עימות נורו כמויות גדולות של

¹⁰⁶ דו"ח ועדת אור, עמ' 321.

כדורים מצופים גומי, ואף אש חיה. כתוצאה מכך, נהרגו שני אזרחים ונפצעו רבים.¹⁰⁷

123. עוד הוסיפה ועדת אור לעניין סאו באותו הקשר את הדברים הקשים הבאים:

"בהיותו מפקד מג"ב צפון במשטרת ישראל, ובהיותו מפקד גזרת ואדי עארה בעת אירועי אוקטובר 2000, ניהל ביום 1.10.00 בצומת אום אל-פחם שעל כביש 65 ('כביש ואדי עארה') עימות ממושך, שארך שעות, מול אזרחים שהשתתפו במהומות. זאת ללא שהיתה לכך הצדקה בנסיבות המקרה, ובניגוד למדיניות המחוז כפי שגובשה באותו בוקר, לסגור צירים שבהם יהיו מהומות. בעימות שנוצר כתוצאה מן הפעילות שעליה הורה ופיקד, נהרגו שני אזרחים ונפצעו רבים.¹⁰⁸

124. לעניין נסיבות הריגתם של המנוחים אחמד ומוחמד ג'בארין, קבעה ועדת אור במפורש כי הירי בוצע על ידי המשטרה וכי על מח"ש לחקור עוד כדי למצוא את האחראי לירי הלא מוצדק והבלתי חוקי:

"אכן, הנסיבות מצביעות על כך, שבשני המקרים ירי על ידי שוטר מאנשי משטרה הוא שגרם למוות, הגם שלא נוכל, על פי הראיות שבפנינו, לייחס אותו לשוטר זה או אחר. לגבי נסיבות הירי שגרם למוותם של שני הרוגים אלה, ראוי שתתקיים חקירה על ידי המחלקה לחקירת שוטרים כדי לברר את נסיבות הירי בכל אחד משני המקרים ואת האחראים לו מבין השוטרים.¹⁰⁹

125. מח"ש לא ביצעה שום חקירה לעניין נסיבות הריגתו של המנוח אחמד ג'בארין על ידי המשטרה. מח"ש קבעה, בניגוד לקביעת ועדת אור, כי "אין מקום להעמיק בחקירה פלילית בעניין נסיבות מותו של המנוח אחמד..."¹¹⁰.

126. מח"ש מציינת שתי סיבות לקביעתה שאין לקיים חקירה פלילית בדבר נסיבות הריגתו של המנוח אחמד ג'בארין על ידי המשטרה. ראשית, היא קובעת כי "לא ניתן לאתר את היורה שפגע במנוח, מבין השוטרים הרבים שהיו במקום האירוע וירו כדורי גומי אל עבר המתפרעים." נימוק זה לאי קיום החקירה מוזר הוא.

¹⁰⁷ שם, עמ' 741.

¹⁰⁸ שם, עמ' 740.

¹⁰⁹ שם, עמ' 322.

¹¹⁰ דו"ח מח"ש, עמ' 19.

מח"ש קובעת כי לא ניתן לקיים חקירה משום שרגע לפני תחילתה לא ידועה למח"ש התוצאה המבוקשת של החקירה. לפי היגיון זה, לא תקיים אף חקירה על ידי כל גוף חוקר שבנמצא, אלא אם כן ידוע מראש מי האשם. אם, לפי מח"ש, תנאי לקיום החקירה הוא לא רק הנחת הדרוש הוכחה, אלא הימצאותו פיסית בידה, הרי שהיא יוצרת מושג חדש של חקירה, המאיין קיומה של כל חקירה וחקירה פלילית בכלל זה.

127. מח"ש, איפוא, לא צעדה ולו צעד אחד מעבר לחקירה שביצעה ועדת אור בהקשר למותו של אחמד ג'בארין. מח"ש לא חקרה ולו עד אחד מקרב האזרחים ומקרב השוטרים שהיו במקום. היא לא השוותה גרסאות, לא ביצעה בדיקות פוליגרף וגם לא השתמשה בתחבולות חקירה כלשהן, המותרות על פי הדין.

128. והנה, כפי שבואר לעיל, ועדת אור הטילה את המשך מסע החקירה על מח"ש, מתוך הנחה ברורה ומובנת מאליה כי מח"ש היא גוף חוקר, עם אמצעים וכוחות חקירה מגוונים ורבים יותר מאשר ועדת אור. אבל מח"ש לא טרחה לעשות שימוש באפשרויות אלה. תחת זאת, היא הסיקה את מה שוועדת אור קבעה בדו"ח מטעמה, וזאת אף "לאחר בדיקה מדוקדקת של חומר החקירה"¹¹¹. מח"ש מתגלה פעם נוספת, למרבה הצער, במערומיה. היא טוענת לקיומה של חקירה מאומצת, שאינה כוללת דבר מלבד קריאת החומרים שאספה ועדת אור, ובאופן לא מפתיע מגיעה למסקנה שהגיעה אליה ועדת אור.

129. לא פחות חמור מכך הוא הנימוק השני לאופציית אי החקירה שמח"ש בחרה בה לעניין נסיבות הריגתו של המנוח אחמד ג'בארין על ידי המשטרה. לשיטת מח"ש, ירי הגומי הקטלני, שפגע בעינו של המנוח אחמד, יכול להיות מוצדק, שכן הוא בוצע, ככל הנראה ממרחק שמעל ל-40 מטר. זאת בנוסף לסכנה שחשו בה השוטרים באותה עת, לפי דו"ח מח"ש¹¹².

130. בהעדר כל חקירה מצד מח"ש, עניין שהיא עצמה מודה בו, לא ברור כיצד היא יכולה להניח את הדרוש חקירה. דומה, כי מח"ש מנסה להצדיק את בחירתה לא לחקור מקרה זה, המנוגדת לדין, על ידי אימוץ מסקנה מופרכת, נטולת בסיס עובדתי כלשהו, והיא שהירי הקטלני בעינו של המנוח אחמד ג'בארין היה מוצדק.

¹¹¹ ש.ס.
¹¹² ש.ס.

131. יתרה מכך, מהעובדות שהיו בפני ועדת אור ונמסרו למח"ש ניתן בנקל להגיע למסקנה הפוכה ממסקנתה המופרכת של מח"ש המצדיקה את הירי הקטלני בעינו של המנוח אחמד. כך, למשל, לפי מח"ש המנוח אחמד "נפגע מכדור גומי שחדר לעינו, בסביבות השעה 12:30"¹¹³. לפי מח"ש, הירי בוצע על ידי שוטרים ליד "הבית האדום" שחשו בסכנה. והנה, מסתבר שהשוטרים עלו לכיוון "הבית האדום" רק בשעה 12:45, ולא היו שם בשעה 12:30 כנטען על ידי מח"ש. לפי ועדת אור "עצם העלייה לגבעת 'הבית האדום' היתה בשעה 12:45"¹¹⁴.

132. יתרה מכך, לפי ועדת אור העימותים החריפים של השוטרים באזור הבית האדום עם המפגינים היו לאחר השעה 13:30, ובוודאי שלא בסביבות השעה 12:30. לפי ועדת אור, "כבר מ- 13:30 היו העימותים קשים וחריפים."¹¹⁵

133. ויודגש, קשה להבין את מסקנת מח"ש, שכאמור התקבלה ללא חקירה כלל וכלל, בדבר הסיכון שעמדו בפניו השוטרים באזור הבית האדום. מדובר במקום גבוה, על גבעה, החולש על מה שמתחתיו, כאשר השוטרים מצוידים באמצעים רבים.

134. לא זו אף זו, על העדרה של סכנה המצדיקה את הירי הקטלני של המשטרה, ניתן ללמוד גם מעדותו של השוטר פנחס אלון, שנחקר במח"ש תחת אזהרה כחשוד בירי הקטלני לעבר המנוח מוחמד ג'בארין, שנהרג במקום באותו יום. לפי שוטר זה, שהיה באזור הבית האדום, לא יכולה היתה להיות סכנה ממשית לשוטרים, שכן הם היו ממוקמים במקום גבוה ביותר לעומת המפגינים, שהיו במרחק רב מהם. בהודעתו בפני מח"ש מיום 11.8.2005 הוא העיד כי:

"שאלה: האם נכון שהיו צעירים שזרקו אבנים לעבר שוטרים בבית האדום?

תשובה: מלמטה היו זורקים אבל בקושי האבנים הגיעו אלינו..."¹¹⁶

135. כאמור, מח"ש לא טרחה לחקור אף אחד מהשוטרים שהיו מעורבים באירוע מותו של המנוח אחמד, שנכחו בזירת הריגתו ואף ירו כדורי גומי. מח"ש אפילו לא חקרה שוטרים שהיה ידוע, על פי הממצאים של ועדת אור, כי ירו כמויות גדולות של כדורי גומי. כך, למשל, מח"ש לא חקרה כלל וכלל את השוטר אופיר אלבו

¹¹³ דו"ח מח"ש, עמ' 18.

¹¹⁴ דו"ח ועדת אור, עמ' 321.

¹¹⁵ שם.

¹¹⁶ הודעת השוטר פנחס אלון בפני מח"ש יום 8.11.2005, עמ' 2, שורות 68-69.

שירה לא פחות מ-30 כדורי גומי, וגם לא את השוטר רותם ביטון שירה 56 כדורי גומי לפחות. לפי ועדת אור:

"כך, למשל, העיד אופיר אלבו כי הוא עצמו ירה כ-30 כדורי גלילוני גומי. השוטר רותם ביטון ירה 56 גלילוני גומי."¹¹⁷

136. טעות חמורה נוספת של מח"ש, היא ההנחה כי הירי הקטלני בעינו של המנוח אחמד היה מוצדק, קרי ירי שבוצע על פי החוק והנהלים המשטרתיים שהיו תקפים באותה עת לעניין השימוש בירי כדורי גומי. מח"ש מציינת בהקשר זה כי:

"במקרה דן הירי אמנם היה קטלני והביא למותו של המנוח, אולם אין להסיק מכך שהירי בוצע בטווח של פחות מ-40 מטר. זאת על סמך עמדתו של פרופ' היס, לפיה כדור גומי שחודר לאיזורים רגישים, כגון עין או אזורי ראש מסוימים, יכול לגרום לתוצאה קטלנית, אף כאשר מדובר בכדור עם אנרגיה נמוכה, היינו כדור שנורה מטווח של יותר מ-60 מטר, טווח שמותר בירי ע"פ הנהלים המשטרתיים."¹¹⁸

137. **ראשית**, ירי בכדורי גומי על פי נוהל המשטרה האמור מותר רק כאשר מתקיים "חשש ממשי לפגיעה בחיי אדם"¹¹⁹. אכן, בשום מקום בדו"ח לא קבעה מח"ש כי התקיים חשש ממשי לפגיעה בחיי השוטרים. כל שנאמר בדו"ח מח"ש (כאמור, ללא כל חקירה מצדה) הוא שהשוטר הפוטנציאלי "חש סכנה"¹²⁰. סכנה סתם אינה מצדיקה את השימוש באמצעי המסוכן, אליבא דנוהל המשטרה הרלבנטי לאותה עת. **שנית**, לא ברור מה הרלבנטיות של עמדת פרופ' יהודה היס, מנהל המכון לרפואה משפטית, לעניין קטלניות כדור שנורה מלוע של רובה ופוגע בעינו של אדם. **שלישית**, האמירה של מח"ש כי "כדור (גומי) שנורה מטווח של יותר מ-60 מטר, טווח שמותר בירי ע"פ הנהלים המשטרתיים" היא אמירה מוטעית מיסודה. הנוהל המשטרתי שהיה תקף בזמן אירועי אוקטובר 2000 לעניין שימוש בכדורי גומי בעת של הפגנה הוא נוהל מספר 90.221.012, שכותרתו "הטיפול המשטרתי בהפרות

¹¹⁷ דו"ח ועדת אור, עמ' 316. יצוין, כי לעדותו של אופיר אלבו בפני ועדת אור קדם ייעוץ משפטי מטעם המשטרה. אלבו אף סירב תחילה להעיד על אירועי נצרת ביום 8.10.2000, שבהם נכח כאזרח, משום שלשיטתו לא קיבל ייעוץ משפטי על כך. רק לאחר הפצרות השופט אור הוא העיד בקיצור נמרץ על אירועי נצרת. לפי אלבו, "אני קיבלתי ייעוץ משפטי רק לגבי אום אל-פחם, לגבי נצרת לא קיבלתי ייעוץ משפטי, לא מוכן להעיד." ראו עדות אופיר אלבו בפני ועדת אור מיום 13.3.2001, עמ' 560 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

¹¹⁸ דו"ח מח"ש, עמ' 19.

¹¹⁹ שם, עמ' 14.

¹²⁰ דו"ח מח"ש, עמ' 19.

סדר והפגנות". נוהל זה קובע במפורש כי "אין לירות לטווח שמעבר ל-60 מטר"¹²¹. **רביעית**, הנוהל קובע באופן מפורש, לא רק שיש לכוון לפלג הגוף התחתון, אלא גם שחל איסור מוחלט לכוון כלפי הראש. הנוהל קובע כי "אין לכוון לעבר ראשו של המתפרע"¹²² וכי "נקודת הכינון הינה פלג גוף התחתון"¹²³. **חמישית**, גם אם היה מקום להשתמש בירי גומי, שימוש זה חייב היה להיות מידתי ולאחר שניתנה אזהרה. נוהל המשטרה האמור קובע כי אם "אין באמצעים הפחותים בחומרתם כדי למנוע את הסכנה לשלום הציבור"¹²⁴, ניתן להפעיל ירי גומי. כל האינדיקציות מראות כי גם תנאים אלה לא התקיימו בעת הריגתו של המנוח אחמד ג'בארין.

138. לא למותר לציין, כי גם בהעדר חקירה כלשהי של מח"ש, ובהסתמך על חומרי ועדת אור וכללי המשטרה עצמה, ניתן להגיע בנקל למסקנה כי ירי המשטרה הקטלני בעינו של המנוח אחמד לא היה מוצדק. חרף מאמצי מח"ש, גם אי אפשר להצדיקו.

139. המנוח מוחמד ג'בארין נפגע ביום 1.10.2000 מכדור חי של המשטרה. הפגיעה בו היתה מאחור, בעכוזו. כתוצאה מפגיעה זו, שמקורה בכוחות המשטרה באזור אום אל-פחם, נגרם מותו של המנוח. לשיטת מח"ש, ירי זה "על פניו ספק אם היה מוצדק בנסיבות האירוע דנן"¹²⁵. מח"ש לא הצליחה להגיע למבצע הירי כלפי המנוח מוחמד¹²⁶.

140. מח"ש חקרה רק שוטר אחד בעניין נסיבות הריגתו של המנוח מוחמד ג'בארין, הלוא הוא השוטר פנחס אלון. הוא נבדק בבדיקת פוליגרף ונמצא דובר אמת לעניין השאלה האם ביצע ירי באש חיה ביום 1.10.2000.

141. מח"ש לא חקרה אף שוטר אחר, לרבות שוטרים שהיה ידוע כי ביצעו ירי של אש חיה ביום 1.10.2000, באזור אום אל-פחם. כך, למשל, מח"ש לא חקרה כלל את השוטר איתן אזרק שטען בפני ועדת אור, כי הירי באש חיה שהוא ביצע היה רק כלפי האוויר¹²⁷. יתר על כן, השוטר אזרק הוסיף והעיד כי הוא יודע על שוטרים נוספים שירו אש חיה באותו מעמד של הריגת המנוח מוחמד. השוטרים ירו אש

¹²¹ ראו מוצג מספר מ/ 1199 בפני ועדת אור, עמ' 15.

¹²² ש.ס.

¹²³ ש.ס.

¹²⁴ ראו מוצג מספר מ/ 1199 בפני ועדת אור, עמ' 14. לעניין חובת האזהרה ראו עמ' 12 לנוהל המשטרה.

¹²⁵ דו"ח מח"ש, עמ' 19.

¹²⁶ ש.ס.

¹²⁷ דו"ח ועדת אור, עמ' 315.

חיה מהבית האדום¹²⁸. אילו הירי היה נחקר על ידי מח"ש, ייתכן שהחקירה היתה מובילה לחשיפתם וחקירתם של אותם שוטרים.

142. כבר לוועדת אור היה ידוע אילו כוחות עלו לכיוון הבית האדום ביום 1.10.2000 ומי איש כל כוח¹²⁹. כאמור, מח"ש לא חקרה אף אחד משוטרים אלה.

143. יתרה מכך, מח"ש לא הצליחה למצוא ולאסוף את כל הנשקים שהיו בשימוש הכוחות שביצעו ירי באש חיה בזירת הריגתו של המנוח מוחמד. היא אספה רק חלק מהנשקים. כתוצאה מכך, בדיקת ההתאמה שערכה מח"ש בין הנשקים שתפסה לבין הכדור החי שהוצא מגופתו של המנוח מוחמד היתה שלילית. מח"ש אינה מספקת שום הסבר באשר לסיבת אי האיסוף של שאר כלי הנשק שהיו בשימוש הכוחות שפעלו בזירת הריגתו של המנוח מוחמד.

144. לא פחות חמורה מכך העובדה שהכדור החי שהוצא מגופתו של המנוח מוחמד אבד, ואיננו עוד בנמצא. כלומר, גם אם תצליח מח"ש או כל רשות חוקרת אחרת בעתיד לאתר את כל הנשקים שהיו בשימוש הכוחות בזירת הריגתו של המנוח מוחמד ג'בארין, לא יהיה ניתן לבצע בדיקת התאמה וכך לנסות להגיע למבצע הירי הבלתי חוקי שגרם למותו של המנוח מוחמד.

145. העובדה הבעייתית למח"ש אינה נזכרת כלל וכלל בדו"ח של מח"ש. ניתן ללמוד עליה רק ממכתב של מח"ש המופנה אל המעבדה לזיהוי פלילי של המשטרה, ואשר נמצא בחומר החקירה הדל של מח"ש. במכתב מיום 22.2.2005 פנתה מח"ש אל ראש מעבדת נשק במטה הארצי של המשטרה, כדלקמן:

1". בתאריך 3.11.04 העברתי למעבדתכם נשקים לצורך השוואת קליע.

2. מסרתי את הנשקים ואת הקליע לראש המעבדה.

3. בטרם עזבתי את משרדכם, התבקשתי ע"י ראש המעבדה להמתין ע"מ לבדוק אם הקליע ניתן בכלל להשוואה. לאחר בדיקה קצרה מאוד הודיעני כי אכן הקליע ניתן להשוואה ובעבר אותו קליע נבדק בז.ב. 1180/01. כמו כן הודיעני כי בדיקה זו תיקח זמן רב בשל עומס עבודה, וסדרי עדיפויות, למרות

¹²⁸ ש.ס.

¹²⁹ ש.ס, עמ' 314-315.

שהסברתי שהבדיקה נחוצה מאוד לצורך חקירת אירועי אוקטובר.

4. בשיחה טלפונית עם ראש המעבדה החדש התברר לי שהקליע לא נמצא במוצג.

5. זכור לי היטב כי הקליע נמסר ידנית בתוך קופסה **שקופה לראש המעבדה דאז**.

6. נא בדיקתכם הדחופה.¹³⁰ (ההדגשה במקור)

המנוח ראמי גרה, ג'ת

146. המנוח ראמי גרה (20) נורה על ידי המשטרה בכפר ג'ת ביום 1.10.2000. הוא נורה בעינו, באמצעות כדור גומי. בדו"ח הנתיחה שלאחר המוות נקבע במפורש, כי סיבת מותו של המנוח ראמי היא הפגיעה של כדור הגומי בעינו. לפי סיכום ממצאים אנטומיים עיקריים בדו"ח הנתיחה האמור, אצל המנוח ראמי התגלו:

1" פצע כניסת קליע בזווית חיצונית של העפעפיים משמאל.

א. מעיכה דמית של רקמת המוח.

ב. שברים בגולגולת.

ג. פצע קרע בגלגל עין שמאל.

ד. מעטפה מגומי וליבה מתכתית בתוך הגולגולת.¹³¹

147. בסיכום דו"ח נתיחת גופתו של המנוח ראמי ניתן להבחין שוב בפגיעה הקשה והעמוקה שנגרמה למנוח כתוצאה מהפגיעה הישירה. בסיכום זה נקבע, כי מותו של המנוח "נגרם מנזקים חמורים למוח עם שבר בגולגולת כתוצאה מחדירת קליע גומי גלילי למוח. כיוון תעלת הקליע: מקדימה אחורה ומשמאל מעט ימינה."¹³²

148. ועדת אור הגיעה למסקנה, כי השוטר ראשד מורשד הוא החשוד בביצוע הירי הקטלני לעבר המנוח ראמי גרה. ועדת אור קבעה כי הראיות שבפניה תומכות במסקנתה שהופיעה באזהרה ששוגרה למורשד מכוח סעיף 15 לחוק ועדות חקירה, השתכ"ט-1968. זאת, לאחר ששמעה את עמדתו של מורשד שהיה מיוצג על ידי

¹³⁰ מכתב חוקר מח"ש סלמאן אברהים מיום 22.2.05 אל ראש מעבדת נשק במטה הארצי של המשטרה.

¹³¹ מוצג מספר מ/ 833 בפני ועדת אור, עמ' 5.

¹³² שם, עמ' 6.

עורך דין לאחר אזהרתו כאמור, הביא עדים מטעמו כדי להזים את החשד המיוחס לו ואף הגיש סיכומים מטעמו באמצעות עורך דינו. לפי ועדת אור, מורשד :

"בהיותו שוטר משמר הגבול, בעת מילוי תפקידו באירוע שהתרחש בכפר גית ביום 1.10.00, ירה כדורים מצופים גומי מטווח קצר של כ-15 מטר, לכיוון פלג גופם העליון של התושבים אליהם כיוון, וזאת ללא הצדקה ובניגוד להוראות המחייבות בדבר טווחי הביטחון לירי כדורים מצופים גומי, ובדבר החובה לירות כדורי גומי לכיוון הרגליים בלבד, ותוך יצירת סיכון לפגיעה חמורה ואף קטלנית. ירי זה גרם לפגיעה בראשו של אזרח, ולמותו יום לאחר מכן"¹³³.

149. ויודגש, מבין שני השוטרים שהתקרבו לתחנת הדלק רק למורשד היה נשק שיורה כדורי גומי¹³⁴. כמו כן, הירי התבצע ללא אזהרה מוקדמת, בין באמצעות כריזה ובין בכל דרך אחרת¹³⁵. אין ספק, כי מטרת ההתקרבות לתחנת הדלק דרך הפנצ'רייה היתה ליצור אלמנט הפתעה, ומכאן גם העדר הכריזה. לפי אבו ריש: "הם הלכו רגלי, רגלי, שני אנשים מסביב בציר שהוא מוסתר, וקיבלו הנחיות להרחיק את האנשים."¹³⁶

150. מן הראיות שנאספו ונשמעו על ידי ועדת אור, עולה שמורשד ושוטר נוסף, אלכסנדר שבצינסקי, נשלחו בפקודה של מפקד הכוח המשטרתי סעיד אבו ריש, כדי להפתיע ולהדוף מפגינים מקרב תושבי כפר גית. לפי שוטר נוסף בכוח, אברהם בר, אבו ריש הורה כדלקמן :

"הגענו לשם ואבו ריש שלח את ראשד עם עוד מישהו, דרך איגוף מהצד לעבר מוסך שהיה שם באזור על מנת לפגוע באנשים שמסכנים אותנו. בירי של גומי כמובן."¹³⁷

151. השוטר אברהם בר הוסיף בעדותו בפני ועדת אור את הדברים המפורשים הבאים :

"השופט תאודור אור : עכשיו מה קרה כשהם היו שם?

¹³³ דו"ח ועדת אור, עמ' 757.

¹³⁴ דו"ח ועדת אור, עמ' 306-307.

¹³⁵ ראו עדותו של השוטר סעיד אבו ריש בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, עמ' 73 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

¹³⁶ שם, עמ' 73.

¹³⁷ עדותו של השוטר אברהם בר בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, עמ' 6 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

אברהם בר : מה קרה כשהם היו איפה אתה מתכוון?
השופט תאודור אור : שהיו... שראשד היה על יד המוסך?
אברהם בר : בהוראה של אבו ריש, לירות עליהם גומי, על מנת להרחיק אותם.
השופט תאודור אור : כשהוא אמר... כשהם הלכו לשם, שיירו גומי וירחיקו אותם.
אברהם בר : כן, שיירגעו קצת, כאילו, שייכנסו הבית וכל זה.
השופט תאודור אור : כן.
אברהם בר : אז הוא הגיע לשם ועשה מה שאבו ריש אמר לו.
השופט תאודור אור : מה, מה זאת אומרת, מה הוא עשה? ירה גומי?
אברהם בר : ירה גומי.
השופט תאודור אור : זה אתה מדבר על ראשד.
אברהם בר : כן.¹³⁸

152. השוטר אברהם בר קושר ישירות את הירי של מורשד לפגיעה באדם מקרב תושבי הכפר ג'ת. הוא גם ממקם את הנפגע, במפורש ובבהירות, מאחורי חומה שהפרידה בין הפנצ'רייה (מיקומו של ראשד) לתחנת הדלק (מיקומו של הנפגע). לפי בר :

"השופט תאודור אור : ומה היה אחרי שהוא ירה גומי?
אברהם בר : אחרי שהוא ירה גומי, הוא פצע שם בן אדם. בן אדם נפצע ולקחו אותו בסובארו כחולה במהירות, כל הסובארו היתה בדם והסובארו עברה דרכנו.
השופט תאודור אור : אתה ראית איפה היה האדם שנפצע?
אברהם בר : האדם שנפצע היה קצת אחרי החומה."¹³⁹

¹³⁸ שם, עמ' 8. והשוו עם עמ' 73-74 לפרוטוקול דיוני ועדת אור.

¹³⁹ שם, עמ' 8-9. והשוו עם עדותו של ותד מוחמד עבד אל-רחום בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, עמ' 19. לעניין מקום פגיעתו של המנוח ראמי גרה הוא ציין : "כן, זה היה מאחורי איזה שתי מטר מהחומה. וזה, בחצר של בית הקפה." עוד הוסיף עד זה לעניין לקיחת המנוח גרה מהמקום שבו נפגע : "השופט תאודור אור : מי לקח אותו מהמקום? ותד מוחמד עבד אל רחום : חברי איאד הרים אותו ועוד אחד ולקחו אותו עם אוטו סובארו כחול, היה הנהג ואפד עאקל, עורך דין גם ואני וחברי שהיינו ביחד, נסענו אחריו בעוד אוטו, עוד אוטו אחר." שם,

153. יתרה מכך, בהודעתו בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור, מצייין השוטר אברהם בר במפורש את הירי של ראשד כירי שגרם לפגיעה היחידה בזירת הריגתו של המנוח ראמי גרה:

"אבו ריש שלח את ראשד ועוד מישהו למוסך שהיה בערך 20 מטר לפנינו לכיוון המתפרעים. הם הלכו מסביב, עשו איגוף. כשהם הגיעו למוסך ראשד ירה את הגומי. אבו ריש שלח אותו לשם בשביל לירות את הגומי על מנת שתהיה פגיעה ואז המתפרעים יברחו. לפני זה לא ראיתי פגיעה מכדור גומי. לגבי הפגיעה הזאת ראיתי את ההתקהלות סביב זה שנפגע ואחרי זה לקחו אותו בסובארו שהיתה מלאה בדם."¹⁴⁰

154. עוד הוסיף השוטר בר בהודעתו האמורה בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור:

"ראשד פגע במישהו וראינו אותו נופל על הרצפה. נוצרה סביב הבנאדם התקהלות ובא רכב סובארו ולקח אותו. הסובארו בצבע תכלת עברה דרכנו בצומת במהירות לכיוון בקעה אל-ערבייה. ראינו מבחוץ על הסובארו מלא דם. אבו ריש צעק לראשד לחזור אלינו חזרה. ראשד חזר אלינו."¹⁴¹

155. מפקד הכוח בג'ת, סעיד אבו ריש, ציין בהודעתו בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור, מיום 21.12.2000, כי הצוות ששלח לאזור הפנצ'רייה להדוף את המפגינים (מורשד ושבצינסקי), חזר משם ואמר לו כי פגע במישהו. אבו ריש אמר: "הצוות הרגלי כבר חבר אלי ושלחתי אותו לצד שמאל שלי להדוף את האנשים שהתקרבו משם. לאחד מהם היה רובה גומי והוא ביצע ירי גומי."¹⁴² הוא הוסיף:

בעמ' 20. וראו גם את עדותו של מוחסן מרואני אחמד בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, עמ' 25 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

¹⁴⁰ הודעת אברהם בר מיום 31.12.2000 בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור, עמ' 4, שורות 86-81. וראו עמ' 12 לפרוטוקול דיוני ועדת אור, שם מאשר השוטר אברהם בר בעדותו בפני הוועדה את דבריו אלה שנאמרו בפני אוספי החומר מטעמה.

¹⁴¹ שם, עמ' 3, שורות 44-47. וראו עמ' 11 לפרוטוקול דיוני ועדת אור, שם מאשר השוטר אברהם בר בעדותו בפני הוועדה את דבריו אלה שנאמרו בפני אוספי החומר מטעמה.

¹⁴² הודעת סעיד אבו ריש בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור מיום 21.12.2000, עמ' 10 לנוסח המודפס.

"אז הגיעו אלי הצוות ששלחתי שמאלה קודם לכן והם אמרו לי כנראה שפגענו במישהוא. אחרי כמה דקות יצאה סובארו תוך כדי צפירות ממרכז הכפר ונסעו במהירות."¹⁴³

156. אפילו השוטר ראשד מורשד העיד בפני ועדת אור (ביום 19.2.2001) כי ירה לכיוון תחנת הדלק, בניגוד מוחלט לדבריו בפני אוספי החומר מטעם הועדה מיום 10.1.2001, שם אמר "לא יריתי לכיוון התחנת דלק". מורשד העיד בפני ועדת אור :

"השופט תאודור אור : זאת אומרת, כאשר אתה אומר שחזרת וירית בדרך חזרה, זה היה לכיוון הכביש ולא לכיוון תחנת הדלק? מורשד ראשד : לא, לא, בדרך חזרה יריתי לכיוון תחנת הדלק, נכון.

השופט תאודור אור : כן ירית לכיוון תחנת הדלק?

מורשד ראשד : לכיוון... לכיוון הכביש גם.

השופט תאודור אור : וכשירית לכיוון תחנת הדלק ראית אנשים? או שסתם ירית באוויר?

מורשד ראשד : לא, היו שם כמה... כמה אנשים, ויש גם כמה אנשים שעמדו גם על הקיר.

השופט תאודור אור : זאת אומרת שהיה לך שדה ראייה לראות אנשים על הקיר?

מורשד ראשד : כן, כן, כשירדתי למטה אז כן.

השופט תאודור אור : בטח ראית רק את חלק הגוף העליון שלהם, לא? כי יש חומה שהיא מסתירה.

מורשד ראשד : יש... יש אנשים. נכון שיש חומה, אבל יש אנשים שעמדו ממש על הקיר לזרוק אבנים.

השופט תאודור אור : זאת אומרת שראית אנשים על הקיר?

מורשד ראשד : נכון.

השופט תאודור אור : וראית אנשים מאחורי הקיר, חלק גוף עליון?

מורשד ראשד : נכון."¹⁴⁴

¹⁴³ שם, עמ' 11. והשוו עם ניסיונו של אבו ריש להתחמק, ללא הצלחה, מדבריו המפורשים האלה, במהלך עדותו בפני ועדת אור, בעמ' 75 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

157. בעקבות עדויות אלה ואחרות ערכו חברי ועדת אור, ביום 1.3.2001, ביקור שכלל, בין השאר את זירת הריגתו של המנוח ראמי גרה בג'ת. בדו"ח לסיכום הביקור כתבה ועדת אור כי התרשמה ממיקום המנוח וממיקום ראשד מורשד, על פי העדויות ששמעה. ועדת אור כתבה בדו"ח הביקור שלה את הדברים המפורשים שלהלן:

"חברי הוועדה ראו את המקום בו עמד, על פי העדויות, המנוח רמי גרה, על הרחבה של תחנת הדלק, וכן את המקום ליד הפנצ'ריה בו עמד השוטר ראשד מורשד. ניתן היה להיווכח שממקום עמדו של השוטר ניתן לראות את חלק גופו העליון של אדם העומד על הרחבה של תחנת הדלק בסמוך לקיר בטון הנמצא בקצה הרחבה לכיוון הפנצ'רייה. בנוסף ראו חברי הוועדה את צומת הכניסה לג'ת והתרשמו מהזירה. חברי הוועדה גם ראו כי אין מעבר מאחורי הפנצ'רייה לכיוון תחנת הדלק.

יצוין, כי במהלך הביקור נעשו צילומים על פי הנחיות חברי הוועדה. מודד מוסמך שנכח בעת הביקור במקום ערך מדידות לגבי מרחקים שונים... בג'ת, בהתאם לבקשת חברי הוועדה."¹⁴⁵

158. כאמור, ועדת אור הזהירה את ראשד מורשד בדבר אחריותו להרג המנוח ראמי גרה. בעקבות האזהרה, יוצג ראשד מורשד על ידי עורכי דין בפני ועדת אור, הביא עדים כדי להפריך את החשד נגדו והגיש את סיכומיו לעניין אחריותו להרג המנוח ראמי באמצעות עורכי דינו. חרף כל זאת, ועדת אור מצאה את ראשד מורשד חשוד באחריות ישירה למותו של המנוח ראמי גרה. ועדת אור קבעה בעניין זה:

"קיימות, כמפורט להלן, ראיות אחדות המצביעות בהשתלבן יחד על כך שירי גלילוני גומי של מורשד הוא שגרם לפגיעה בגרה. קיימות ראיות, שעל פיהן הגיע מורשד לנקודה שבקצה הצפוני-מזרחי של מבנה הפנצ'רייה. מן הראיות עולה, כי ממקום זה ירה מורשד גלילוני גומי לכיוון תחנת הדלק הנמצאת מאחורי מבנה הפנצ'רייה, מרחק מטר ספורים ממנו. מורשד עצמו אישר בעדותו השנייה שירה גלילוני גומי לכיוון תחנת הדלק, אך טען שביצע את הירי תוך כדי מנוסתו מאזור הפנצ'רייה אל הצומת. במקביל, עולה מן הראיות, שגרה עמד בתחנת הדלק סמוך לחומה שבקצה

¹⁴⁴ עדותו של ראשד מורשד בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, עמ' 63 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

¹⁴⁵ ראו מוצג שמספרו מ/ 34 בפני ועדת אור.

התחנה, אשר מפרידה בין אזור תחנת הדלק לאזור הפנצ'רייה, וכשהיה שם נפגע מכדור גומי אשר חדר לעינו וגרם למותו. מבין שני השוטרים שהתקרבו לתחנת הדלק רק למורשד היה רובה עם רומה לירי גומי, ורק הוא ירה גלילוני גומי. אפילו היה ירי אחר של כדורי גומי בדיוק באותה שעה מהצומת – ועל כך אין בפנינו ראיות אמינות – הרי שירי כזה לא היה יכול להיות אפקטיבי, וודאי לא קטלני, לגבי מי שנמצא בתחום תחנת הדלק, לנוכח המרחק של תחנת הדלק מהצומת (כ-90 מטר). לכך יש להוסיף, שכאשר חזרו מורשד ושביצ'נסקי אל הצומת ופנו לאבו ריש, הם סיפרו לו שמורשד ירה גומי וכי כנראה מישהו נפגע. כך מסר אבו ריש בהודעתו. בר קשר מפורשות את מורשד לירי באדם שנפגע, באומרו בהודעתו לאוספי החומר מטעם הוועדה: 'ראשד הגיע באיגוף למקום שלו וירה גומי לעבר המתפרעים שבשלב הזה זרקו עלינו אבנים. ראשד פגע במישהו וראינו אותו נופל על הרצפה. נוצרה סביב הבנאדם התקהלות ובא רכב סובארו ולקח אותו. הסובארו בצבע תכלת עברה דרכנו בצומת במהירות לכיוון באקה אל-ערבייה. ראינו מבחוץ על הסובארו מלא דם. אבו ריש צעק לראשד לחזור אלינו חזרה. ראשד חזר אלינו.'

גם על פי ראיות אחרות, נלקח גרה מהמקום על ידי מכונית סובארו בצבע כחול.

דברים אלה של בר כאמור, ועדות אבו ריש על כך שמורשד ושביצ'נסקי דווחו לו על כך שמורשד ירה ופצע אדם אשר זמן קצר לאחר מכן נלקח מהמקום, קושרים את הירי של מורשד לפגיעה של גרה. כך גם עדויות תושבי הכפר, ותד מוחמד עבד אל-רחמן ומוחסן מרואני אחמד, שהעידו כי מיד לאחר שנורה המנוח ראמי גרה הם ראו שוטר מג"ב באזור הפנצ'רייה.¹⁴⁶

159. דו"ח מח"ש קובע כי קיים ספק באשר למיקומו של המנוח בעת הריגתו, אם במתחם תחנת הדלק או שמא על הכביש הראשי. ספק זה משמש את מח"ש בטענה, כי המרחק שבין המנוח לירי, גם אם היה של ראשד, יכול להיות כ-47 מטר, כלומר מעל למרחק המינימלי המותר לירי גומי (40 מטר), ומכאן שהירי מוצדק.¹⁴⁷

¹⁴⁶ דו"ח ועדת אור, עמ' 306-307.

¹⁴⁷ דו"ח מח"ש, עמ' 13.

160. עוד מוסיפה מח"ש, כי התקיים חשש ממשי לפגיעה בחיי אדם, לרבות מפני פעילותו של המנוח ראמי גרה. לפי מח"ש, "אחד מתושבי הכפר אף ציין בחקירתו במשטרה, כי המנוח זרק אבנים על גיפים ועל חיילים."¹⁴⁸ עוד כתבה מח"ש כי "ציבור המפגינים, אשר פעל בדרך אלימה ביותר... ובכללו גם המנוח שיידה אבנים לעבר השוטרים, סיכן בכך את שלום השוטרים, ועל כן קמה להם הסמכות לבצע ירי גומי לעברו..."¹⁴⁹.

161. דברים אלה של מח"ש אינם מעוגנים בדין ובעובדות. **ראשית**, הדין אינו מתיר שימוש באמצעי מסוכן כמו ירי בכדורי גומי, כנגד "ציבור מפגינים", כפי שמח"ש מציינת. ירי כדורי גומי אינו ירי גז מדמיע. האחרון מכוון לקבוצה של מפגינים. ירי גומי צריך להיות ספציפי והוא מיועד למנוע התממשותה של סכנה ממשית לפגיעה בחיי אדם. אפילו לפי הנחיות המשטרה שהיו בתוקף בתחילת אוקטובר 2000¹⁵⁰, ברור וגלוי כי השימוש בירי גומי כוון לעבר אדם ספציפי, ולא לעבר "ציבור מפגינים" כלשון מח"ש. שאם לא כן, הסכנה לפגיעה בחפים מפשע ברורה וגלויה, דבר שאותו נוהל משטרתי בא למנוע גם כן.

162. **שנית**, ייחוס סכנה ממשית לחיי השוטרים כתוצאה מפעילותו של המנוח מופרך ואינו מבוסס על תשתית עובדתית מינימלית. יודגש בהקשר זה, שמח"ש מציינת בכלליות כי "אחד מתושבי הכפר אף ציין בחקירתו במשטרה, כי המנוח זרק אבנים על גיפים ועל חיילים"¹⁵¹, בלי להזכיר את שמו של תושב כפר ג'ת זה, או אף להפנות בהערת שוליים למועד שבו איש זה מסר עדות במשטרה. חמור מכך, מדוע מח"ש לא מצאה לנכון לזמן איש זה כדי שימסור את גרסתו בפניה, והסתמכה על מקור שני כדי לציין את תוכן עמדתו של איש זה? לא זו אף זו, אלא שמח"ש אינה מציינת בדו"ח שלה את התמונה המלאה לגבי גרסתו של תושב כפר ג'ת זה, שכן אמירת אמת על ידי מח"ש היתה מרוקנת מתוכן את גרסתו של אותו אדם והיתה עלולה להבהיר אם אכן היתה גלומה סכנה במנוח ראמי שהצדיקה, לשיטת מח"ש, את הירי הקטלני כלפיו.

163. האיש המדובר הוא ראמי סנדין. הוא היחיד מבין כל תושבי כפר ג'ת שהעידו בפני ועדת אור, המשטרה ומח"ש אשר ציין את המיוחס לו לעיל לגבי המנוח ראמי גרה. סנדין מסר את גרסתו בפני המשטרה, שמח"ש נסמכת עליה, ביום 29.10.2000,

ש.ס. 148

ש.ס. 149

150 ראו מוצג מספר מ/ 1199 בפני ועדת אור.

151 דו"ח מח"ש, עמ' 13.

בשעה 18:55¹⁵². באותו יום, כשעתיים וחצי לפני כן (בשעה 16:20), סנדין מסר גרסה שלא הזכירה כלל וכלל את המנוח ראמי גרה¹⁵³. בגרסתו השנייה, שבה ציין כי המנוח ראמי גרה זרק אבנים, הוא אמר לחוקר המשטרה, בתחילת הודעתו, את הדברים המפורשים שלהלן:

”אני מסרתי לך עדות לפני שעתיים ובה שיקרתי כמה דברים ואני ביקשתי לדבר איתך כי אני חשבת ורוצה לדבר איתך כי כל הזמן אנשים אחרים מדברים עלי ואני אוכל אותה סתם.”¹⁵⁴

164. כאמור, אין שום זכר בדו"ח של מח"ש שסנדין הודה כי הוא משקר בהודעותיו בפני המשטרה, וכי הוא מסר שתי גרסאות סותרות בהפרש של פחות משלוש שעות. יתר על כן, מח"ש אינה מציינת גם כי המניע של סנדין, כפי שעולה בבירור מאמירתו המצוטטת לעיל, הוא יותר נקמה מאשר כל דבר אחר. חרף כל זאת, ואף שמח"ש לא גבתה גרסה של סנדין בעצמה, היא מוצאת לנכון להעדיף את גרסתו על פני כל הגרסאות האחרות, לרבות אלה שהיא גבתה בעצמה וועדת אור גבתה, אשר סתרו במפורש את טענתו חסרת הבסיס של סנדין¹⁵⁵.

165. מח"ש אף מסיקה מראיה מפקפקת אחת, כמתואר לעיל, את חוקיות הירי הקטלני כלפי המנוח ראמי גרה:

”המנוח נטל חלק בהשלכות אבנים אל עבר אנשי המשטרה, ומשכך קמה לשוטרים הסמכות לבצע ירי לעברו, וזאת ע"פ הנהלים.”¹⁵⁶

166. ויודגש, לא יכול להיות ספק כי לא התקיים התנאי של קיום "חשש ממשי לפגיעה בחיי אדם", הוא התנאי בנוהל המשטרתי שחייב את המשטרה בתחילת אוקטובר 2000 המאפשר שימוש בירי גומי לעברו של המנוח. בהקשר זה מספיק להפנות

¹⁵² הודעת ראמי סנדין בפני המשטרה מיום 29.10.2000, שעה 18:55.

¹⁵³ הודעת ראמי סנדין בפני המשטרה מיום 29.10.2000, שעה 16:20.

¹⁵⁴ הודעת ראמי סנדין בפני המשטרה מיום 29.10.2000, שעה 18:55, שורות 10-11.

¹⁵⁵ למותר לציין, כי סנדין לא היווה עד מטעם המשטרה בבית המשפט בתיק כלשהו בהקשר לאירועי גית ביום 1.10.2000.

¹⁵⁶ דו"ח מח"ש, עמ' 14. ויודגש, באותה עת היה קיים נוהל אחד בתוקף, אשר כפי שיובהר להלן המשטרה פעלה בניגוד לו. מח"ש, למצער, הכשירה, בצורה בוטה באי חוקיותה, הן את הירי הבלתי חוקי והן את העובדה שהוא התבצע בניגוד לנוהל שחייב את המשטרה באותה עת.

לעובדה כי מפקד הכוח של מג"ב בג"ת, אבו ריש, היה מעורב באירוע קשה הרבה יותר באזור אום אל-פחם, לפני הגעתו לג"ת, ושבמסגרתו לא בוצע ירי גומי¹⁵⁷.

167. לא זו אף זו, מעדותו של מורשד עצמו ניתן להסיק בנקל כי לא התקיימה כל סכנה אשר הצדיקה את הירי הקטלני. לפי הודעתו של מורשד בפני מח"ש, בעת ביצוע הירי הקטלני, בין אם על ידיו ובין אם על ידי מישהו אחר, לא התקיימה סכנה לשוטרים ולאזרחים, בניגוד לאמור בדו"ח מח"ש. לפי מורשד, היה צורך "לפזר את ההפגנה". מורשד ציין במהלך חקירתו במח"ש, בין השאר, כי:

"שאלה: האם מיקום המפגינים ליד תחנת הדלק היווה סכנה לחייכם או חיי הציבור שעברו בכביש הראשי צומת ג'ת?

תשובה: לא אבל הסכנה היתה בצומת למטה לא בזמן שהם היו למעלה ליד תחנת הדלק."¹⁵⁸

168. עוד מוסיף מורשד ואומר:

"שאלה: אם הכביש היה חסום אז לא היתה סכנה לחיי האזרחים?

תשובה: נכון אבל המטרה היתה לפזר את ההפגנה."¹⁵⁹

169. עוד יש לזכור, כי מח"ש עצמה, בתארה את האירועים שעמם התמודדו השוטרים, כתבה כי ציבור המפגינים "סיכן את שלום השוטרים". ויודגש, סיכון מסוים לשלום השוטרים קיים תמיד, בכל הפגנה. ההתמודדות עם סיכון זה היא חלק מתפקידה של המשטרה. סיכון לשלום השוטרים אינו זהה בכלל ל"חשש ממשי לפגיעה בחיי אדם". קיומו של סיכון לשוטרים אינו יכול לאפשר, ואינו מאפשר, שימוש באמצעי המסוכן ביותר של ירי כדורי גומי.

170. חמור מכך, מח"ש לא מייחסת שום משקל לעובדה כי המנוח ראמי גרה נפגע בעינו, אף על פי שהדבר סותר את הנוהל שחייב את המשטרה בתחילת אוקטובר 2000 לעניין השימוש בירי גומי. נוהל זה קבע במפורש, בין השאר, כי "אין לכוון לראשו של המתפרע" וכי "נקודת הכינון הינה פלג גוף תחתון."¹⁶⁰ אבל מח"ש בוחרת לאמץ דברים תמוהים, המנותקים מהדין ומנוהלי המשטרה. מח"ש כתבה בהקשר זה:

¹⁵⁷ ראו עדותו של סעיד אבו ריש בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, עמ' 93-94.
¹⁵⁸ הודעתו של ראשד מורשד בפני מח"ש מיום 30.6.2004, עמ' 6, שורות 269-271.
¹⁵⁹ שם, עמ' 7, שורות 308-309.
¹⁶⁰ ראו מוצג מספר מ/1199 בפני ועדת אור.

”יצוין, כי העובדה שהמנוח נפגע בעינו, אין בה כדי ללמד שהירי לעברו בוצע לעבר פלג גופו עליון, היינו שלא כדין, שכן כידוע ירי גומי אינו מדויק וגם ירי שמכוון לעבר פלג גוף תחתון עלול לגרום לפגיעה בפלג גוף עליון.”¹⁶¹

171. זאת, אף שוועדת אור קבעה כי הירי כלפי המנוח היה כאשר הוא עמד מאחורי גדר, במתחם תחנת הדלק, כאשר לא ניתן כלל וכלל לכוון לעבר פלג גופו התחתון של המנוח¹⁶². במהלך עדותו בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, מורשד אישר כי ראה אנשים מאחורי אותו קיר ואת פלג גופם העליון:

”השופט תאודור אור: זאת אומרת שראית אנשים על הקיר?

מורשד ראשד: נכון.

השופט תאודור אור: וראית אנשים מאחורי הקיר, חלק גוף עליון?

מורשד ראשד: נכון.”¹⁶³

172. מח”ש מרחיקה לכת עוד יותר, כאשר היא קובעת, כי בהנחה שראשד מורשד הוא שירה את כדור הגומי הקטלני לעבר המנוח ראמי גרה, וממרחק שהוא פחות מ-40 מטר, כלומר אפילו בניגוד לנוהל המשטרתי המחייב באותה עת, עדיין אין זה אומר כי הירי אינו כדין, משום שקשה לאמוד את המרחק בעת הירי בינו לבין המנוח. לפי מח”ש:

”יתר על כן, גם אם ייקבע שהירי בוצע ממרחק הנופל במעט מ-40 מטר, עדיין אין בכך כדי לגבש עבירה פלילית, שכן המדובר באירוע דינאמי, סוער ואלים בו אין באפשרותו של שוטר מן היישוב, ובכלל זה ראשד, לאמוד טווחים בצורה מדויקת.”¹⁶⁴

173. הנה כי כן, בהינף קולמוס מח”ש מכשירה ירי קטלני של כדורי גומי, המנוגד לחוק ולנוהל המחייב במשטרה. תחילה היא קובעת כי גם פגיעה בפלג הגוף העליון אינה מחייבת מסקנה שהירי היה בלתי חוקי, משום שירי כדורי גומי אינו מדויק. היא מוסיפה כי גם ירי ממרחק של פחות מ-40 מטר, שהוא במובהק בניגוד לחוק

¹⁶¹ דו”ח מח”ש, עמ’ 14.

¹⁶² ראו תרשים של ועדת אור, נספח ג(2), עמ’ 809 לדו”ח ועדת אור.

¹⁶³ עדותו של ראשד מורשד בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, עמ’ 64.

¹⁶⁴ דו”ח מח”ש, עמ’ 15.

ולנוהל, אינו מנוגד לדין, וזאת בטענה ששוטר אינו יכול לאמוד את המרחקים המחייבים בעת ביצוע הירי.

174. אליבא דמח"ש, לעולם לא יהיה אפשר לקבוע שירי של כדורי גומי הוא בלתי חוקי. תמיד ליורה ההורג יהיו אחת משתי הגנות, אם לא שתיהן. השוטר החשוד בהרג באמצעות ירי גומי יטען אחת משתי הטענות הניצחות, או את שתיהן:

א. זה לא אני, זה הכדור שסטה מהמסלול שהתכוונתי אליו.

ב. לא יכולתי למדוד 40 מטר מהמטרה שהרגתי.

פעם נוספת מתגלה האופן שבו התייחסה מח"ש בחקירותיה להרג האזרחים הערבים על ידי המשטרה בתחילת אוקטובר 2000, אשר אינו שונה כלל מזה של המשטרה. הסבריה המאולצים להעדרה של אחריות פלילית של השוטרים בכלל, ובמקרה של הריגת המנוח ראמי גרה בפרט, דומים להסבריו של חשוד בביצוע עבירה ואף גרועים מהם.

175. מח"ש גורסת בדו"ח שלה כי קיימות שתי אפשרויות למיקומו של המנוח ראמי גרה בעת הפגיעה בו. האפשרות הראשונה תואמת את גרסת תושבי כפר ג'ת שהיו לידו בעת הפגיעה בו¹⁶⁵, ואת גרסתם של אלה שאספו אותו באמצעות רכב סובארו כחול לאחר הפגיעה בו¹⁶⁶. לפי גרסאות אלה, המנוח נפגע במתחם תחנת הדלק, מאחורי הגדר שהפרידה בין תחנת הדלק לפנצ'רייה, מקום הימצאו של השוטר ראשד מורשד. זו גם היתה גרסתו הראשונית של השוטר אברהם בר, שציין בעדותו בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, כמובא לעיל, גם כי "האדם שנפצע היה קצת אחרי החומה"¹⁶⁷.

176. האפשרות השנייה תואמת את גרסת השוטר בר בנוגע למיקומו של המנוח בעת הפגיעה בו. בר העיד בפני ועדת אור מטעם ראשד מורשד, בשלב השני של עבודת הוועדה, לאחר שהוצאה למורשד הודעת אזהרה בעניין אחריותו למותו של המנוח

¹⁶⁵ ראו עדותו של ותד מוחמד עבד אל-רחים בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, עמ' 18-19 לפרוטוקול דיוני הוועדה. וכן את עדותו של מוחסן מרואני אחמד מאותו יום, עמ' 25-26 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

¹⁶⁶ ראו, בין השאר, את הודעתו עקל ותד בפני מח"ש מיום 31.3.2004, עמ' 2, שורות 37-40; הודעת וגדי קעדאן, בעלי רכב הסובארו הכחול, בפני מח"ש מיום 5.5.2004, עמ' 2, שורות 40-51; ואת הודעת מילאד ותד בפני מח"ש מיום 17.5.2004.

¹⁶⁷ עדותו של השוטר אברהם בר בפני ועדת אור מיום 19.2.2001, עמ' 8-9.

ראמי גרה, וזאת מכוח סעיף 15 לחוק ועדות חקירה¹⁶⁸. לא ברור, איפוא, מדוע בסוגיה זו מתקשה מח"ש להגיע לממצא שהגיעה אליו ועדת אור, בדבר הימצאותו של המנוח במתחם תחנת הדלק בעת הפגיעה בו.

177. יתרה מכך, מהודעתו של אברהם בר בפני מח"ש ניתן בקלות להגיע למסקנה שהגיעה אליה ועדת אור כי ראשד מורשד הוא שירה את הירי הקטלני במנוח ראמי גרה. בהודעה זו חוזר אברהם בר, בהדגשה יתרה, על דברים שאמר בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור ובפני הוועדה עצמה. כך, למשל, הוא שב ומדגיש כי מורשד נשלח בהוראה של אבו ריש, מפקד הכוח, כדי לירות במפגינים; כי מורשד ירה את הירי הקטלני כאשר הוא מכוון את הנשק כלפי מעלה; כי ביחידה שלהם היה ברור וידוע כי מורשד ירה ירי קטלני, ואף היתה שמחה במהלך שבוע שלם לאחר הירי של מורשד משום תוצאתו "היעילה". אברהם בר ציין בהודעתו בפני מח"ש מיום 16.6.2004, בין השאר, את הדברים המפורשים שלהלן:

"שאלה: איך ראשד מורשד והאחר הגיע לפנצ'רייה?

תשובה: הם הגיעו באיגוף משמאל עד לפנצ'רייה.

שאלה: מדוע ראשד מורשד והאחר הגיעו לפנצ'רייה?

תשובה: שלח אותם אבו ריש כדי לירות גומי בהם ולהרתיע אותם.

שאלה: למה כוונתך בהם?

תשובה: במפגינים.¹⁶⁹

178. בר מוסיף ומציין בהודעתו כי מורשד ירה כאשר הוא מכוון את נשקו לכיוון מעלה:

"שאלה: לאיזה כיוון ירה ראשד בעת שפגע באותו אדם?"

¹⁶⁸ עדותו של אברהם בר בפני ועדת אור מיום 18.6.2002, עמ' 10401 לפרוטוקול דיוני הוועדה. השוו בהקשר זה את דבריו של **קדמי** לעניין עד אשר "רוענן זכרונו" באופן שגרסתו תהיה נוחה למי שהעיד אותו. קדמי קובע כי זהו רענן "אסור ופסול, שעיקרו ב'קביעת' פרטים בזכרונו של העד ובהתאמת גרסתו (של העד) לגרסתיהם של אחרים." ראו יעקב קדמי **על הראיות: הזין בראי הפסיקה** (חלק ראשון, 1999), 401. מח"ש גורסת בנקודה זו כי "אין בידינו להעדיף דווקא את גרסת חבריו של המנוח על פני גרסתו של אבי בר בנוגע למיקום המנוח", דו"ח מח"ש, עמ' 13. גישה זו של מח"ש תמוהה לאור העובדה ש"חבריו של המנוח" היו עקביים בגרסתם בנקודה זו, בניגוד לבר שגרסתו המקורית היתה כמו "חברי המנוח", ושונתה רק לאחר מכן.

¹⁶⁹ הודעתו של אברהם בר בפני מח"ש מיום 16.6.2004, עמ' 4, שורות 147-152. כמו כן ציין בר לעניין ההוראות שנתן אבו ריש לראשד מורשד: "אני הייתי לידם, אבו ריש עשה מין צורת ח', עשה תדריך קצר ושלח את ראשד ועוד אחד לבוא באיגוף עד למפגינים במטרה לפגוע במשהו." **שם**, עמ' 7, שורות 281-282.

תשובה: הוא היה ליד הפנצ'רייה. הוא היה בכריעה משהו כזה
וירה לכיוון מעלה.¹⁷⁰

179. כמו כן, בר מציין בפירוש כי לא בוצע שום ירי באוויר בטרם ביצע הירי הקטלני:

”שאלה: האם בוצע ירי באוויר כדי להזהיר את המפגינים?

תשובה: לא, מה פתאום.¹⁷¹

180. יתרה מכך, היחידה בפיקודו של אבו ריש, שכללה כאמור את בר ומורשד, חגגה במשך שבוע שלם את עובדת הריגתו של המנוח ראמי גרה. לפי בר, ”אחרי האירוע, כשהיינו בבסיס, דיברנו על זה ואבו ריש היה שמח שראשד פגע במישהו.¹⁷² עוד מציין בר כי:

”שאלה: האם נעשה תחקיר בבסיס לגבי אירוע זה?

תשובה: אני לא זוכר אבל כולם בבסיס ששמעו על זה היו מבסוטים.

שאלה: איך אבו ריש ידע שנפגע מישהו?

תשובה: הוא ראה בעיניים ואחרי שראשד הוריד אותו קרא לראשד 'בוא הנה'. ראשד בא אלינו והתקפלנו משם.¹⁷³

181. אכן, לשוטר אברהם בר אין ספק כי ראשד מורשד הוא זה שירה את הירי הקטלני במנוח ראמי גרה. לשיטתו:

”שאלה: האם ראשד סיפר שפגע במישהו?

תשובה: אמר את זה בכללית לכולם וכולם יודעים וזה לא דבר שניתן להסתיר וראשד הוריד אותו והוריד אותו ודאית.¹⁷⁴

¹⁷⁰ שם, עמ' 4, שורות 124-125. לפי בר, הירי של מורשד פגע במנוח, בניגוד לירי של אבו ריש, שקדם לירי הקטלני ואשר לא פגע במישהו. בר אמר: ”אני זוכר שראשד ירה את כדורי הגומי ופגע במישהו ואז התקפלנו, אבל אני זוכר שלפני זה היה גם ירי גומי שבוצע על ידי ראש (הכוונה לראשד כנראה) ואבו ריש מהצומת לכיוון המתפרעים אבל לא היו נפגעים.” שם, עמ' 3, שורה 86.

¹⁷¹ שם, עמ' 3, שורות 105-106.

¹⁷² שם, עמ' 7, שורה 261.

¹⁷³ שם, עמ' 7, שורות 262-266. בר אף הדגיש: ”אני זוכר שאבו ריש היה מבסוט וגם ראשד היה מבסוט והיה איזה קינג בבסיס ושבוע אחרי זה השתחרר.” שם, שורות 270-271.

¹⁷⁴ שם, עמ' 8, שורות 331-332.

182. מח"ש גורסת כי מקורו של הירי אשר גרם למותו של המנוח ראמי גרה יכול לא להיות ראשד מורשד, אלא "שוטר מפלוגת המתקנים, אשר היו ממוקמים בטווח של 90 מטר ממקום נפילת המנוח, כאשר חלקם נעו לאורך שדרת הדקלים ואף הגיעו עד למרחק של כ-50 מטר ממקום נפילתו של המנוח"¹⁷⁵.

183. סברה זו של מח"ש אינה מבוססת בראיות שבפניה, וממילא היא תמוהה ביותר. ראשית, מדובר בגרסה של מורשד, אשר הועלתה על ידו לראשונה בשלב שבו יוצג על ידי עו"ד, כלומר לאחר שהוזהר על ידי ועדת אור שהוא חשוד בהריגתו של המנוח ראמי גרה, וזאת מכוח סעיף 15 לחוק ועדות חקירה¹⁷⁶. שנית, ועדת אור דחתה מכל וכל את האפשרות כי מותו של המנוח גרה נגרם לפי הסברה של מח"ש, קרי מירי שאינו של מורשד. ועדת אור קבעה בעניין זה במפורש כדלקמן:

"אפילו היה ירי אחר של כדורי גומי בדיוק באותה שעה מהצומת – ועל כך אין בפנינו ראיות אמינות – הרי שירי כזה לא היה יכול להיות אפקטיבי, וודאי לא קטלני, לגבי מי שנמצא בתחום תחנת הדלק, לנוכח המרחק של תחנת הדלק מהצומת (כ-90 מטר)".¹⁷⁷

184. שלישית, אין בידי מח"ש שום אינדיקציה פוזיטיבית להימצאותו של שוטר אחד מפלוגת המתקנים בצומת גית, לא כל שכן להתקדמותו למרחק של 50 מטר ממקום נפילת המנוח, כנטען על ידה¹⁷⁸. מח"ש עצמה מציינת, בחקירתו של מורשד, כי "על פי בדיקה שערכנו התברר כי לא היה במקום שום צוות חוץ ממכם".¹⁷⁹

¹⁷⁵ דו"ח מח"ש, עמ' 12.

¹⁷⁶ ראו עדותו של ראשד מורשד בפני ועדת אור מיום 18.6.2002, עמ' 10374 לפרוטוקול דיוני הוועדה. ויודגש, על פי גרסתו זו של ראשד מורשד, אנשי המתקנים המועמדים לביצוע הירי הקטלני התקדמו עד עץ הדקל השני או השלישי. מדובר איפוא במרחק שהוא או 83.6 מטר מאמצע הכביש, מקביל לתחנת הדלק (עץ שני: 90 – 6.4) או 77.4 מטר משם (עץ שלישי: 90 – 6.4). בשני המקרים יהיה מדובר במרחק אף גדול יותר, בהנחה כי המקום שבו נפגע המנוח היה בתחנת הדלק, כפי שהראיות מראות במפורש וכפי שקבעה ועדת אור. למרחקים אלה ראו דו"ח ועדת אור, נספח ג(2), עמ' 809. יוצא, שגם על פי גרסתו זו של מורשד, מבצע הירי הקטלני הנעלם לא הגיע עד ל-50 מטר מהמנוח, כנטען על ידי מח"ש בדו"ח שלה.

¹⁷⁷ דו"ח ועדת אור, עמ' 307.

¹⁷⁸ ראו הודעות שוטרים מפלוגת המתקנים בפני מח"ש כדלקמן: דוד טל, הודעה מיום 23.5.2004, עמ' 1, שורות 25-26; סמיר גאנם, הודעה מיום 23.5.2004, עמ' 1, שורות 4-5 ושוורות 36-37; הודעה של שלום אוזן, מיום 23.5.2004, עמ' 1, שורות 21-18 ושוורות 34-37; הודעה של אוסק נפתלי מיום 23.5.2004, עמ' 1, שורות 21-28; הודעה של כפיר בוסקילה מיום 10.5.2004, עמ' 1, שורות 8-15; הודעה של ערן טביב מיום 4.5.2004, עמ' 1, שורות 12-13. והשוו עם הודעותיהם של מוחמד סוואעד מיום 3.5.2004, עמ' 2, שורות 36-41; הודעתו של שלום גדסי מיום 3.5.2004, עמ' 1, שורות 17-21; ועם הודעתו של אורי לוב, מפקד מתקנים במג"ב, מיום 21.4.2004, עמ' 2, שורות 8-9.

¹⁷⁹ הודעתו של ראשד מורשד בפני מח"ש מיום 30.6.2004, עמ' 11, שורה 545.

185. כל הראיות החד משמעיות מצביעות על ירי לא חוקי שביצע מורשד אשר גרם להריגתו של המנוח ראמי גרה. בנוסף לכל העדויות והראיות המוכיחות זאת, קיימות סתירות רבות ומהותיות בגרסאות שמסר מורשד עצמו בכל האמור לירי הקטלני שבוצע על ידו. סתירות ברורות ובלתי מוסברות אשר רק מהדקות את המסקנה הברורה בדבר אשמתו של מורשד בהריגת המנוח ראמי.

2.10.2000

המנוח אסיל עאסלה, עראבה

186. ביום 2.10.2000 נורו ונהרגו על ידי המשטרה באזור עראבה שני הצעירים אסיל עאסלה ועלא נסאר. אסיל נורה מאחור, בעורפו. עלא נורה בחזהו. ועדת אור קבעה כי בשני המקרים הירי של המשטרה לא היה מוצדק¹⁸⁰.

187. באשר לנסיבות מותו של המנוח אסיל עאסלה, ועדת אור תחמה סוגיה זו במרדף של שלושה שוטרים אחרי המנוח אסיל, שנהרג מפגיעה בעורפו. שלושת השוטרים שרדפו אחרי אסיל רגעים לפני מותו היו יצחק שמעוני, אבי קרסו ועובדיה חתן. שני האחרונים היו פקודיו של שמעוני בתחילת אוקטובר 2000, לרבות ביום המכריע 2.10.2000.

188. דו"ח ועדת אור פורסם ביום 1.9.2003. רק בסוף יוני 2005 (28.6.2005) הואילה מח"ש לחקור את שלושת השוטרים שרדפו אחרי אסיל עאסלה רגעים לפני מותו. כמו כן, עד לאותו מועד מח"ש לא חקרה מי מהשוטרים שהיו בזירת הפגיעה במנוח אסיל, בנוסף לשלושת השוטרים שרדפו אחריו.

189. בסופו של דבר הסתבר כי מח"ש חקרה רק שוטר אחד נוסף (יצחק חי) שהיה בזירת הפגיעה במנוח אסיל. חי נחקר במח"ש רק בסוף אוגוסט 2005 (25.8.2005).

190. שמעוני הגיע ראשון אל המנוח אסיל. בעדותו בפני ועדת אור הוא טען, כי ראה את אסיל שוכב ואז החל בריצה לעברו. הדברים נאמרו בעדותו בפני ועדת אור, בישיבתה מיום 2.8.2001:

¹⁸⁰ שם, עמ' 341.

"אני גם הייתי קדימה, כמעט אחרי... בראש הכוח שרץ, כשהפניתי את הפנים הוא כבר היה שוכב, לא ראיתי אותו לא עומד ולא רץ, ראיתי אותו כבר שוכב עם הפנים למטה ובאותו מצב כשראיתי אותו, כך הוא היה כשגם הגעתי אליו."¹⁸¹

191. עובדיה חתן, לעומת זאת, מאשר בעדותו בפני מח"ש מיום 28.6.2005 כי שמעוני, קרסו והוא רדפו אחרי אסיל כדי לעצור אותו וכי בטרם הפגיעה בו ונפילתו באותו מרדף, אסיל רץ כאדם בריא:

"שאלה: לשם מה רדפת אחרי אסאלה (צ"ל אסיל או עאסלה)?

תשובה: כדי לעצור אותו.

שאלה: מה היתה מטרת המעצר?

תשובה: להרתעה כדי לקחת אותו ושה ירתיע את האחרים. באותו זמן היתה יוזמה שלנו ולא הוראה מגבוה.

שאלה: האם שלושתכם רצתם לאותו כיוון. האם שלושתכם זיהיתם וראיתם שעסאלה מעד ולכן רצתם לכיוונו?

תשובה: כן. שלושתנו רצנו לכיוונו. אני, שמעוני וקרסו. המרחק בינינו היה מטר שניים בין אחד לשני תוך כדי ריצה. לא זוכר את הסדר, מי מימין, מי באמצע ומי בשמאל.

שאלה: האם קודם למעידתו, עאסלה רץ כאדם בריא?

תשובה: כן.

שאלה: מה היה המרחק ביניכם לבין עסאלה ברגע שזיהיתם אותו לראשונה כשהוא מועד?

תשובה: משהו בין עשרים לשלושים מטר. יותר קרוב לשלושים מטר להערכתי.

שאלה: תוך כמה זמן הגעתם אליו?

תשובה: תוך מספר שניות.

שאלה: האם אתה מסכים איתי שעסאלה מעד כתוצאה מכך שנורה?

¹⁸¹ ישיבת ועדת אור מיום 2.8.2001, עמ' 4936 לפרוטוקול דיוני ועדת אור.

192. ועדת אור דחתה את גרסתו של שמעוני לעניין המרדף¹⁸³, שלפיה שמעוני, חתן וקרסו לא ירו כלפי אסיל עאסלה בעת המרדף אחריו, ואף אחד מהם לא ראה אם מישהו אחר מביניהם ביצע ירי כאמור.

193. סתירה נוספת בדבריהם של שלושת השוטרים שרדפו אחרי המנוח אסיל עאסלה היא בעניין השאלה האם שמעו קול של ירי כלשהו בזמן אותו מרדף שהסתיים בתוצאה הטראגית. היחיד שהשיב בעקביות על השאלה אם שמע ירי כלשהו זמן קצר לפני הריצה או תוך כדי הריצה בעקבות אסיל עאסלה היה שמעוני. בעדותו בפני ועדת אור מיום 2.8.2001 מציין שמעוני כי שמע ירי כזה, אך לא ירי קרוב אליו מצד קרסו או עובדיה. כך העיד שמעוני בפני ועדת אור:

”השופט תאודור אור: אתה יכול לזכור שוב אם במהלך הריצה שלך היה איזה שהוא ירי?”

איציק שמעוני: עוד פעם אמרתי, היו קולות ירי מלמעלה ומכיוון המתפרעים, ירי קרוב אלי – לא היה שום ירי, לא מהשוטרים שהיו איתי ולא ממני.¹⁸⁴

בעדותו בפני מח”ש מיום 28.6.2005 חזר שמעוני על גרסתו זו, שלפיה במהלך הריצה כלפי המנוח אסיל נשמע ירי, אך ירי זה היה מאחור ולא מקרבתו, וממילא לשיטתו לא יכול להיות שירי זה מקורו היה בקרסו או בעובדיה חתן¹⁸⁵.

194. בניגוד לגרסתו של שמעוני בפני ועדת אור לעניין שמיעת קולות ירי בזמן המרדף אחרי אסיל עאסלה, קרסו ועובדיה חתן העידו כי לא שמעו ירי כזה. עם זאת, בהודעותיהם בפני מח”ש הם שינו את גרסתם בעניין זה, באופן התואם להפליא את גרסתו של שמעוני דווקא, שכידוע היה מפקדם של השניים באירוע נשוא החקירה. מח”ש לא עימתה אותם עם שינוי זה בגרסתם.

195. קרסו העיד בפני ועדת אור ביום 6.6.2001, כאמור, כי לא שמע ירי כלשהו זמן קצר לפני או במהלך המרדף אחי אסיל עאסלה:

¹⁸² חקירתו של עובדיה חתן במח”ש מיום 28.6.2005, עמ’ 3, שורות 110-126. הציטוט על השגיאות שבו הינו העתק מדויק מנוסח מח”ש. ראו גם את דבריו של חתן בפני ועדת אור מיום 6.6.2001, בעמ’ 1570.

¹⁸³ ראו דו”ח ועדת אור, עמ’ 336.

¹⁸⁴ עמ’ 4945 של פרוטוקול דיוני ועדת אור. ראו גם עמ’ 4957 של פרוטוקול דיוני ועדת אור.

¹⁸⁵ ראו הודעתו של יצחק שמעוני בפני מח”ש מיום 28.6.2005, עמ’ 6, שורות 11-14.

"השופט תיאודור אור: אתה שמעת באותו פרק זמן שאתם
רצתם, או עובר לכך, קצת לפני כן, שמעת יריות?
אבי קרסו: לא, לא אדוני, לא שמעתי." ¹⁸⁶

196. לעומת זאת, בהודעתו למח"ש מיום 28.6.2005 באותו עניין ציין קרסו כי:

"שאלה: ביחס לאירוע שיצאתם לכיוון הנער הפצוע, מתי היה
הירי, האם לפני או אחרי היציאה לכיוון הנער ומה היה הפרש
הזמן בין האירועים, אם היה לפני או אחרי.

תשובה: הירי התבצע. לפני שהגענו לבחור הפצוע, לא זוכר בכלל
זמנים." ¹⁸⁷

197. בדומה לעדות קרסו בפני ועדת אור, העיד עובדיה חתן ביום 6.6.2001 בפני אותה
ועדה לעניין אותה סוגיה ממש, כי:

"השופט תיאודור אור: כן. עכשיו, תנסה להיזכר אם אתה זוכר
שבאותה תקופה, באותו פרק זמן, חמש דקות לפני שראית אותו,
בזמן שראית אותו, חמש דקות אחרי שראית אותו – אתה שמעת
ירי?"

עובדיה חתן: לא, ירי לא היה." ¹⁸⁸

198. ואילו בהודעתו בפני מח"ש מיום 28.6.2005, גרסתו של עובדיה חתן הפוכה
לחלוטין. לפי עובדיה חתן בפני מח"ש:

"שאלה: האם אתה מסכים איתי שעאסלה מעד כתוצאה מכך
שנורה?"

תשובה: כן.

שאלה: לאור זאת היית חייב לשמוע ירי באותה שנייה. מי היורה?

תשובה: היה שם הרבה ירי...

שאלה: הכוונה לירי בזמן שאתה ראית את עאסלה מועד ונופל?

¹⁸⁶ ראו עמ' 1551 לפרוטוקול הדיונים בפני ועדת אור.

¹⁸⁷ ראו הודעת קרסו בפני מח"ש מיום 28.6.2005, עמ' 2, שורות 49-51.

¹⁸⁸ ראו עמ' 1571 לפרוטוקול דיוני ועדת אור.

199. השוטרים קרסו וחתן העידו עדויות סותרות בפני גופים חוקרים, בשאלה מהותית, חשובה ומשמעותית לנושא חקירת נסיבות מותו של המנוח אסיל עאסלה, והאחריות למוות זה. לא יכול להיות הסבר אחר להתנהגות זו, מלבד כוונתם להטעות ולשבש את החקירה. אכן, שני השוטרים היו חד משמעיים בעדותם בפני ועדת אור בכל האמור לאי שמיעת ירי זמן קצר לפני ו/או במהלך המרדף אחרי אסיל. שינוי גרסתם בחקירת מח"ש נועד להתאים את גרסתם לגרסתו של שמעוני, מפקדם, שגרס כי שמע ירי באותה נקודת זמן. יהא זה קשה לא לראות בהתנהגותם זו של השוטרים הנ"ל כעבירה פלילית.

200. שמעוני, קרסו וחתן כתבו דו"ח פעולה על מה שאירע ביום 2.10.2000. זה היה חודש וחצי לאחר אירוע מותו של אסיל עאסלה. שלושתם כתבו את דו"חות הפעולה שלהם באותו יום (19.11.2000). מדובר, כאמור, באירוע שהם היו עדים לו, לכל הפחות. שלושתם לא ציינו בדו"חות הפעולה שלהם כי רדפו אחרי אסיל רגעים לפני מותו¹⁹⁰.

201. באוגוסט 2005 נערכה בדיקת פוליגרף לקרסו (21.8.2005) ולחתן (23.8.2005). בטרם בדיקה זו, חתן ציין בפני מח"ש, ביום 18.8.2005, כי:

"אני אומר שיבדקו את כל השוטרים שהיו במקום, ואז תראו שהבדיקה שלי מיותרת."¹⁹¹

202. הן חתן והן קרסו נמצאו דוברי אמת בבדיקת הפוליגרף. שתי השאלות הרלבנטיות לנושא מותו של אסיל עאסלה אשר הופנו לקרסו ולחתן היו:

¹⁸⁹ ראו הודעת עובדיה חתן בפני מח"ש מיום 28.6.2005, עמ' 3, שורות 128-131.

¹⁹⁰ אכן, חרף כמה סתירות בין גרסאותיהם של שמעוני, קרסו וחתן, קיים חשש יותר ממש בדבר תיאום עדויות ביניהם בכל האמור למרדף אחרי המנוח אסיל וסיבת מותו במהלך מרדף זה. ראו, למשל, דברי עובדיה חתן הבאים בפני ועדת אור (מיום 6.6.2001, עמ' 1576 לפרוטוקול דיוני ועדת אור):

"השופט תיאודור אור: האם דיברו איתך, למשל, על זה שאתה אמרת שהייתם לבושים מדי יס"מ, בעוד כל האחרים אמרו שהייתם במדים כחולים, למשל, ובדבר הזה תיקנו אותך ונזכרת שבאמת הייתם במדים כחולים?

עובדיה חתן: נכון, כן. זה כן." ראו גם את הודעת יצחק חי, מפקד הכוח בעראבה ביום 2.10.2000, בפני מח"ש מיום 25.8.2005, שבה הוא אומר "אמרתי אך ורק את האמת עם כל הסיכון בתרבות הארגונית לומר את האמת". עמ' 3, שורות 127-128.

¹⁹¹ ראו זכ"ד של מח"ש המתעד שיחה טלפונית עם עובדיה חתן, בכתב יד, מיום 18.8.2005.

”א. האם אתה ירית על הבחור הזה שנפצע בצומת לוטם
באוקטובר 2000?

ב. האם אתה ביצעת ירי לכיוון כלשהו אז באירוע
בצומת לוטם באוקטובר 2000?”¹⁹²

203. אכן, שני השוטרים קרסו וחתן לא נשאלו במהלך בדיקה זו את השאלה
המשמעותית והמתבקשת בעקבות העדויות בפני ועדת אור: האם שמעוני ביצע
ירי כלשהו כלפי המנוח אסיל עאסלה.

204. השוטר יצחק שמעוני סירב לעשות בדיקת פוליגרף. הוא הוזמן **שש פעמים**
לעשות את הבדיקה, אך ללא הועיל. הפעם השישית, ביום 8.9.2005, היתה הפעם
היחידה ששמעוני התייצב במקום בדיקת הפוליגרף. חרף זאת, הוא לא הסכים
לעבור את הבדיקה, משום שהיא לא נערכה על פי תנאיו. התנאי של שמעוני
לעריכת הבדיקה היה כי הוא לא יישאל אף שאלה, מלבד אחת, ”האם הוא ירה
בבחור”¹⁹³.

205. נקל להבחין כי גם כאשר הואיל השוטר שמעוני להתייצב לבדיקת הפוליגרף, כל
מטרתו היתה להכשיל את הבדיקה. בדיקת הפוליגרף, על פי הגדרתה, מורכבת
משלושה חלקים, אשר כל אחד מהם כולל שאלות מסוג אחר. בחלק הראשון של
הבדיקה נשאל הנבדק שאלות ניטרליות; בחלק השני של הבדיקה הוא נשאל
במישרין לעניין נשוא הבדיקה; ובחלק השליש הוא נשאל שאלות מטרידות
שאינן קשורות לנושא הבדיקה. מטרת הבחינה התלת-שלבית הזאת היא לבדוק
את תגובותיו של הנבדק ולהסיק מהן אם הוא דובר אמת או דובר שקר. בית
המשפט העליון תיאר את בדיקת הפוליגרף כדלקמן:

”בדיקת הפוליגרף מורכבת משלושה חלקים: בחלק הראשון של
הבדיקה נשאל הנבדק שאלות המכונות 'שאלות קרות', ניטרליות
באופיין, ובהן שאלות המתייחסות לשמו הפרטי, שם משפחתו
ופרטים אישיים אחרים, שבדרך-כלל אין בהן מטען רגשי עבור

¹⁹² ראו תוצאת בדיקת פוליגרף של אבי קרסו מיום 21.8.2005; תוצאת בדיקת פוליגרף של
עובדיה חתן מיום 23.8.2005.

¹⁹³ ראו מכתב של משטרת ישראל אל מח"ש מיום 8.9.2005 בעניין בדיקת הפוליגרף של
שמעוני. בעקבות פרסום דו"ח מח"ש, האחרונה לא טרחה להודיע לציבור באמצעות
התקשורת, לרבות במסיבת העיתונאים שבה השתתף מנהל מח"ש הרצל שבירו ביום
21.9.2005, כי החשוד העיקרי בהריגתו של המנוח אסיל עאסלה סירב, **שש פעמים**, לערוך
בדיקת פוליגרף. תחת זאת העדיפה מח"ש לנהל קמפיין תקשורתי נגד משפחת המנוח בעניין
שאלת ניתוח גופת בנה חמש שנים לאחר ההרג. התנהלות זו של מח"ש והאמונים עליה היא,
לכל הפחות, נלוזה בהיותה לוקה בחוסר הגינות בוטה.

הנבדק, אם כי השאלות כוללות בחלקן מאפיינים אישיים אשר יש אפשרות שהנבדק אינו מעוניין לחושפם ברבים. בחלק השני של הבדיקה נשאלות שאלות מסוג אחר – שאלות שהן רלוונטיות לנושא הבדיקה, המכונות 'שאלות חמות', ואלה מתייחסות במישרין לנושא האישום ולחלקו של הנבדק באירועים המשמשים נושא לבדיקה. השאלות מן הסוג הנוסף – החלק השלישי – הן שאלות הביקורת. שאלות אלה עוסקות במידע שאינו קשור במישרין לעניין נושא האישום, אך הן בעלות ערך רגשי מוגבר עבור הנבדק, ויש הנחה כי הנבדק יהיה מוטרד מהן. שאלות כאלה עשויות להתייחס למעשים 'בלתי כשרים' בעברו של הנבדק ולעניינים שעשויים להטרידו במידה גדולה יותר מ'השאלות החמות', אם הנבדק הוא דובר אמת. הנבדק 'דובר השקר' אמור להיות מוטרד יותר מ'השאלות החמות' הרלוונטיות לנושא הבדיקה... טכניקת הבדיקה מבוססת על תגובות פיזיולוגיות של הנבדק במצבי התרגשות, פחד או מבוכה.¹⁹⁴

206. הנה כי כן, התנאי של שמעוני לעריכת בדיקת פוליגרף, לאחר חמש פעמים שבהן לא הופיע לבדיקה האמורה, נועד לנטרל שני חלקים של הבדיקה, שבלעדיהם לא ניתן לקיימה. לנוכח עובדת היותו שוטר ותיק, ברור כי שמעוני יודע את דפוס עריכת בדיקת הפוליגרף, ומכאן כי כל מטרתו בהצבת התנאי האמור היתה לסכל את קיומה.

207. מח"ש לא נקטה שום הליך במסגרת סמכויותיה וכוחותיה הרבים כדי להביא לכך ששמעוני יעבור את בדיקת הפוליגרף. לא למותר לציין, כי חרף התנהלותו של שמעוני, שאינה עולה בקנה אחד עם התנהלות כדן של עובד ציבור, לא כל שכן של שוטר, הוא עדיין משרת במשטרה כאילו אין הוא חשוד עיקרי בגרימת מותו של המנוח אסיל, וכאילו לא סירב לעבור בדיקת פוליגרף.

208. אכן, מהתנהגותו של שמעוני עולה בבירור רצונו להעלים את האמת, ואף לשבש מהלכי משפט דבר המהווה כשלעצמן עבירה פלילית לא כל שכן משמעתית.

¹⁹⁴ בג"ץ 620/02, התובע הצבאי הראשי נ' בית הדין הצבאי לערעורים, פ"ד נו (4) 625, 637-638.

המנוח עלא נסאר, עראבה

209. מח"ש לא ערכה כל חקירה באשר לנסיבות הריגתו של המנוח עלא נסאר. ועדת אור קבעה כי "גם בנושא זה מוצדק שהמחלקה לחקירת שוטרים תמצה את החקירה עד תום."¹⁹⁵

210. מח"ש לא זימנה אף עד לעניין נסיבות מותו של עלא נסאר, לא מקרב השוטרים ולא מקרב האזרחים שהיו במקום. מח"ש מציינת כי:

"במקום האירוע היו עשרות שוטרים שהיו ממוקמים על הכביש. השוטרים הללו מאשרים שימוש בירי גז וגומי אל עבר המתפרעים, אך מכחישים שימוש בירי חי לעברם."¹⁹⁶

211. מח"ש מציגה מצג כאילו ערכה חקירה מקיפה בקרב השוטרים שהיו בזירת הריגתו של המנוח עלא נסאר, באזור עראבה ביום 2.10.2000, אך האמת שונה. השוטרים היחידים שמח"ש חקרה באשר לאירועים באזור עראבה ביום 2.10.2000 היו יצחק חי, יצחק שמעוני, קרסו ועובדיה חתן. את ארבעתם מח"ש חקרה רק בקשר לנסיבות מותו של המנוח אסיל עאסלה.

212. יוצא, שמח"ש מציגה מצג שווה בדבר עריכת חקירה, בעוד היא אשמה במחדל חמור של אי חקירת השוטרים שהיו בזירת הריגתו של עלא נסאר. יתר על כן, בניגוד לדברי מח"ש, קיימות בחומר החקירה של ועדת אור ראיות על ביצוע ירי חי באזור עראבה, בזירת הריגתו של המנוח עלא נסאר.

213. כך, למשל, במוצג מספר מ/ 199 שבפני ועדת אור, שהוא תחקיר מבצעי שבוצע על ידי המשטרה, בהשתתפות מפקד הכוחות באזור עראבה באותו יום יצחק חי, צוין במפורש:

"למקום מגיע צוות מג"ב קצין + 2 ש' עם אמצעי אלפ"ה ומבצעים ירי גומי לכיוון המתפרעים כמו כן בוצע ירי חי ע"י קצין מג"ב."¹⁹⁷ (ההדגשה הוספה)

¹⁹⁵ עמ' 340 לדו"ח ועדת אור.

¹⁹⁶ דו"ח מח"ש, עמ' 46.

¹⁹⁷ מוצג מספר מ/ 199 בפני ועדת אור. מי שדיווח דיווח זה במסגרת התחקיר המשטרתי היה השוטר יצחק חי. מח"ש לא טרחה לשאול אותו בעת חקירתו בפניה ביום 25.8.2005 בעניין זה ולו שאלה אחת.

214. מח"ש לא טרחה לזמן לחקירה כלשהי את שוטרי מג"ב שביצעו את הירי האמור, ולא את קצין מג"ב שביצע ירי חי. חרף זאת, מח"ש הגיעה למסקנה כי במידה שהתבצע ירי חי הוא לא היה מוצדק, ואילו אם בוצע ירי גומי הירי היה כדין. לפי מח"ש:

"באשר למנוח עלא, לא ניתן לדעת האם הוא נורה ונהרג כתוצאה מפגיעת קליע גומי, שבנסיבות מסוימות, כגון המקרה דנן, ייתכן שהיה כדין (שכן, כאמור, על פי נוהלי המשטרה, מותר לירות ירי גומי לצורך פיזור מפגינים, וזאת בטווח של מעל 40 מטר)."¹⁹⁸

215. מסקנה זו של מח"ש לא זו בלבד שהיא נטולת בסיס עובדתי כלשהו, אלא חמור מכך, מדובר במסקנה מסוכנת ביותר. ראשית, כיצד מח"ש קובעת כי הירי יכול להיות מוצדק, בעוד שהיא לא ביצעה חקירה כלשהי בעניין. שנית, מח"ש מתעלמת מעובדה בסיסית והיא מיקום הפגיעה במנוח עלא נסאר – בחזה מצד שמאל. כלומר, מדובר בירי קטלני גם אם התבצע בגומי. מיקום הפגיעה במנוח נסאר מייתר את ההבחנה של מח"ש, גם על פי ההנחה המופרכת שלה כי מוצדק לירות בגומי, בין ירי כאמור שהוא לגיטימי לירי באש חיה שלא היה לגיטימי. שלישית, מח"ש מגיעה למסקנה הסותרת חזיתית ובמפורש את מסקנת ועדת אור, בלי לבצע חקירה כלשהי בעניין. לפי ועדת אור, גם ירי גומי ולא רק ירי אש חיה היה בלתי מוצדק באותן נסיבות:

"על אף המצב הקשה שאליו נקלעו השוטרים במקום, עולה השאלה, אם היתה הצדקה לשימוש בירי של אש חיה או ירי של גלילוני גומי מצידם בכל אחד מפרקי הזמן של האירוע... ואם אמנם ירי של אש משטרה כלפי המנוח עלא הוא שגרם למותו, גם לכך לא היתה הצדקה."¹⁹⁹

216. בנוסף לכל האמור לעיל, האמירה של מח"ש בדבר לגיטימיות ירי הגומי שגרם למותו של המנוח עלא נסאר היא מסוכנת ביותר, מנוגדת לממצאי דו"ח ועדת אור והמלצותיו, וממילא סותרת היא את הדין. לפי נוהל המשטרה בזמן אירועי אוקטובר 2000, ירי גומי היה אמור להתבצע במידה שמתקיימת סכנה מיידית

¹⁹⁸ דו"ח מח"ש, עמ' 47.

¹⁹⁹ דו"ח ועדת אור, עמ' 341.

ומוחשית. לא יכולה להיות מחלוקת, כי יידוי אבנים ממרחק של מעל 40 מטר אינו מהווה, בשום מצב ובשום תנאי, סכנה ממשית ומיידית לחיים²⁰⁰.

217. בפועל, המשטרה נהגה להשתמש בירי גומי, לרבות בתחילת אוקטובר 2000, כאמצעי לפיזור הפגנות, גם כאשר לא התקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיים²⁰¹. שימוש זה, בנוסף להיותו מנוגד לנוהל המשטרה, אינו יכול להצדיק ירי **קטלני** של כדורי גומי. דהיינו, אין שום הצדקה לגרום למותו של אזרח על ידי ירי כדורי גומי שתכליתו פיזור הפגנה, להבדיל ממניעת סכנה ממשית ומיידית לחיים. במקרה כזה, לא יכול להיות ספק, כי השימוש בירי גומי אינו מידתי וממילא הוא בניגוד לדין הקובע מתי וכיצד ניתן להשתמש בירי קטלני.

המנוח איאד לואבנה, נצרת

218. ביום 2.10.2000 נורה המנוח איאד לואבנה על ידי המשטרה בנצרת. המנוח איאד נפגע בחזהו ומת כתוצאה מפגיעה זו. ועדת אור קבעה לעניין הריגתו של המנוח איאד כי הירי הקטלני כלפיו לא היה מוצדק, וכי לא נשקפה לשוטרים במקום סכנה כלשהי שמצדיקה את הירי:

”לנוכח השתלבותן של כלל הראיות, ניתן לקבוע בנסיבות אלה, כי הפגיעה הקטלנית בלואבנה היתה תוצאה של פעילות כוח המשטרה. ניתן לקבוע גם, כי בנתוני האירוע לא היתה הצדקה לשימוש בכוח קטלני כנגד הצעירים. מספר המתפרעים מכיוון הסימטה היורדת לשכונה המזרחית היה קטן. פעילותם היתה ספורדית. המתפרעים יצרו בהחלט אפקט מטריד, אשר דרש מכוחות המשטרה תשומת לב מתמדת. עם זאת, הם לא היו איום על חיי השוטרים או על שלומם, בין היתר, משום שהיו רחוקים מהם, ובפועל גם איש מהשוטרים לא נפגע.”²⁰²

219. המנוח איאד נהרג באזור הכניסה לשכונה המזרחית בנצרת, סמוך מאוד לצומת גנץ²⁰³. הוא רצה להרחיק גז מדמיע שנורה על ידי המשטרה, ואז נורה בחזהו, ירי שגרם למותו²⁰⁴.

²⁰⁰ ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 451-453.

²⁰¹ ראו **שם**, עמ' 453.

²⁰² דו"ח ועדת אור, עמ' 367.

²⁰³ דו"ח ועדת אור, עמ' 365.

²⁰⁴ **שם**, עמ' 366.

220. מח"ש לא הצליחה להגיע למבצע הירי ואף קבעה, בניגוד גמור לוועדת אור, כי הירי הקטלני בכדור גומי כלפי המנוח איאד היה כדין. לפי מח"ש, "לאור אופייה האלים של ההפגנה, לא ניתן לשלול הצדקה של ירי גומי אל עבר המתפרעים."²⁰⁵

221. לפי ועדת אור, בצומת זו היו באותה שעה שלושה שוטרים. אחד היה מצויד בנשק שיורה כדורי גומי, שני בנשק שיורה גז מדמיע ושלישי, שאבטח את השניים, היה עם נשק שיורה אש חיה.²⁰⁶

222. מדובר בשוטרים אריה זרגרי (נשק שיורה כדורי גומי), זאב ויכנר (גז מדמיע), ודניאל לדר (אש חיה)²⁰⁷. מפקדו של זרגרי באותה עת, חיים כהן, נשאל על ידי ועדת אור אם היה צוות אחר באותו אזור (מלבד זרגרי, ויכנר ולדר). תשובתו היתה שלילית:

"השופט תאודור אור: הם היו הצוות היחיד שהיו במקום הזה או שהיה צוות נוסף?"

חיים כהן: צוות נוסף? לא זכור לי עוד צוות."²⁰⁸

223. לדר וויכנר עמדו אחד מול השני, כשכל אחד מהם מאבטח את הצד של השני בצומת גנץ. כיוון מבטו, הסתכלותו ופעילותו של זרגרי, לעומת זאת, היה אל תוך הסמטה המובילה לשכונה המזרחית. כלומר, אל מקום הריגתו של המנוח לואבנה. לדר אמר בהקשר זה, בהודעתו לאוספי החומר מטעם ועדת אור מיום 1.4.2001:

"ויכנר עמד בצד השני של הכביש, גם הוא צמוד לקיר ותיצפת גם הוא את פאולוס, את הבתים שמולו, וזרגרי עמד בצד שבו אני הייתי מול הסמטה והוא תיצפת לתוך הסמטה."²⁰⁹

224. מהודעתו של זרגרי בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור (מיום 15.2.2001) ניתן בנקל להיווכח כי לא זו בלבד שהוא ביצע ירי גומי לעבר מפגינים במקום הריגתו של המנוח איאד, אלא שהוא ביצע את הירי האמור ללא כל הצדקה, וממילא

²⁰⁵ דו"ח מח"ש, עמ' 42.

²⁰⁶ שם, עמ' 365-366.

²⁰⁷ ראו עדותו של אריה זרגרי בפני ועדת אור מיום 27.6.2001, עמ' 2959 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

²⁰⁸ עדות חיים כהן בפני ועדת אור מיום 28.6.2001, עמ' 3055 לפרוטוקול דיוני הוועדה. ראו גם עדותו של השוטר אריה שצברג בפני ועדת אור מיום מיום 5.7.2001, עמ' 3566 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

²⁰⁹ הודעת דניאל לדר בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור מיום 1.4.2001, עמ' 5 (מוצג מ/ 431 בפני ועדת אור).

בהעדרה של סכנה כלשהי. הירי של זרגרי, על פי הודעתו הוא, נעשה כדי להרחיק מפגינים או פשוט כדי לפגוע בהם. לפי זרגרי:

"אני יריתי גומי לכיוון שכונה מזרחית באירוע זה. יריתי לפעמים כדי להרחיק... מדי פעם יריתי גומי, אולי נצליח לפגוע באיזה מתפרע."²¹⁰

225. זרגרי העיד גם בפני ועדת אור על העדרה של סכנה לשוטרים בסמטת גנץ, קרי בזירת הריגתו של המנוח איאד. הוא ציין כי:

"אריה זרגרי: הרבה לא היה מה לעשות, כי האנשים היו רחוקים מאיתנו, האבנים, אם הגיעו אלינו, אז קיפצו על הכביש ופגעו לנו ברגליים, הם לא סיכנו אותנו ממש, אבל ברגע שלא עשינו שום דבר ההמון התחיל לעלות... ניסה לעלות וכל הזמן... ירינו לשם גז או אפילו תחמישים בלי גומי, רק כדי שישמעו את הרעש ויחזרו אחורה.

השופט תאודור אור: כן, אתה ירית גומי באותו יום?

אריה זרגרי: אני יריתי גומי, אבל מעט מאוד, כי לא היה אפקטיבי ולא היה למה, כאילו עצם העובדה... כאילו עצם הרעש עשה את שלו, האנשים לא עלו...

השופט תאודור אור: גם לעבר הסמטה הזאת?

אריה זרגרי: כן.²¹¹

226. בנוסף, מפקדו של זרגרי, חיים כהן, העיד בפני ועדת אור כי זרגרי אמר לו כי ירה כדורי גומי לעבר אנשים. כהן העיד:

"השופט תאודור אור: אתה מתקשה להתבטא, אז מה הוא אמר לך שהוא?

חיים כהן: הוא ביצע ירי גומי על האנשים, זה הכל."²¹²

²¹⁰ הודעת אריה זרגרי בפני אוספי החומר מעם ועדת אור ביום 15.2.2001, עמ' 4, שורות 82-84 (מוצג מ/426 בפני ועדת אור).

²¹¹ עדותו של אריה זרגרי בפני ועדת אור מיום 27.6.2001, עמ' 2961 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

²¹² עדותו של חיים כהן בפני ועדת אור מיום 28.6.2001, עמ' 3053 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

227. מח"ש מציינת בדו"ח שלה, כי לא ניתן לקבוע מי ירה באותו יום את הירי הקטלני²¹³. עם זאת, היא חקרה רק את שלושת השוטרים שוועדת אור כיוונה כלפיהם, הם השוטרים זרגרי, ויכנר ולדר. מח"ש לא חקרה אף שוטר אחר, כפי שהיא לא חקרה אף אזרח לעניין נסיבות הריגתו של המנוח איאד.

228. הואיל ולויכנר היה נשק שירה רק גז מדמיע, ברור כי לא הוא ביצע את הירי הקטלני. לדר, שאחז בנשק שיורה אש חיה, טען בחקירתו במח"ש, כפי שטען בפני ועדת אור, כי לא ביצע ירי כלשהו. עם זאת, לדר, בניגוד לשני חבריו, סירב להסיר את החיסיון מעל חומר ועדת החקירה, ככל שחומר זה עלול להזיק לו.

229. מח"ש חקרה את שלושת השוטרים חקירה דלה ולא עימתה אותם עם השאלות הקשות. כך, לדוגמה, לא עומתו שלושת השוטרים עם צורת מיקומם המתוארת בהודעתו של לדר, כמצוטט לעיל. זרגרי בייחוד לא עומת עם העובדה שהוא היה היחיד מבין השלושה שכיוון מבטו, תשומת לבו ופעילותו היו מופנים לתוך הסמטה שבה נהרג המנוח לואבנה. חמור מכך, זרגרי אף לא עומת עם דבריו המפורשים המובאים לעיל, דהיינו שהוא ירה כדורי גומי לתוך הסמטה, וגם שהירי האמור היה נטול הצדקה כלשהי.

230. לא זו אף זו. מסתבר שזרגרי אף סירב לצאת עם חוקרי מח"ש לזירת הריגתו של המנוח איאד, וזאת מבלי לנמק מדוע. מח"ש, מסתבר, מעדיפה לא להסיק מעובדה זו דבר וחצי דבר. בהקשר זה נשאל זרגרי במהלך חקירתו במח"ש ביום 14.8.2005 כדלקמן:

"שאלה: האם אתה מוכן לצאת עימי לאזור הסמטה המדוברת, היורדת מצומת גנץ, על מנת להצביע על מיקומך ומיקום אנשי הצוות האחרים בעת האירוע?

תשובה: לא, אין סיבה שאני אעשה את זה."²¹⁴

231. סירובו של זרגרי לאפשרות לצאת לזירת ההרג עקבי ובלתי מתפשר. הוא נשאל שוב:

"שאלה: אני פונה אליך שוב ושואל האם אתה מוכן לצאת עמי להצבעה במקום האירוע, בסמטה היורדת מרחוב פאולוס באזור צומת גנץ בנצרת, מקום שם נפגע המנוח איאד לואבנה?

²¹³ דו"ח מח"ש, עמ' 42.

²¹⁴ הודעת אריה זרגרי במח"ש מיום 14.8.2005, עמ' 3, שורות 89-91.

תשובה: אני חוזר ואומר שאין שום סיבה שאני אעשה את זה.²¹⁵

232. מח"ש מוסיפה וקובעת בדו"ח שלה, חרף מחדליה הבוטים והתרשלותה הפושעת בחקירת מקרה הריגתו של המנוח לואבנה, כי ייתכן שאם היה מדובר בירי גומי, הירי היה מוצדק. לפי מח"ש, "ירי קליע גומי אל עבר המנוח ממרחק של למעלה מ-40 מטר, בנסיבות העניין, היה כדין."²¹⁶ אמירה זו של מח"ש לא זו בלבד שאינה מוצדקת ומנוגדת לדין, אלא אף תמוהה ביותר. מח"ש זנחה את הרכיב האחר המצדיק ירי גומי – סכנת חיים.

233. מסקנתה של מח"ש סותרת במפורש את ממצאי ועדת אור ומסקנותיה, אף שחקירת ועדת אור בנושא היתה מעמיקה ויסודית הרבה יותר. ועדת אור חקרה יותר שוטרים, ובנוסף חקרה אזרחים שהיו בזירת האירוע. יתר על כן, מח"ש מתעלמת מדברי זרגרי עצמו, שהודה כי לא נשקפה לו סכנה ממשית, וכי הוא ירה לעבר מפגינים, בתקווה שיפגע ב"מתפרע". לפי זרגרי:

"אני יריתי גומי לכיוון שכונה מזרחית באירוע זה. יריתי לפעמים כדי להרחיק... מדי פעם יריתי גומי, אולי נצליח לפגוע באיזה מתפרע."²¹⁷

234. הנה כי כן, מח"ש מגיעה למסקנה הפוכה מזו של ועדת אור, בהסתמך על חומרי הוועדה עצמה ובלי לחדש בחקירתה הרשלנית והדלה דבר המצדיק את מסקנתה המסוכנת בדבר חוקיות הירי הקטלני במנוח איאד.

235. יתרה מכך, מח"ש מתעלמת מהעובדה, כי המנוח איאד נפגע בחזהו. כלומר, גם אם נניח כי היתה הצדקה לשימוש בירי גומי לעבר המנוח, דבר שהוכח היפוכו דווקא, הרי על פי הוראות המשטרה שהיו תקפות באותה עת, ירי הגומי צריך להתבצע לפלג הגוף התחתון, ולא לכיוון החזה. על פי הנוהל המשטרתי שהיה תקף בזמן אירועי אוקטובר 2000 לעניין שימוש בכדורי גומי בזמן הפגנה (נוהל מספר 90.221.012 שכותרתו "הטיפול המשטרתי בהפרות סדר והפגנות"²¹⁸, חובה לכונן

²¹⁵ שם, עמ' 4, שורות 118-121.

²¹⁶ דו"ח מח"ש, עמ' 42.

²¹⁷ הודעת אריה זרגרי בפני אוספי החומר מעם ועדת אור ביום 15.2.2001, עמ' 4, שורות 82 –

84 (מוצג מ/ 426 בפני ועדת אור).

²¹⁸ ראו מוצג מספר מ/ 1199 בפני ועדת אור.

רק לפלג הגוף התחתון, "נקודת הכינון הינה פלג גוף התחתון"²¹⁹. אין ספק, איפוא, שחזהו של המנוח איאד לא נמצא באותו מקום שניתן לכוון לעברו את כדור הגומי.

236. ההתמקדות של מח"ש בשאלה אם ירי הגומי התבצע ממרחק גדול מ-40 מטר מוכיחה את בורותה של האחרונה בהוראות השימוש בירי גומי שהיו תקפות באותה עת. כמו כן, הקלות שבה הצדיקה מח"ש את הירי הקטלני כלפי המנוח איאד במקרה שזה נהרג מכדור גומי, מצביעה פעם נוספת על גישה סלחנית מדי כלפי המשטרה, בניגוד לדין, הנובעת מתוך אותה תפישה משפטית מוטעית ומסוכנת שהרחבנו עליה את הדיבור לעיל.

המנוחים וליד אבו סאלח ועמאד גנאיים, סחינין

237. ביום 2.10.2000 נהרגו המנוחים וליד אבו סאלח ועמאד גנאיים מירי אש חיה של כוחות משטרה באזור סח'נין. המנוח וליד נורה בבטנו ואילו המנוח עמאד נורה בראשו. בשני המקרים מדובר היה בירי של אש חיה, ללא הצדקה ובניגוד לדין.

238. ועדת אור קבעה כי החשוד העיקרי בגרימת ההרג האמור הוא גיא רייף, מפקד תחנת משגב בזמן האירועים הנדונים²²⁰.

239. גרסאותיו של רייף נגבו הן על ידי אוספי החומר מטעם ועדת אור והן על ידי הוועדה עצמה. כמו כן, לרייף ניתנה ההזדמנות להביא את ראיותיו ואת עמדתו באמצעות עורך דין, לאחר שהוזהר על ידי ועדת אור לפי סעיף 15 לחוק ועדות חקירה, בין השאר, בגין הריגתם של המנוחים וליד ועמאד ופציעתם של אחרים.

240. מח"ש קבעה כי לגבי הירי הקטלני שפגע במנוחים וליד ועמאד, אין זה ודאי כי מקורו בירי שבוצע על ידי רייף²²¹. עוד קבעה מח"ש, כי רייף פגע בפצוע חמוזה אבו סאלח באמצעות ירי כדן של אש חיה²²².

241. אין ספק כי מח"ש סתרה באופן בוטה את מסקנות ועדת אור, ללא בסיס עובדתי מהימן כלשהו.

²¹⁹ שם, עמ' 15.

²²⁰ יצוין, כי בהודעתו בפני מח"ש מיום 28.10.2004 רייף הסכים כי ייעשה שימוש בחומרים של ועדת אור בעניינו.

²²¹ דו"ח מח"ש, עמ' 27.

²²² שם, עמ' 29.

242. מקור חוסר הוודאות העולה מדו"ח מח"ש בשאלה אם הירי של רייף הוא שגרם את מותם של המנוחים וליד ועמאד הוא האפשרות כי כוח אחר, שעמד בצומת תרדיון בזמן אירוע פטרוס (אירוע ההריגה בהשתתפות רייף, ליד מפעל פטרוס), ביצע ירי אש חיה. לאחר שמיעת עדויות רבות, כולל בהקשר זה, ועדת אור הגיעה למסקנה חד משמעית כי "תזה" זו אינה יכולה להתקבל. מח"ש לא סיפקה שום אינדיקציה, ולו במהימנות קלושה, כי מסקנת ועדת אור אינה נכונה. ועדת אור קבעה בהקשר זה כי:

"לא נעלם מעינינו, כי השוטרים שהיו בצומת תרדיון בזמן אירוע פטרוס עשו שימוש באש חיה. נעשה ניסיון לקשור בין ירי זה לבין הפגיעה הקטלנית שנפגעו המנוחים. לא ניתן לקבל ניסיון זה. הירי שבוצע על ידי השוטרים בצומת היה אש חיה באוויר, ועל כך העיד פקד עטאללה. לאחר שבדקנו את מכלול הראיות שבפנינו ואת מהימנותן, האפשרות שירי זה כוון לעבר גבעת פטרוס היא תיאורטית בלבד. יוצא, שאין ראיות על ירי של אש חיה לכיוון הצעירים, פרט לירי של רייף."²²³

243. יתרה מכך, מח"ש מתעלמת מראיות ברורות וישירות הקושרות את רייף לירי הקטלני והבלתי חוקי שגרם למותם של המנוחים וליד ועמאד. כך, למשל, עולה הדבר מגרסתו של ארז קרייזלר, ראש המועצה האזורית משגב, שפגש את רייף זמן קצר לאחר הריגתם של המנוחים וליד ועמאד. רייף אומר לקרייזלר כי היה אירוע קשה בפאתי אזור התעשייה שכלל פצועים והרוגים. נסיונו של רייף למזער נזקים מאמירתו הברורה לקרייזלר נדחה לחלוטין על ידי ועדת אור. האחרונה קבעה במפורש לעניין זה את הדברים שלהלן:

"זמן לא רב לאחר אירוע פטרוס, שמע מר קרייזלר על שהתרחש ומיהר לנסוע ממשרדי המועצה האזורית לכיוון תרדיון. בדרכו נעצר בצומת יובלים שם פגש את רייף. בהודעתו לאוספי החומר, הוא תיאר כך את פגישתו עם רייף:

'הוא היה עם עין נפוחה, וחתך מתחת לעין. הוא היה מלא עשן. שאלתי אותו מה קרה, ואז הוא סיפר לי שהיה אירוע חמור בפאתי אזור התעשייה, וכנראה שיש שם נפגעים והרוגים.'

²²³ דו"ח ועדת אור, עמ' 353.

מר קרייזלר אישר דברים אלה בעדותו הראשונה וגם בעדותו השנייה. עולה מדברים אלה, שרייף ידע שבאירוע שהיה ליד אזור התעשייה תרדיון – אשר, כאמור, במהלכו הוא היחיד שירה אש חיה לעבר הצעירים – כנראה היו מספר נפגעים, ואף הרוגים. רייף ניסה להסביר בעדותו את הדברים. לטענתו, סיפר לקרייזלר על נפגעים ואולי הרוגים, כי ראה אמבולנס ובו הרוג, וכן כי היו אמבולנסים שהובילו פצועים. ברם, אין בכך הסבר משכנע לכך שרייף ידע לשייך את הנפגעים לאירוע שאירע בסמוך לאזור התעשייה. נזכיר, כי רייף אמר את הדברים לקרייזלר בתשובה לשאלה שהתייחסה למצבו של רייף. בתשובתו לקרייזלר הסביר את פשר מצבו כמתייחס לאותו אירוע בפאתי אזור התעשייה, והוא סיפר על אירוע זה ועל כך שהיו בו להערכתו נפגעים והרוגים.²²⁴

244. יתרה מכך, ועדת אור מצאה שקיימים לפחות שני עדים מקרב תושבי סחי'ן אשר עדותם מהימנה ביותר לגבי הירי הקטלני והבלתי חוקי של רייף. מדובר בעדים שלא הייבי וחמד אבו סאלח. ועדת אור עמדה בפרוטרוט על חשיבות גרסאותיהם של שני עדים אלה ומהימנותן. הן אף תאמו את הגרסאות שמסרו אנשי משטרה ורייף עצמו. כמו כן, וכפי שציינה ועדת אור, שני עדים אלה "לא נקראו להעיד פעם נוספת בשלב הבאת הראיות על ידי רייף"²²⁵. ועדת אור פירטה בעניין חשיבות ומהימנות גרסאותיהם של עלא הייבי וחמד אבו סאלח בציינה את הדברים הבאים:

"ראשית, עולה הדבר מעדותם של העדים עלא הייבי (להלן: הייבי) וחמד אבו סאלח (להלן: אבו סאלח). שני אלה תיארו ירי של שוטר שעמד על סלע ועל ידו שוטר נוסף. מעדותם עולה, כי בשלב שבו נפגעו המנוחים בוצע ירי רק מצד שוטר אחד משני השוטרים שהיו ליד מפעל פטרוס. הם קושרים בבירור את היריות מהם נפגעו המנוחים עם הירי של השוטר שעמד על הסלע, הלא הוא רייף. גם מעדותם של רייף, גדיר ויפתח עולה, שסמוך להסתלקות הצעירים היה ירי של אש חיה מצדו של רייף, וכאמור היה זה ירי לכיוון הצעירים. יוצא, אם כן, שבשלב בו היה ירי של אש חיה מצד רייף לכיוון הצעירים, נפגעו שני המנוחים אשר היו בין הצעירים במעלה הגבעה.

²²⁴ שם, עמ' 352-353.

²²⁵ שם, עמ' 344.

נציין בהקשר זה, כי ערכנו ביקור בזירת אירוע פטרוס. ראינו את המקומות עליהם הצביעו העדים בפני אוספי החומר כמקומות בהם עמד רייף על סלע בעת הירי, וראינו את המקומות בהם היו המנוחים כשנפגעו. נוכחנו לדעת, שקיים קו פתוח גלוי בין המקומות, כך שירי ממקום עמידתו של רייף, לפי כל אחת מהעדויות, היה יכול לפגוע במנוחים, אם נורה לכיוונם.

לעניין מהימנותם של העדים הייבי ואבו סאלח, יש לציין שפרטים רבים שמסרו באשר לאירועי אותו יום, לרבות התנהגותם של שני השוטרים (רייף וגדיר), תואמים את הפרטים שנמסרו בעדויות של השוטרים ושל יפתח. לכך יש חשיבות רבה. שני העדים מסרו את גרסתם לאוספי חומר מטעם הוועדה קודם שנשמעה עדותם של רייף וגדיר בפנינו. הם לא ידעו את תוכנה. יוצא, כי תיאור דומה של האירוע נמסר מצד עדים שונים, שהעידו באופן בלתי תלוי זה בזה. עצמאותן של העדויות והתאמתן זו לזו, מספקת חיזוק רב לעדויותיהם של הייבי ואבו סאלח.

וביתר פירוט. הן הייבי והן אבו סאלח תיארו שני שוטרים בבגדי משטרה בצבע תכלת עומדים מול הצעירים; שני העדים דייקו ואמרו כי רק שוטר אחד עשה שימוש באמצעים ואילו השוטר השני טען לו את הרובה או מסר לו דברים ולא עשה כל שימוש באמצעים; שניהם ידעו לספר, כי תחילה היה ירי גז, לאחר מכן ירי גומי ולבסוף ירי של אש חיה; שניהם ידעו לספר, כי השוטר שירה עמד על סלע בסמוך למפעל פטרוס. הייבי דייק גם במסירת פרטים קטנים נוספים. כך, הוא מסר כי ראה את השוטר שירה כשהוא עומד פעם על הסלעים שלפני שביל העפר [ד] ופעם על הסלעים שאחרי שביל העפר [ה]. גרסה זו תואמת את מה שמסר רייף. כן תיאר, כי 'צבע העור של השוטר שעמד ליד השוטר שירה היה צבע כהה מאוד. צבע העור של השוטר שירה היה פחות כהה', וגם תיאר זה תואם את המציאות. אבו סאלח דייק גם הוא במסירת פרטים נוספים שתואמים את העובדות, כפי שתיארו השוטרים רייף וגדיר. כך, הוא סיפר כי אחד השוטרים לבש מעיל בצבע כחול מעל בגדי המשטרה, וזה תואם את מה שמסר גדיר על עצמו; העד זיהה את שני השוטרים, באומרו: 'השוטר שירה היה עם צבע עור כהה, הוא היה בגובה בינוני, צבע השיער שלו שחור. הוא היה עם מבנה גוף מלא. השוטר השני היה בגובה קצת יותר

קצר מגובה השוטר שירה. השוטר השני היה קצת יותר שמן מהשוטר הראשון, ייתכן כי זאת בגלל המעיל שלבש'. זיהוי זה תואם במידה רבה את שני השוטרים רייף וגדיר.

ברי, שהעובדה ששני עדים אלה ידעו לתאר עובדות אמת לגבי אירועים שהיו ביום המקרה, מחזקת את אמינות עדותם. יצוין, שהם גם לא נרתעו מלהודות שהצעירים זרקו אבנים על השוטרים.

שנית, אינדיקציה נוספת לכך שהירי של רייף אמנם פגע במנוחים אבו סאלח וגנאים, נמצאת בכך שהאירוע הסתיים כשהצעירים שינו מגמה ובסמוך לאחר ירי האש החיה על ידי רייף החלו לסגת ולהסתלק מן המקום. בהודעתו ובעדותו בפנינו מסר רייף, כי הצעירים נסוגו באופן פתאומי ולפתע השתרר שקט, ובכך הסתיים האירוע. זוהי גם הגרסה שמסרו גדיר ויפתח. גם העדים הייבי ואבו סאלח ציינו, שבסמוך לאחר הירי שבוצע על ידי השוטר הסתלקו הצעירים מן המקום.²²⁶

245. מח"ש לא סתרה אף אחד מהדברים המצוינים לעיל. חמור מכך, היא לא התעמקה בראיות הברורות המצביעות על הירי הבלתי חוקי והקטלני של רייף כלפי מפגינים, לרבות לעבר המנוחים וליד ועמאד. כל שעשתה מח"ש הוא ניסיון תמוה להצביע על חוסר מהימנותו של העד עלא הייבי. הוא ולא אף אחד אחר מהעדים, לרבות לא העד חמד אבו סאלח²²⁷.

246. מח"ש נתלית בפרט שולי, שאינו בתחום מומחיותו של הייבי, כדי להסיק את שקריות גרסתו. לפי מח"ש הייבי ציין במהלך הודעתו במח"ש, כי מצא תרמילים שלפי דעתו יכול להיות שהם תרמילי הירי של רייף. לא למותר לציין, כי מר הייבי אינו מומחה לבליסטיקה וגם איננו חבר צוות המעבדה לזיהוי פלילי של המשטרה. מח"ש בוחרת להתעלם מכל הודעתו הראויה והמהימנה של הייבי, כמתואר לעיל על ידי ועדת אור, ונצמדת לפרט אחד, שהוא עניין שבמומחיות, כדי להעמיד הגנה כביכול לאשמתו של רייף בביצוע הירי הקטלני והבלתי חוקי²²⁸.

²²⁶ שם, עמ' 349-351.

²²⁷ ראו דו"ח מח"ש, עמ' 24.

²²⁸ שם, עמ' 24.

247. חמור מכך, מח"ש אינה מציינת בדו"ח מטעמה כי מר הייבי ציין בפניה במפורש, במהלך ההצבעות שהוא ביצע ביום 7.7.2004, בזירת הריגת המנוחים עמאד ווליד, כי הוא אסף את התרמילים 4-5 ימים עד שבוע לאחר הריגת המנוחים, ולא באותו יום²²⁹. והחשוב מכל, מח"ש מעלימה את העובדה שמר הייבי אומר לה כי הוא אסף את אותם תרמילים "בכל השטח". מצפייה בקלטת ההצבעות של מר הייבי ניתן רק לחזק את עמדת ועדת אור בדבר מהימנותו של עד זה.

248. זאת ועוד, מח"ש מתעלמת ממהימנות עדותו של חמד אבו סאלח ושוטרים שהיו בסביבת רייף, אשר קבעו במפורש כי רייף ירה אש חיה לעבר מפגינים.

249. והחמור מכל, מח"ש אינה מייחסת כל משקל לעובדה כי ועדת אור קבעה כי רייף לא דיבר אמת בפניה. כמו כן, הוא אף סתר את גרסאותיו הסותרות הקודמות גם בפני מח"ש עצמה. לפי האחרונה:

"מחומר החקירה עולה, כי קיימות סתירות בין גרסתו, כפי שמסר בפני הוועדה, ובין הגרסה שמסר במח"ש. בהודעתו במח"ש טען, כי ירה קודם כל לכיוון האוויר. לעומת זאת, מעיון בהודעות שמסר בפני הוועדה עולה, כי רייף מסר מספר גרסאות סותרות באשר לירי הראשוני: האחת – כי ירה קודם כל לכיוון הרגליים; השנייה – כי ירה לכיוון הקרקע, לאזור שלפני המתפרעים; והשלישית – כי ירה באוויר."²³⁰

250. כאמור, מח"ש לא ייחסה משקל כלשהו לעובדה בסיסית כי רייף אינו דובר אמת בנקודה הכי קריטית, והיא ירי אש חיה אל המפגינים. לאור הזדרזותה של מח"ש לקבוע כי העד הייבי אינו אלא שקרן, בניגוד גמור למסקנות ועדת אור, יש לתמוה, בלשון המעטה, על כך שמח"ש אינה מתייחסת לסתירות שבין הגרסאות השונות שמסר רייף וגם מתעלמת לחלוטין מממצא חשוב זה, שלא נסתר על ידה.

251. ועדת אור הרחיבה אף יותר ממח"ש בכל האמור לחוסר המהימנות של גרסאותיו של רייף, בייחוד בכל האמור לביצוע הירי הקטלני על ידו, וכן לגבי טענתו כי עמד בפני סכנה אשר הצדיקה את ביצוע הירי הקטלני.

²²⁹ ראו קלטת מח"ש מיום 7.7.2004, הצבעות מר עלא הייבי בזירת הריגת המנוחים וליד אבו סאלח ועמאד גנאיים.

²³⁰ דו"ח מח"ש, עמ' 26.

252. בניגוד למח"ש, ועדת אור לא קיבלה כלל וכלל את הטענה כי רייף ניצב בפני סכנה שהצדיקה את השימוש בירי קטלני, קרי סכנה מיידית וממשית לחיים. ועדת אור קבעה בהקשר זה כי:

"המסקנה שלפיה רב פקד רייף לא נמצא במצב של סכנה המצדיק עשיית שימוש בכוח קטלני, וכי כך אף הוא הבין זאת, עולה ממספר עובדות. ראשית, האירוע נמשך פרק זמן לא קצר של 60-30 דקות. במהלך האירוע היה רייף חשוף למתפרעים. הוא אף נעמד על סלע כשהוא גלוי לכל. הוא לא ניסה כלל להסתתר. דבר זה מצביע לכאורה על כך שהוא לא חש בסכנה ממשית לעצמו. הוא גם לא נזקק כלל לעזרתם של גדיר ויפתח בירי שביצע. אילו אכן היה מצבו קשה, לא היתה מניעה שיבקש מהם סיוע. מתברר, כי על אף שביקש עזרה מסגן ניצב מאיר במהלך האירוע, הוא חש מסוגל להתגבר לבדו על זריקת האבנים. שנית, במרחק קטן מרייף נמצא כוח של 13-15 שוטרים בפיקודו של פקד עטאללה. אילו אכן היה מצבו מסוכן עד כדי סכנת חיים ממש, יכול היה לפנות אל עטאללה ולבקש את עזרתו בכך שישלח אליו מספר שוטרים עם ניידת, או שהשוטרים שבצומת יסייעו לו על ידי כך שינסו לפעול מכיוון הצומת נגד המתפרעים שעל הגבעה. כאמור, עדותו של רייף, שכאילו שקל וסבר שהשוטרים שבצומת נמצאים במצב קשה ואינם מסוגלים להושיט לו עזרה, אינה מהימנה עלינו.

עדותו של רייף אינה קבילה עלינו גם בנושא הסכנה שנשקפה, כביכול, למפעל פטרוס מהמתפרעים. עדותו בעניין זה הלכה וקיבלה 'צבע', עד שבעדותו השנייה בפנינו ידע לספר שאותו אדם אשר רייף ירה לעבר רגליו, וכנראה גרם לפציעתו, התקרב לגדר אזור התעשייה ועמד ממש עליה. כאמור לעיל, נסיבות המקרה מלמדות על כוונת המתפרעים לתקוף את רייף, כשזה התקרב אליהם, על ידי זריקת אבנים, אך אינן מלמדות שהם התכוונו לפרוץ למפעל פטרוס או לפגוע בו. בנסיבות אלה, כשהאיום וזריקת האבנים מצד הצעירים הופנו כלפי רייף והשניים שעימו, ולא כלפי מפעל פטרוס ומפעלים אחרים באזור תרדיון, לא היתה הצדקה לכך שרייף יוסיף ויתעמת עם הצעירים. לא היתה הצדקה לכך, שבמקום להסתלק ולהזעיק עזרה יגיע לכדי ירי של אש חיה,

בין היתר, לעבר גופם של צעירים, שנפגעו כשהיו כ-70 מטרים ממנו [1].²³¹

253. מח"ש לא מביאה ולו בדל ראיה, או אינדיקציה כלשהי, אשר יפריכו את הקביעות העובדתיות המוצקות של ועדת אור באשר להעדרה של סכנה המצדיקה שימוש בירי קטלני כלפי אזרחים מפגינים בלתי חמושים באזור מפעל פטרוס שליד סחינין.

254. יתרה מכך, ועדת אור קבעה באופן מפורש וחד משמעי לגבי גרסת רייף לעניין הירי הקטלני שביצע, כי היא אינה מהימנה, בלשון המעטה, בייחוד לאחר שרייף סתר את עצמו באופן עקבי למדי גם בנקודה חשובה ביותר זו. לפי ועדת אור:

"מסקנתנו, כי הירי של רייף גרם לתוצאה הקטלנית באירוע זה, אינה משתנה לנוכח הגרסה שמסר בשלב העדויות השני. על פי גרסתו זו, ירה כדור אחד לכיוון רגליו של אדם שהתקרב למפעל פטרוס, ולאחר מכן ראה אותו מדדה על רגליו ואחרים מסייעים לו להסתלק מהמקום. לטענתו, כל יתר הכדורים שירה היו לכיוון הקרקע לפני מקום הימצא המתפרעים, שלא כדי לפגוע בהם. גרסה זו מבקשת לנתק בין רייף לבין הפגיעות שנפגעו המנוחים, אשר אחד מהם נפגע בבטנו והאחר בראשו. לא נוכל לקבל גרסה זו, שכן רייף שינה את גרסאותיו בנקודה זו פעם אחר פעם. בתחקיר המבצעי שנערך ביום 10.10.00, טען רייף שירה באוויר, ובשלב מאוחר יותר – לכיוון הרגליים. לעומת זאת, בהודעתו לאוספי החומר זנח את הטענה של ירי באוויר וחזר על הטענה של ירי לעבר הרגליים. כאמור, בפנינו מסר גרסה נוספת, שלישית במספר. אנו סבורים, כי במצב זה, ועל פי התרשמותנו מעדותו של רייף, לא ניתן לקבל את גרסתו של רייף בנקודה זו."²³²

255. ויודגש, ועדת אור הוסיפה כי גם גדיר (שוטר הכפוף לרייף) וגם יפתח, קצין הביטחון של מועצה אזורית משגב, מסרו בעדויותיהם כי הירי החי שבוצע על ידי רייף, כוון כלפי המפגינים. לפי ועדת אור:

"נוסיף, כי חיזוק לעובדה שבוצע ירי לכיוון גופם של המתפרעים מצאנו גם בעדויות גדיר ויפתח. על פי גרסתם, הירי של רייף נעשה

²³¹ דו"ח ועדת אור, עמ' 348.

²³² שם, עמ' 353.

לכיוון האנשים, לכיוון המקום בו נמצאו אנשים. שני אלה ראו את הפורעים, ידעו כללית את כיוון הימצאם ולפיכך יכלו לראות שרייף יורה לכיוונם, הגם שלא יכלו לומר אם מי מהם נפגע.²³³

256. על רקע דברים אלה לא מובנת כלל וכלל התעלמותה המוחלטת של מח"ש מהודעתו של השוטר אחמד נעמי בפניה, ביום 24.8.2004, באמצעות אי מתן משקל כלשהו לגרסתו. לפי השוטר נעמי, הוא ראה את השוטר גדיר, שהיה צמוד לרייף, זמן קצר לאחר שרייף ביצע את הירי הקטלני. גדיר אמר לנעמי כי "הוא הרג אותם". על פי הודעת נעמי בפני מח"ש:

"פתאום הבחנתי במוסא גדיר יורד לבדו מכיוון הגבעה שקרובה לאזור התעשייה תרדיון. מוסא ניגש אלי ישירות והוא נראה לחוץ מאוד, והוא מיד סיפר לי ובעצם אמר לי את המילים 'הוא הרג אותם'".²³⁴

257. מח"ש מציינת כי גדיר טוען שלא אמר את הדברים האלה לשוטר נעמי²³⁵. מח"ש לא טורחת לבדוק את הדברים מעבר לכך, למשל באמצעות עריכת בדיקת פוליגרף לגדיר. כמו כן, מח"ש משום מה מתעלמת מהסבירות הגבוהה של אמירת דברים אלה על ידי גדיר, בייחוד בהתחשב בעובדה שהוא העיד, כמבואר לעיל, כי רייף ביצע ירי אש חיה לעבר המפגינים.

258. יוצא, איפוא, כי קיימות ראיות למכביר המצביעות כי רייף הוא שביצע את הירי הקטלני וכן את הירי שפצע את חמד אבו סאלח. הירי האמור בוצע ללא הצדקה, וממילא בניגוד לדין. חובה, איפוא, להעמיד את רייף לדין הן באשמת הרג המנוחים וליד ועמאד והן בגין פציעת חמזה אבו סאלח.

²³³ ש.ס.

²³⁴ הודעת השוטר אחמד נעמי בפני מח"ש מיום 24.8.2004, עמ' 2, שורות 12-15. יצוין, כי בהודעת מוסא גדיר בפני מח"ש מיום 13.9.2004, ובטרם הכחיש את המיוחס לו על ידי השוטר נעמי, הוא סיפר על מערכת היחסים שלו עם השוטר נעמי בלשון הברורה והבהירה שלהלן:

"שאלה: האם אתה מכיר שוטר בשם אחמד נעמי?
תשובה: כן הוא עבד איתי במשגב ואנחנו חברים טובים.
עד היציאה לפנסיה – היינו חברים טובים ושירתנו ביחד בעזה ובאיו"ש. היינו בקורס סמלים ביחד וגם במשגב עבדנו ביחד והיינו ביחסים מצוינים."

ראו הודעת מוסא גדיר בפני מח"ש מיום 13.9.2004, עמ' 2, שורות 5-9.
²³⁵ דו"ח מח"ש, עמ' 27.

3.10.2000

המנוח ראמו בושנאק, כפר מנדא

259. ביום 3.10.2000 נהרג המנוח ראמו בושנאק כתוצאה מירי של המשטרה. המנוח בושנאק נפגע בראשו כאשר לא היווה כל סכנה לכוח המשטרה במקום. עוד נפגעו מירי לא מוצדק של המשטרה באותו מקום נדאל עאלם ומחמוד חושאן. שני האחרונים נפגעו מאש חיה. חושאן נפגע בגבו מהירי האמור.

260. ועדת אור קבעה, כי מותו של המנוח בושנאק נגרם כאשר קבוצה של שוטרים רצה בהסתערות לתוך כפר מנדא, בכניסה הראשית לכפר, במטרה לעצור מפגינים. ועדת אור הגיעה למסקנה כי:

"האם נפגע המנוח ראמו בושנאק מירי שבוצע בידי אנשי המשטרה באותו יום? בהקשר זה מייחסת הוועדה חשיבות רבה לאירוע של הסתערות שוטרים לעבר המתפרעים, זמן לא רב לאחר שיחתו של גיא רייף עם מוחמד קדח. חשיבותה של הסתערות זו היא בכך שאירעה בערך בזמן בו נפגע ראמו בושנאק. על פי חומר הראיות שבפנינו, ניתן לקבוע כי המנוח ראמו בושנאק נפגע זמן קצר אחרי ההידברות בין גיא רייף לבין מוחמד קדח, והיה זה לפני השיחה בין דוד אנקונינה לעלי זידאן, בה ידע זידאן לומר לאנקונינה כי יש הרוג במקום. הפגיעה במנוח ראמו בושנאק אירעה, איפוא, בקטע הזמן שבין שתי השיחות האמורות, כחצי שעה לערך. בפרק הזמן האמור התרחשה ההסתערות."²³⁶

261. ועדת אור דחתה את גרסת השוטרים, שטענו כי מותו של המנוח בושנאק ופגיעה באזרחים אחרים מכפר מנדא, לא יכלו להיגרם על ידי כוח המשטרה במקום. ועדת אור קבעה:

"לגרסת השוטרים, אין כל אפשרות שבושנאק נפגע במהלך ההסתערות... לעומתם, גרסת צעירים מבני המקום היא, שבמהלך ההסתערות ביצעו השוטרים ירי של אש חיה לעברם. לטענתם, נפגעו במהלך ההסתערות שני צעירים מקומיים, נידאל עאלם ומחמוד חושאן, שעה שאלה נמצאו על הכביש המרכזי

²³⁶ שם, עמ' 406-407.

המוביל לכפר, בין שתי תחנות הדלק שמשני צדי כביש זה. לטענתם, בפרק זמן זה של ההסתערות נפגע גם המנוח בושנאק. שני אחיו של המנוח ראמו בושנאק – חלמי בושנאק וראפע בושנאק – וכן העד מג'די זידאן העידו, כי המנוח נפגע במהלך הסתערות זו, כששהה במתחם תחנת הדלק סונול במקום עליו הצביע האח חלמי. על פי עדותם, נפגע המנוח ראמו בושנאק שעה שהשוטרים ירו מסיבי ממספר כלי נשק לעבר המתפרעים, ובשלב זה נפגעו גם עאלם וחושאן. עדויות אלה, בתשתיתן, אמיונות בעינינו.²³⁷

262. מח"ש לא זימנה לחקירה, וממילא גם לא חקרה, שום שוטר שהיה בזירת האירוע שבו נהרג המנוח בושנאק ונפגעו עאלם וחושאן. כמו כן, היא לא זימנה שום אזרח מאלה שהיו עדים לאירוע לחקירה לגבי אירוע חמור זה.

263. יתרה מכך, מח"ש גם לא מצאה לנכון לזמן לחקירה שוטרים שרצו לכיוון מפגינים, ושמותו של בושנאק נגרם תוך כדי הסתערותם. כך, למשל, מח"ש לא חקרה את השוטרים יקיר אהרוני, שלומי בן חמו, דניס דוידוב ואורן צריקר. שוטרים אלה רצו לכיוון מפגינים בכפר מנדא בעת גרימת הריגתו של המנוח בושנאק, כאמור בדבר ועדת אור לעיל.²³⁸

264. כמו כן, מח"ש לא טרחה לאסוף את כל הנשקים שהיו ברשות כל השוטרים אשר נכחו בזירה שבה נהרג המנוח ראמו, ונפצעו עאלם וחושאן. מדובר בקרוב ל-40 שוטרים שנשאו נשק, אך מח"ש תפסה רק 28 נשקים. ברשות מח"ש היה הקליע שפגע בחושאן. לפי בדיקת מח"ש הסתבר שאין התאמה בין כדור לזה לאף אחד מהנשקים שנתפסו על ידה.

265. מח"ש אינה טורחת להסביר בדו"ח שלה, או בכל מקום אחר, מדוע רק 28 נשקים נתפסו, ולא כל הנשקים שהיו בזירה שבה נהרג תושב כפר מנדא ונגרמו פגיעות חמורות לאחרים. מחדל והתרשלות אלה של מח"ש מתווספים למחדליה והתרשלותה בחקירת הנסיבות שבהן נהרג המנוח בושנאק על ידי המשטרה ונפצעו אחרים. הם מהווים חוליה נוספת בשרשרת המחדלים הנפשעים של מח"ש

²³⁷ שם, עמ' 407.

²³⁸ ראו עדותו של יקיר אהרוני בפני ועדת אור מיום 13.6.2001, עמ' 2035 לפרוטוקול דיוני הוועדה; עדותו של שלומי בן חמו בפני ועדת אור מאותו יום, עמ' 2022 לפרוטוקול הוועדה; עדותו של דניס דוידוב בפני הוועדה מאותו יום, עמ' 2048 לפרוטוקול ועדת אור; ואת עדותו של אורן צריקר בפני ועדת אור מיום 14.6.2001, עמ' 2136 לפרוטוקול דיוני הוועדה.

בחקירת אחריות המשטרה לכל הפשעים שבוצעו בתחילת אוקטובר 2000 נגד אזרחים ערבים רבים.

266. ויודגש, ועדת אור קבעה כי ביום 3.10.2000 ביצע גיא רייף ירי באש חיה באזור כפר מנדא, ללא כל הצדקה, בניגוד לנוהלי המשטרה עצמה ובניגוד לדין. ועדת אור הזהירה את רייף בנושא זה בציינה:

”ביום 3.10.00, במהלך הפרת סדר שהתרחשה בכפר מנדא, עשה ללא הצדקה שימוש בירי של אש חיה, בניגוד להוראות ולנוהלי המשטרה.”²³⁹

267. ועדת אור לא קיבלה את גרסת רייף כי לא ביצע ירי באש חיה כאמור. היא הדגישה את העדויות הרבות, מקרב אנשי המשטרה, שסתרו את הכחשתו של רייף, וציינה את חוסר ההצדקה המשוער ומסוכנות הירי של רייף:

”דין גרסתו של רייף, כי לא ביצע כל ירי באש חיה בכפר מנדא ביום 3.10.00, להידחות. על פי מכלול חומר הראיות שבפנינו שוכנענו, כי היה ירי באש חיה כלפי מעלה של מספר כדורים, אותו ביצע גיא רייף מרובה שהיה עימו. היה זה ירי בסמוך לשיחתו עם מוחמד קדח. כך עולה מעדותו של שוטר יחידת רותם, דביר שטרית. כך עולה גם מעדויותיהם של עאוני עטאללה, דוד אנקונינה, אורן צריקר, רון לוי ואחרים. שוכנענו גם, כי הירי נעשה ללא הצדקה. הוא בוצע בסמוך לנסיון הידברות שנעשה כדי להרגיע את הרוחות באירוע. לא נשקפה אותה עת סכנה כלשהי שחייבה ירי. הירי נעשה ללא כל אזהרה מוקדמת והוא עלול היה רק להלחית את הרוחות. רב פקד רייף, כאמור, מכחיש מכל וכל את הירי וממילא אינו טוען, כי בנסיבות העניין היתה לירי הצדקה כלשהי. שוטרים אשר נכחו בעת הירי חשבוהו לבלתי מוצדק. ניכר היה בעדותם, שהם ראו בהתנהגותו של רב פקד רייף בנסיבות המקרה התנהגות חריגה.

המסקנה היא, אם כן, כי הוכחו גם העובדות אשר ביסוד פרט אזהרה זה.”²⁴⁰

²³⁹ דו"ח ועדת אור, עמ' 753.

²⁴⁰ דו"ח ועדת אור, עמ' 753-754.

268. מח"ש כלל לא מצאה לנכון לחקור נושא זה ולהגיע למסקנות המתבקשות לגביו. מחומר החקירה של מח"ש, וממילא מהדו"ח שלה, נעלמה התנהגותו זו של רייף, שהיא מסוכנת, בלתי חוקית ומנוגדת לדין הפלילי ולכללי המשטרה ונוהליה.

269. הנה כי כן, מחדליה של מח"ש בכל האמור לאירועים הדרושים חקירה ואשר התרחשו באזור כפר מנדא ביום 3.10.2000 הם נפשעים, בלתי סבירים באופן קיצוני ולא מותרים מקום אלא למסקנה כי התרשלותה הפושעת של מח"ש כמתואר לעיל תוצאתה חוסר תום לב והעדר רצון כן ואמיתי לערוך חקירה ממשית, רצינית ותכליתית.

המנוח מוחמד ח'מאייסי, כפר כנא

270. המנוח מוחמד ח'מאייסי, תושב כפר כנא, נפגע בברכו כתוצאה מירי ביום 3.10.2000, בסביבות השעה 18:30. הוא מת ביום 4.10.2000 בערב, במרכז רפואי "העמק" שבעפולה.

271. על פי חוות דעת של הפרופסור היס מהמכון הלאומי לרפואה משפטית באבו כביר, שנערכה לפי בקשת ועדת אור, נקבע כי מותו של המנוח נגרם כתוצאה מירי של כדור חי שפגע בברכו. לפי חוות הדעת האמורה:

"על סמך נתונים רפואיים מבית החולים 'המשפחה הקדושה' ומרכז רפואי 'העמק' לגבי פציעתו ומותו של מר מוחמד ח'מאייסי, הנני מחווה דעתי שמותו נגרם מסיבוכים בעקבות ניתוח תיקון שבר מפצע מעבר קליע (קרוב לוודאי קונבנציונאלי) בברך ימנית."²⁴¹

272. המנוח ח'מאייסי נורה בזמן שכוחות המשטרה היו עדיין באזור כפר כנא. כאמור, הפגיעה במנוח היתה בסביבות השעה 18:30. לפי דו"ח מח"ש, הכוח המשטרתית שהיה באזור כפר כנא "התפנה מהמקום, בסביבות השעה 19:00."²⁴²

273. אלא שדברי מח"ש אינם מדויקים גם בהקשר זה. שכן, על פי הממצאים הברורים שהיו בפני ועדת אור, לרבות על פי עדותו של השוטר רפי כהן בפניה (מפקד יס"מ יהודה ושומרון באותה עת), אשר מוזכרת במפורש בדו"ח מח"ש, השוטרים היו באזור כפר כנא עד השעה שמונה (20:00) בערב. לפי עדותו של השוטר רפי כהן:

²⁴¹ ראו מוצג שמספרו מ/ 841 בפני ועדת אור.

²⁴² דו"ח מח"ש, עמ' 56.

"השופט האשם חטיב: אם אמרת שם שהכוח האחרון...
בהודעה שלך..."

רפי כהן: שוחרר...

השופט האשם חטיב: בשעה שמונה בערב, אז אני מבין שזה
יהיה נכון?

רפי כהן: אני מניח שהכי מאוחר זה שמונה בערב.²⁴³

274. ויודגש, לפי טענת המשטרה המנוח נפגע מתגרה בתוך הכפר. גרסה זו של המשטרה
נדחתה על הסף על ידי ועדת אור, שקבעה לעניין זה כי:

"במאמר מוסגר נעיר, כי לידי אנשי המשטרה הגיע מידע כאילו
המנוח ח'מאייסי נפגע עקב קטטה בכפר. מקורותיו של מידע זה
אינם ידועים ולא נבדקו, ועל כן אין, לדעתנו, לייחס לו משקל של
ממש.²⁴⁴"

275. אף שוועדת אור לא הצליחה לקבוע כי ירי של המשטרה הוא שגרם למותו של
המנוח ח'מאייסי, היא הדגישה כי "על פי הראיות שבפנינו ומכלול הנסיבות לא
ניתן לשלול את הדבר.²⁴⁵ לפיכך, היא המליצה כי מח"ש תחקור גם את נסיבות
מותו של המנוח ח'מאייסי. ועדת אור קבעה בהקשר זה:

"הואיל ובאחד משני המקרים בהם דנו לעיל, נגרם סיבוך עקב
הירי הנטען ובעקבותיו מותו של אדם, ראוי שהמחלקה לחקירת
שוטרים תבדוק, אם טרם נעשה כן, שמא ניתן להעמיק את
החקירה כדי לגלות את העובדות לאשורן.²⁴⁶"

²⁴³ עדות השופט רפי כהן בפני ועדת אור מיום 11.7.2006, עמ' 3927 לפרוטוקול דיוני ועדת
אור. ראו גם הודעת רפי כהן בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור מיום 21.3.2001, עמ' 5,
שורות 15-16 (מוצג מספר מ/533 בפני ועדת אור).

²⁴⁴ דו"ח ועדת אור, עמ' 402.

²⁴⁵ שם.

²⁴⁶ שם, עמ' 403. ראו גם דברי ועדת אור בחלק ההמלצות בדו"ח המתייחס למח"ש במפורש.
שם נאמר, בין השאר, כדלקמן: "המלצות על קיום חקירה. לגבי שורה של אירועים, המלצנו
על קיום חקירה מטעם המחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים, על מנת שהרשויות
המוסמכות יחליטו, אם יש מקום לנקוט הליכים פליליים או אחרים כנגד מאן דהוא בגין
מעורבותו באותם האירועים. למען הנוחות, נרכז אירועים אלה כאן לפי סדר התרחשותם

276. מח"ש לא ביצעה שום חקירה לעניין נסיבות מותו של המנוח חימאייסי, חרף קביעתה המפורשת של ועדת אור בעניין זה. למרות מחדלה הבוטה של מח"ש, היא אינה מנמקת את קביעתה כי גרסאות של תושבי כפר כנא בלתי מהימנות. היא גם לא מסבירה את האמון שהיא נותנת בגרסת המשטרה, שהובעה על ידי שוטר אחד, הוא רפי כהן, למרות נוכחותם של שוטרים רבים אחרים בזירת מותו של המנוח חימאייסי. מח"ש מסכמת, בלי שקיימה כל חקירה בעניין:

"אשר על כן, ובהעדר תשתית עובדתית מספקת, סברנו כי אין מקום לפתוח בחקירה פלילית בנושא והתיק נגזר מ'אין עבירה'".²⁴⁷

277. חמור מכך, מח"ש מציגה את פני הדברים בדו"ח מטעמה, כאילו מסקנותיה מבוססות על חקירה שהיא ביצעה. כאמור, מח"ש לא ביצעה שום חקירה, לא זימנה לגביית עדויות אף שוטר שהיה בזירת הריגתו של המנוח, וגם לא מי מהאזרחים שהיו שם באותה עת.

278. מח"ש מסיקה כי בגרסאות העדים מקרב תושבי כפר כנא שהופיעו בפני ועדת אור התגלו סתירות מהותיות. מנגד, היא מסתמכת על גרסתו של שוטר אחד, רפי כהן²⁴⁸, שהובאה בפני ועדת אור ולא בפניה, בלי שתזמן אותו לחקירה ובלי שתחקור, כאמור, מי מהשוטרים שהיו במקום פגיעתו של המנוח.

הכרונולוגי: ח. אירוע פגיעתו של המנוח מוחמד חימאייסי בכפר כנא, ביום 3.10.00. "שם, עמ' 766.

²⁴⁷ דו"ח מח"ש, עמ' 57.

²⁴⁸ שם, בעמ' 56. מח"ש מביאה את גרסת כהן בדבר מידע מודיעיני על קיומה של חוליה בתוך כפר כנא בסמוך לפגיעה במנוח. ויודגש, ועדת אור מצאה לנכון להתעלם לחלוטין מגרסה זו של כהן, ולא הביאה אותה כלל בדו"ח מטעמה. יתרה מכך, הוועדה מצאה לנכון לפקפק בנכונותה, לאור גרסת כהן כי הוחלט בעקבות המידע האמור לא להיכנס לכפר כנא, כדי לא ליצור מגע עם אותה חוליה. חבר הוועדה השופט האשם חיטיב אף מצא לנכון לומר לכהן בעניין זה: "מר כהן, עם כל הכבוד, זה מאוד לא מסתדר לי, הרי התמגנתם לקראת האפשרות שאיזה חוליה תבוא ותירה עליכם. אתם שומעים יריות אז התגובה היא להתקפל, לא להתעניין אפילו מה הירי הזה? זה נשמע קצת לא סביר, עם כל הכבוד." ראו עמ' 3928-3929 לפרוטוקול דיוני ועדת אור.

279. יתרה מכך, מח"ש בוחרת לאמץ את גרסת השוטר רפי כהן בפני ועדת אור, על אף שגם בה התגלו סתירות לעניין מהותי לנושא הדרוש חקירה, והוא לגבי השאלה האם שמע יריות או לא בסמוך לפגיעה במנוח חימאייסי. כך, למשל, מציין כהן בהודעתו בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור, מיום 21.3.2001: "לשאלתך, אם שמעתי קולות של ירי (איני מבדיל בין ירי גומי לירי חי, הגם שלהערכת יירי חי יש רעש חזק יותר), אני משיב בשלילה. לא שמעתי."²⁴⁹

280. והנה, כאשר השוטר כהן עומת על ידי החוקרת מטעם ועדת אור עם עדות בדבר קיומם של שני נפגעים באזור פעילות המשטרה, גרסתו השתנתה. כעת ציין השוטר כהן: "יכול להיות, ואיני אומר זאת בוודאות, שאולי נשמע ירי מתוך הכפר."²⁵⁰

281. יתרה מכך, גרסתו של השוטר רפי כהן התפתחה במהלך עדותו בפני ועדת אור. גרסה שתחילתה באי שמיעת קולות ירי בכלל, השתנתה להיתכנות שמיעת ירי מתוך הכפר, ולבסוף לנחרצות בדבר קיומו של ירי כאמור. לפי רפי כהן במהלך עדותו בפני ועדת אור מיום 11.7.2001: "בין השעה שש לשעה שבע נשמע רעש של ירי עמום ממקום רחוק. אצלי היתה התחושה שזה מתוך הכפר."²⁵¹

282. שינויים וסתירות אלו בגרסאותיו של השוטר כהן לא הניעו את מח"ש לזמנו לחקירה בפניה, ואף לא מנעו ממנה לאמץ את גרסתו, שלא נגבתה על ידה, באשר לאירועים שקרו במהלך אותו ערב בכפר כנא, לרבות לעניין נסיבות הפגיעה במנוח חימאייסי.

283. לא זו אף זו. מחדלה של מח"ש מחריף לאור העובדה כי שמותיהם של השוטרים אשר נשאו נשק היורה כדורים חיים ידועים. שכן, בהודעתו של השוטר רפי כהן בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור (מיום 21.3.2001) הוא ציין את שמותיהם של אותם שוטרים, הכוללים גם אותו. לשיטתו, "הקצינים והסמלים שהחזיקו בנשק ארוך היו: רפי כהן, איל איטה, שי תמיר, חיים אזרד, דוד ציטרון וארז טובלי."²⁵²

²⁴⁹ הודעת השוטר רפי כהן בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור מיום 21.3.2001, עמ' 5, שורות 23-24 (מוצג מספר מ/ 533 בפני ועדת אור).

²⁵⁰ שם, עמ' 6, שורות 19-20.

²⁵¹ עדותו של רפי כהן בפני ועדת אור מיום 11.7.2001, עמ' 3912 לפרוטוקול דיוני ועדת אור.

²⁵² הודעת השוטר רפי כהן בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור מיום 21.3.2001, עמ' 2, שורות 12-13 (מוצג מספר מ/ 533 בפני ועדת אור).

284. זאת ועוד, הן על פי עדותו של השוטר רפי כהן והן על פי עדותו של תושב כפר כנא בהגית חימאייסי (אחיו של המנוח), שוטרים שהיו בזירת הפגיעה במנוח החזיקו נשקים עם טלסקופים. כך, לפי השוטר רפי כהן:

”השופט תאודור אור: היו עדויות פה שחלק מהרובים שהיו לאנשים שהיו באותו יום היו עם טלסקופים, זה יכול להיות?
רפי כהן: יכול להיות.

השופט תאודור אור: לאנשים שלך היו רובים עם טלסקופים?
רפי כהן: יש לנו טלסקופים.”²⁵³

285. הנה כי כן, גם בעניין נסיבות הפגיעה במנוח חימאייסי מח”ש לא נקפה אצבע, ולא ביצעה שום חקירה, חרף הקביעה המפורשת של ועדת אור כי ראוי שתבצע חקירה בעניין. מח”ש לא הסתפקה במחדל בוטה זה וביכרה להציג את הדברים בדו”ח מטעמה כאילו היא ביצעה חקירה שבהסתמך עליה הגיעה למסקנה מטעמה. התנהלותה זו של מח”ש, איפוא, היא לא רק בלתי חוקית בהיותה הצגת מצג שווא, אלא יש בה זלזול מביך בעקרון שלטון החוק.

8.10.2000

המנוחים ויסאם יזבכ ועומר עכאווי, נצרת

286. ביום 8.10.2000, בשעות הערב, נהרגו המנוחים ויסאם יזבכ ועומר עכאווי בנצרת. המנוח ויסאם נורה בראשו מאחור, מאש חיה של המשטרה. ועדת אור קבעה כי ירי קטלני זה לא היה מוצדק ומנוגד לחוק. המנוח עומר עכאווי נורה אף הוא באש חיה. הפגיעה בו היתה בחזה מצד שמאל. לגביו קבעה ועדת אור, כי “ניתן להעלות חשד או סברה, כי הפגיעה בעכאווי היתה תוצאה של פעילות כוחות המשטרה...”²⁵⁴.

²⁵³ עדותו של רפי כהן בפני ועדת אור מיום 11.7.2001, עמ' 3909 לפרוטוקול דיוני ועדת אור. והשוו עם עמ' 3865 ועמ' 3876 לפרוטוקול דיוני ועדת אור (עדותו של בהגית חימאייסי). והשוו גם עם עדותו של בהגית חימאייסי בדבר מדיהם של השוטרים שהיו בזירת הפגיעה באחיו, שהם לא מדי משמר הגבול ולא מדי משטרה רגילים, אלא מדים אפורים. כלומר, מדי יס”מ שהם מדי היחידה שבפיקודו של השוטר רפי כהן. ראו עמ' 3874-3875 לפרוטוקול דיוני ועדת אור.

²⁵⁴ דו”ח ועדת אור, עמ' 391.

287. עוד נפגעו מירי אש חיה של המשטרה האזרחים אחמד עבד אל-ח'אלק, שוכת לואבנה, פאדי אבו נאגי, אברהים כריים וסמיח שתוי. כולם נפגעו, כאמור, מאש חיה של המשטרה. הפגיעות היו בפלג גופם העליון, כמוהן כמו הפגיעות בשני המנוחים יזבכ ועכאווי. ועדת אור פירטה פגיעות אלה כדלקמן:

"באירועי ליל 8.10.00 היו גם מספר תושבים, אשר נפצעו מאש חיה. חלק מן הפצועים נפגע קשה מקליעים שחדרו לחזם (הפצועים אחמד עבד אל-ח'אלק, שופת לואבנה, פאדי אבו נאגי). פצוע נוסף, איבראהים כריים, נפגע מקליע שחדר לעורפו, אך למזלו, לא נפגע קשות. עוד פצוע, סמיח שתוי, נפגע מכדור שחדר לחזהו. על פי הראיות, הפגיעות באנשים אלה, כמו גם במנוח ויסאם יזבכ, אירעו במקטע זמן אחד, בנקודות שונות לרוחב הכביש המוביל לשכונה המזרחית ובסמוך לו. הנפגעים לא עמדו סמוך אחד לשני. כל הפגיעות האמורות התאפיינו בפצעי כניסה ויציאה, ועל פי הראיות שבידי הוועדה, נפגעו הפצועים וההרוג מקליעים חיים."²⁵⁵

288. לגבי כל הפגיעות באש חיה, קבעה ועדת אור באופן חד משמעי, כי הירי לא היה מוצדק וממילא אין הוא עולה קנה אחד עם ההוראות ועם הדין שחייבו את המשטרה באותה עת. בהקשר זה הגיעה ועדת אור למסקנה כי:

"על פי הראיות שבפני הוועדה, לא היה בעת האירוע, בשלב כלשהו, מצב שהצדיק פתיחה באש חיה על ידי כוח המשטרה. לא דובר בשום שלב על סכנת חיים ממשית ומיידית. שוטרים רבים העידו על כך באופן מפורש. גם ניצב משנה ולדמן אינו טוען אחרת. בחנו את כל הראיות הנוגעות לירי שבוצע באותו ערב והגענו למסקנה, כי לא היתה באותו ערב סכנה אשר הצדיקה שימוש באש חיה."²⁵⁶

289. חרף מסקנות ברורות אלה של ועדת אור, ואף שהוועדה החליטה להעביר נושאים אלה לחקירת מח"ש, האחרונה לא עשתה דבר, ולא חקרה כלל וכלל לא את נסיבות הריגתם של המנוחים יזבכ ועכאווי ולא את נסיבות פציעתם של האזרחים המוזכרים לעיל.

²⁵⁵ שם, עמ' 392.

²⁵⁶ שם, עמ' 393.

290. חמור מכך, מדו"ח מח"ש עולה מצג כאילו מח"ש כן ביצעה חקירה מטעמה²⁵⁷. לא יכול להיות ספק כי מדובר במצג שווא. מח"ש לא זימנה שום שוטר או אזרח מאלה שהיו בזירת ההרג והפציעות לחקירה בפניה. היא גם לא אספה שום כלי נשק מאלה שהיו בשימוש השוטרים בזירת העבירות שבוצעו על ידי המשטרה.

291. לשיטת מח"ש, הואיל והיו שוטרים רבים, קרוב ל-220, בזירת האירוע, קשה עד בלתי אפשרי להגיע למבצע או מבצעי הירי הבלתי חוקי. כלומר, מח"ש קובעת מראש, כי נוכחות גדולה של שוטרים באירוע מסוים מייצרת אפילו ניסיון של חקירה, לא כל שכן חקירה ממשית ורצינית של הגוף המחויב על פי דין לערוך את החקירה האמורה.

292. זאת ועוד, לפי ממצאי ועדת אור, הירי הקטלני שגרם, לכל הפחות, את מותו של המנוח יזכ ואת פציעתם של שאר האזרחים מירי אש חיה של המשטרה, היה ירי של שורה של שוטרים, קרוב ל-20, בעקבות הוראה של המפקד המשטרתי במקום, ולדמך. המנוח יזכ היה אחד האנשים שעמדו בשרשרת, עם הגב למשטרה, אשר ניסו להדוף מפגינים לאחור, הרחק מהשוטרים. הוא נורה זמן קצר לאחר סיום משא ומתן בין מספר נבחרים ציבור ערבים למשטרה בפקודו של ולדמן. לפי ועדת אור:

"על פי עדויותיהם של התושבים המקומיים ושל אישי הציבור שהיו במקום, היה יזכ אחד מכמה צעירים, אשר נתבקשו ליצור מעין שרשרת אשר תמנע התקרבות של ההמון לעבר השוטרים. הדבר היה בעת שאישי הציבור הערבים קרבו לקו השוטרים, על מנת לבוא בדברים עם מפקד המרחב."²⁵⁸

293. עוד הוסיפה ועדת אור:

"אין מחלוקת, כי זמן קצר לאחר שנפנו אישי הציבור משיחה עם מפקד המרחב במורד השכונה המזרחית, נורה מטח על ידי מספר רב של שוטרים שהיו בקו הקדמי. במטח נורו גלילוני גומי. כמו כן, נורתה אש חיה, אשר פגעה בשישה אנשים. אדם אחד נהרג,

²⁵⁷ דו"ח מח"ש, עמ' 81-86.

²⁵⁸ דו"ח ועדת אור, עמ' 391.

שלושה נפצעו קשה ושניים נפצעו פצעים לא-קשים, מהם החלימו בתוך זמן קצר יחסית.²⁵⁹

294. כאמור מח"ש לא חקרה אף לא אחד מהשוטרים שעמדו בשורה האמורה שממנה נורה המטח. יתר על כן, מח"ש ביכרה לא לערוך בדיקה בליסטית לתרמיל שהיה בידיה ואשר מקורו בזירת האירוע הנדון, משום ריבוי השוטרים במקום²⁶⁰. משום מה, מח"ש סברה כי קיימת סבירות שהירי מקורו בשוטרים שעמדו במרחק ומאחורי קו השוטרים הקדמי.

295. ויודגש, ועדת אור דחתה את טענת השוטרים כי הם לא ירו אש חיה. היא מציינת בדו"ח שלה כי "אכן, השוטרים – כאיש אחד – טוענים, כי במטח שנורה בעקבות הוראתו של ניצב משנה ולדמן, נורתה אך ורק תחמושת המשמשת במשטרה לפיזור המון – היינו, גז מדמיע וגלילוני גומי."²⁶¹ כאמור, ועדת אור דחתה את עמדת השוטרים שהובעה "כאיש אחד", בקובעה כי :

"עובר ממש לפגיעה בנפגעים האמורים, בוצע מטח אש על ידי כוח המשטרה. על עובדה זו אין חולק. אין חולק גם, כי באותו ערב היתה לחלק מן השוטרים תחמושת חיה בכלי הנשק שלהם. אין ולו עד אחד, לרבות מאנשי המשטרה, אשר העיד כי ראה או קלט בחושיו בכל דרך אחרת, ירי מכיוון השכונה המזרחית באותו ערב, קל וחומר בשלב בו בוצע ירי על ידי השוטרים. הנפגעים נפגעו מיד לאחר ביצוע המטח האמור. שילובן של ראיות אלה מספק תשתית איתנה למסקנה, כי הירי שגרם לפגיעות בוצע בידי כוחות המשטרה."²⁶²

296. ממחדלה החמור של מח"ש, כמתואר לעיל, יוצא שהיא אף לא ניסתה לערוך בדיקת פוליגרף למי מהשוטרים שהיו בזירת האירוע, גם לא לאלו שעמדו בשורה הראשונה של השוטרים יחד עם ולדמן. בדיקה זו יכולה היתה, כמובן, לפתח מסלולי חקירה נוספים, מעבר לאלה שהיו קיימים בדו"ח ועדת אור וממצאיו.

²⁵⁹ שם, עמ' 387.

²⁶⁰ דו"ח מח"ש, עמ' 86.

²⁶¹ דו"ח ועדת אור, עמ' 388-389.

²⁶² שם, עמ' 392. מח"ש חוזרת בדו"ח מטעמה על מסקנת ועדת אור בהקשר זה בציינה, "כך או אחרת, בשלב זה ביצעו השוטרים ירי מאסיבי של אמצעים לפיזור הפגנות לעבר ההמון, אשר על פי טענת השוטרים, כלל ירי גז וגומי בלבד... בפועל, נראה כי למרות גרסת השוטרים האמורה, אכן נורתה אש חיה בשלב זה, על ידי השוטרים שהיו במקום." עם זאת, מח"ש מציגה את הממצאים כשלה, אף שמדובר בחזרה על ממצאי ועדת אור ומסקנותיה.

297. ראוי לציין בנוסף, כי מח"ש, בניגוד לוועדת אור, מגיעה למסקנה שלא ניתן לקבוע כי ולדמן נתן הוראה כלשהי לפתוח באש, באותה סיטואציה שהניבה את הירי הקטלני כלפי יזבכ לפחות. מח"ש מציינת בהקשר זה כי:

"יצוין, כי לא ברור מי נתן את הוראות הפתיחה באש, אם בכלל. לעניין זה קיימות גרסאות סותרות בין השוטרים. חלק טענו, כי ולדמן נתן את ההוראה לפתוח באש, אחרים טענו, כי אלכס דן נתן הוראה זו ויש שטענו, כי כלל לא ניתנה הוראה כזו.

ולדמן מכחיש כי נתן הוראה לפתוח באש. לטענתו. הירי היה ספונטאני ונורה באופן אינסטינקטיבי מבלי שניתנה הוראה כלשהי, וזאת בשל 'האיום הקרב והאימה הגדולה'. לאור האמור, לא ניתן היה להכריע באשר לשאלה זו.²⁶³"

298. לעומת מח"ש, ועדת אור, שאספה ושמעה את הראיות לעניין זה ממקור ראשון, ואשר בין חבריה שופט בית משפט עליון ושופט בית משפט מחוזי, שמומחיותם ובקיאיותם כוללת ניתוח ראיות ממקור ראשון שהובאו בפניהם, קבעה כי בניגוד לטענת ולדמן, הוא כן נתן הוראה לשוטרים לירות. לפי ועדת אור:

"גם באשר לשאלה, אם ניתנה הוראה לפזר את המתפרעים ומי נתן אותה, אין אחידות דעים בין השוטרים. יש שהעידו, כי שמעו הוראה. יש הטוענים, כי ירו באופן ספונטני, בלא ששמעו הוראה כלשהי. מבין אלה שהעידו כי היתה הוראה, חלק העיד כי היא ניתנה על ידי ניצב משנה ולדמן. לעניין זה יש להדגיש, כי מן העדויות עולה רמת מעורבות גבוהה של ולדמן בניהול האירוע בכלל, ובשאלת השליטה על פתיחה באש בפרט. לעניין זה ברור, כי עובר לשלב בו בוצע הירי אסר ולדמן על ירי כלשהו. היה ברור עוד, כי ירי באירוע זה טעון את אישורו, ואת אישורו שלו בלבד. תמונה זו משתלבת היטב עם העובדה, שוולדמן היה מפקד האירוע, ושניצב בסמוך לקו הקדמי של השוטרים. על רקע זה, ובהתחשב בראיות המהימנות עלינו, מסקנתנו היא, כי הפקודה לירות אמנם ניתנה על ידו.

²⁶³ דו"ח מח"ש, עמ' 82.

נדגיש בהקשר זה, כי סגן ניצב דן מסר בהודעתו, כי פקודת ירי ניתנה על ידי ניצב משנה ולדמן, אשר עמד בסמוך אליו. בעדותו ניסה אמנם סגן ניצב דן להסתייג מדבריו בהודעתו, אך בסופו של דבר אמר, כי 'אם אני אמרתי את זה, אז נאמן עלי שאני באותה תקופה זכרתי יותר טוב ממה שאני זוכר כיום'. נוכל לסמוך על גרסתו של סגן ניצב דן בעניין זה.²⁶⁴

299. הנה כי כן, מח"ש מגיעה למסקנה בעקבות ניתוח ראיות שלא היא אספה. חמור מכך, היא מגיעה למסקנה הפוכה מזו של הגוף שאסף את הראיות ממקור ראשון, ואשר מומחיותו בניתוח הראיות גבוהה באופן ברור ממומחיות מח"ש. לא זו אף זו, אלא על אף שוולדמן התייצב לחקירה במשרדי מח"ש, ביום 12.4.2005, הוא לא נחקר בכלל לעניין אירועי יום 8.10.2000, לרבות לא לעניין הוראתו לשוטרים לפתוח באש.

300. ויודגש, ועדת אור קבעה לגבי ולדמן, באופן מפורש וברור ביותר, כי הדברים הכלולים באזהרה שלהלן, שנשלחה לוולדמן על ידי הוועדה, הוכחו:

"בהיותו מפקד מרחב עמקים של משטרת ישראל, ביום 8.10.00, פיקד על כוח המשטרה באירוע באזור צומת הקניון בנצרת, בו נורו למוות שני אזרחים ונפצעו רבים, חמישה מהם מאש חיה, ככל הנראה כתוצאה מירי המשטרה. באירוע זה נתן פקודת אש לכוח, או התיר ירי כאמור, ללא הצדקה, ובניגוד להוראות ולנהלים המחייבים במשטרה. לאחר האירוע נמנע מעריכת תחקיר מסודר של האירוע, בניגוד להוראות ולנהלים המחייבים במשטרה, ובניגוד למתחייב בנסיבות העניין. בהמשך לכך, ליווה באופן צמוד את חקירתו של האירוע שהתרחש בצומת הקניון ביום 8.10.00, ואף הנחה את החוקרים הכפופים לו פיקודית, וזאת תוך ניגוד עניינים אישי, בהיותו מעורב אישית באירוע האמור כמפקד כוחות המשטרה במקום."²⁶⁵

301. בנוסף, מח"ש לא חקרה דבר וחצי דבר בכל האמור להתנהלות הלא חוקית של ולדמן בכל האמור למינוי צוות חקירה מיוחד, שהורכב על ידו ואויש באמצעות לא אחר מפקודיו, כדי שיחקור אירוע בהשתתפות ולדמן ואשר תוצאותיו אבידות

²⁶⁴ דו"ח ועדת אור, עמ' 388.

²⁶⁵ דו"ח ועדת אור, עמ' 736.

בנפש וגרימת פציעות חמורות בקרב אזרחים, והכל כתוצאה מפעילות בלתי חוקית של המשטרה.

302. ועדת אור קבעה באופן המפורש ביותר כי התנהגותו זו של ולדמן אינה רק מנוגדת לחוק, אלא גם בלתי נסבלת על ידי ההיגיון. ועדת אור ציינה בהקשר זה, בין השאר:

"המצב, שבו מפקד המרחב מעורב באירוע בו נהרגו אזרחים, ובה בעת אותו אירוע נחקר במרחב שתחת פיקודו, ולא עוד אלא שהוא עצמו מעורב בהליכי החקירה, הוא מצב פסול ובלתי ראוי על פי כל קנה מידה. אכן, בעצם מינויו של צוות חקירה מרחבי נוצר מצב של ניגוד עניינים טבוע, הנובע מכך שצוות החקירה כפוף במישרין לדרג שאותו עליו לחקור. מעורבותו של מפקד המרחב בחקירה וקבלת דיווחים שוטפים על מהלכיה העצימו עוד יותר את ניגוד העניינים, והפכו אותו לחמור ולעמוק. למרבה הצער, לא ניתן להשתחרר מן הרושם, כי ניגוד העניינים אף הביא, בפועל, למחדלי חקירה רבים, אשר לא ניתן להם כל הסבר, בוודאי לא הסבר אשר יש בו כדי להניח את הדעת. כך, תרמילים שנמצאו בזירת האירוע לא נשלחו לבדיקת מז"פ (המחלקה לזיהוי פלילי), וזאת על יסוד הנחה, אשר לא נמצא לה בסיס, כי מדובר בתרמילים המשמשים לירי של גלילוני גומי. בפועל, היה אחד התרמילים תרמיל של תחמושת חיה, והדבר אף נראה בנקל על פני התרמיל, בלא בדיקה מיוחדת. בדומה, לא נעשה ניסיון ממשי לאסוף ממצאים מן הזירה, בתוך השכונה המזרחית, בסמוך למועד האירוע. זאת ועוד, עדים רבים שהשתתפו באירוע זה לא נחקרו, ובראשם מפקד המרחב עצמו.... בראיית תיק החקירה כמכלול בולטת בו בבירור התפישה שהנחתה את צוות החקירה והיא, כי הנפגעים נפגעו לפני השעה 21:00 בקירוב, היא השעה בה הגיע מפקד המרחב לזירה. חקירת המשטרה גם לא בדקה את זהות השוטרים שעמדו אל מול התושבים בליל האירוע, לא נבדק באילו כלי נשק היו מצוידים ולא נעשה ניסיון לברר מהי גרסתם. החקירה לא בחנה באופן ממשי את העובדות הנוגעות לפעילות כוח המשטרה בשלבים שלאחר הגעת מפקד המרחב למקום. כחלק מהתפישה האמורה, לא טרח צוות החקירה המיוחד לחקור את מפקד המרחב. לא מיותר לציין, כי גם למפקד המרחב לא היה הסבר למחדל יסודי זה. לתפישה האמורה לא היה כל יסוד. אפילו

מן העדויות שהיו בתיק החקירה המשטרתי קל להיווכח, כי למצער מרבית הנפגעים מאש חיה, ובהם ההרוג ויסאם יזבכ, נפגעו בשלב בו מפקד המרחב נכח בזירה. אל נכון, היתה התפישה האמורה מבוססת על הנחה, אותה הוביל מפקד המרחב (הגם שלא נחקר עליה על ידי צוות החקירה שמונה), לפיה כוח המשטרה לא ירה אש חיה באירוע זה. התוצאה היא, כי, למעשה, האחריות האפשרית של כוחות המשטרה לתוצאות החמורות של אירוע זה לא נבחנה לעומקה, לא במסגרת תחקיר ולא במסגרת חקירה פלילית, והכל בשל כשל תפישתי אשר ניצב משנה ולדמן היה אחראי עיקרי לקיומו. בשל כך היה ערכה של חקירת המשטרה שהתקיימה מועט, אם לא אפסי. במצב שנוצר, קיים עתה קושי להגיע לחקר האמת כולה.²⁶⁶

303. אכן, מהממצאים והמסקנות של ועדת אור, לא נותר מקום לספק כי התנהגותו של ולדמן נועדה למנוע קיומה של חקירה ממשית ורצינית שתכליתה להגיע אל האמת. מדובר, איפוא, בהתקיימותם של היסוד העובדתי והיסוד הנפשי לביצועה של עבירת שיבוש הליכי משפט. עבירה פלילית המעוגנת בחוק העונשין, התשל"ז-1977. סעיף 244 לחוק זה קובע את הגדרת עבירת שיבוש הליכי משפט כדלקמן:

"העושה דבר בכוונה למנוע או להכשיל הליך שיפוטי או להביא לידי עיוות דין, בין בסיכול הזמנתו של עד, בין בהעלמת ראיות ובין בדרך אחרת, דינו – מאסר שלוש שנים; לעניין זה, 'הליך שיפוטי' – לרבות חקירה פלילית והוצאה לפועל של הוראת בית-משפט.²⁶⁷

304. מסקנה נוספת שמגיעה אליה מח"ש, בניגוד לממצאי ועדת אור ומסקנותיה, היא הצדקת השימוש בירי גומי מצד המשטרה באירוע שכלל את הירי הקטלני האמור. לפי מח"ש, "אמנם המרחק הקצר שבין הצדדים, ויידוי האבנים בשלב זה, הצדיקו – כך נראה – שימוש באמצעים חמורים פחות (ירי גז וגומי)..."²⁶⁸.

²⁶⁶ שם, עמ' 397-399.

²⁶⁷ ראו גם: רע"פ 7153/99, אורי אלגד נ' מדינת ישראל, פ"ד נה (5) 729.

²⁶⁸ דו"ח מח"ש, עמ' 85.

305. ועדת אור שללה מכל וכל את האפשרות להצדיק שימוש בירי גומי באותן נסיבות, וזאת על סמך בחינת מכלול הראיות שנאספו על ידה ושנבחנו על ידי חבריה. ועדת אור קבעה לעניין השימוש בירי גומי את הממצאים והמסקנות המפורשים והבהירים שלהלן:

”על פי ההוראות שהיו בתוקף בעת האירוע, לא היתה הצדקה להורות על שימוש בירי של גלילוני גומי באירוע זה. על פי אומדני המרחקים שפורטו לעיל ומדידתם, ייתכן שהמרחק בין השוטרים לבין התושבים היה מתאים, פחות או יותר, לשימוש בירי של גלילוני גומי. ברם, בנסיבות העניין, לא התקיימה הדרישה בהנחיות בדבר קיום סכנת חיים לצורך שימוש בירי גומי.

ביסוד מסקנה זו מצויים נתוני הזירה. מן העדויות עולה, כי המתגודדים בשכונה המזרחית היו מרוחקים לפחות 30-40 מטרים מן השוטרים. כוח המשטרה ניצב בנקודה גבוהה יחסית למתפרעים, דבר שהקשה עוד יותר על פגיעה בשוטרים. השוטרים עמדו מאחורי מחסה והיו ברובם מוגנים באמצעות קסדות. קשה עד מאוד לקבוע, כי במצב זה היתה הצדקה לעשות שימוש בגלילוני גומי, אשר מטווח מסוים יש להם פוטנציאל לפגיעה קשה, ואף קטלנית.”²⁶⁹

306. עוד מוסיפה ועדת אור, ובהדגשה יתרה, כי הפקודה שנתן ולדמן לירות כדורי גומי באירוע הנדון, היתה נטולת בסיס חוקי כלשהו: ”התוצאה היא, כי מתן הפקודה לעשות שימוש בגלילוני גומי, בנסיבות העניין, לא עלה בקנה אחד עם ההוראות הנוגעות לעניין, וגם בעניין זה יש מקום לביקורת.”²⁷⁰

307. לא ברור, איפוא, מהיכן אוזרת מח”ש את העוז ואת האומץ לקבוע ממצאים ומסקנות, המנוגדים באופן הבוטה ביותר לממצאי ועדת אור ומסקנותיה. כל זאת, בעוד שמח”ש לא טרחה לערוך חקירה משלה ולאסוף ממצאים נוספים על אלה של ועדת אור. אכן, מח”ש יוצרת את הבלתי אפשרי: בהסתמך על ממצאי ועדת אור היא מגיעה למסקנות הפוכות ממסקנות ועדה זו. יצירה זו של מח”ש נעשית בצורה חמורה ביותר, מתוך העמדת מצג בדו”ח מטעמה, כאילו היא שביצעה את החקירה, גבתה הודעות של עדים ושמעה עדויות של מעורבים באירוע. מצג זה בלתי ראוי הוא ומנוגד לדין בהיותו לא אחר מאשר מצג שווא.

²⁶⁹ דו”ח ועדת אור, עמ’ 395.

²⁷⁰ שם, עמ’ 396.

פרק חמישי: בעייתיות בחינת דו"ח מח"ש בידי פרקליט המדינה

והיועץ המשפטי לממשלה

308. פרקליט המדינה, מר ערן שנדר, היה כאמור מנהל מח"ש בתקופה של אירועי אוקטובר 2000, וממילא הינו אחראי ישיר לכל מחדליה בעניין זה, שעיקרם פורטו לעיל. יתרה מכך, מר שנדר היה אחד הבכירים שהשתתפו במסיבת עיתונאים יזומה שמטרתה היתה לתמוך במח"ש ובדו"ח שלה בעניין אירועי אוקטובר 2000, על ממצאיו ומסקנותיו, שנערכה ביום 21.9.2005 בתגובה לביקורת הציבורית הקשה שהוטחה בדו"ח מח"ש.

309. לא זו אף זו, אלא גם היועץ המשפטי לממשלה, מר מנחם מזוז, השתתף במסיבת העיתונאים היזומה, ואף הוא הביע תמיכה מלאה במח"ש ובדו"ח הבעייתי, בלשון המעטה, מטעמה. לצד היועץ המשפטי לממשלה, שהיה הדובר המרכזי והראשון במסיבת העיתונאים, וליד פרקליט המדינה שנדר, התייצב מנהל מח"ש, עו"ד הרצל שבירו, מי שהיה חתן מסיבת העיתונאים שכולה יוחדה לתמיכה מלאה וגורפת בה ובדו"ח שלה.

310. ערר על דו"ח מח"ש מוגש לפרקליט המדינה, מכוח סעיף 64(א)(2) לחוק סדר הדין הפלילי (נוסח משולב), תשמ"ב-1982. פרקליט המדינה מצוי בנסיבות העניין שלפנינו בניגוד עניינים ברור, ממשי ומובנה. כל בדיקה של דו"ח מח"ש חייבת לבחון את התנהלותה רצופת המחדלים והבלתי חוקית של מח"ש בסמוך לאירועי אוקטובר 2000, עת מר שנדר עמד בראשה. יתרה מכך, מר שנדר כבר הביע תמיכה פומבית בדו"ח מח"ש, וממילא מצוי הוא כבר בניגוד עניינים גם מסיבה זו, כמוהו כמו היועץ המשפטי לממשלה.

311. ויודגש, הדין קובע איסור על עובד ציבור להיות במצב של ניגוד עניינים כאשר קיים חשש סביר לאותו ניגוד. במקרה דנן, ניגוד העניינים, כאמור, הוא ממשי וקיים, הרבה מעבר לחשש סביר כלשהו. עוד בשנת 1961 הבהיר בית המשפט העליון בעניין **אולמי גיל בע"מ**, באמצעות השופט חיים כהן, את משמעות ניגוד העניינים כאשר עובד ציבור אחראי על בחינת עררים בעניינים שדן בהם מתוקף תפקידו הציבורי הקודם. בית המשפט העליון הדגיש כי:

"העמדה שנקט, ואשר מתוך שכנוע פנימי וכנה נקט, בתפקידו הקודם, והאינטרס שייצג, ואשר מתוך הכרת צדקתם וחוקיותם ייצג, בתפקידו הקודם, הם מטבע הדברים קרובים ללבן עד כדי הזדהות עמם, ולו גם באורח תת-הכרתי בלבד; והוא הדין לדעה

שיצר לעצמו בענין פלוני שעמד לפניו בתפקידו הקודם, ואשר הוא העניין העומד לפניו בתפקידו החדש: מה שהדעה ההיא היתה אז כנה ובטוחה יותר, יקשה על אדם בתפקיד חדש לנער חוצנו ממנה ולהשתחרר מרישומה.²⁷¹

312. עוד מדגיש בית המשפט העליון את מראית פני הצדק כרציונל ראשון במעלה בהקשר לכלל בדבר איסור קיומו של חשש סביר לניגוד עניינים (עמ' 676):

"הואיל והדין הוא שענייני הצדק – והליכים מעין שיפוטיים בכלל זה – חייבים להתנהל כך שאדם סביר המסתכל מבחוץ, גם יראה את הצדק בכל הדר עשייתו, ולא יעלה על דעתו שהממונים על עשיית צדק נוהגים במשוא-פנים ולפי דעות קדומות."²⁷²

²⁷¹ בג"ץ 279/60 אולמי גיל בע"מ נ' מ. יערי ועיריית ת"א פ"ד טו 673, 676.

²⁷² **שם**, עמ' 676. והשוו עם הודעת היועץ המשפטי לממשלה כי אין בכוונתו לנטרל את פרקליט המדינה, ערן שנדר, מטיפול בערר. ראו יובל יועז "מזוז: ההחלטה על הערר לא הושפעה מהסערה הפוליטית", **הארץ** 2.10.2005. ויודגש, גם נטרולו של פרקליט המדינה לא ירפא את קיומו של ניגוד עניינים, שכן: א. מי שאמור לטפל בערר אינו אלא כפוף מכל הבחינות לפרקליט המדינה; ב. היועץ המשפטי לממשלה, מי שעומד בראש הפירמידה של פרקליטות המדינה, נגוע, למצער, בניגוד עניינים, בעקבות השתתפותו באותה מסיבת עיתונאים מיום 21.9.2005 התומכת במח"ש ובדו"ח שלה. ראו גם בג"ץ 531/79 סיעת "הליכוד" בעיריית פתח תקוה נ' מועצת עיריית פתח תקוה פ"ד לד (2), 566; בג"ץ 244/86 אברהם רביבו נ' יחיאל בנטוב, ראש המועצה המקומית אופקים, פ"ד מב (3), 183; בג"ץ 595/89 משה שמעון ואח' נ' שלום דנינו, הממונה על מחוז הדרום במשרד הפנים ואח', פ"ד מד (1), 409.

פרק שישי: ההיבט הערכי ומדיניות ההפליה

313. דו"ח מח"ש מנתח את שיקול הדעת של השוטרים החשודים בהרג לפי מסגרת נורמטיבית המתאימה לצבא העומד מול אויב ולא למשטרה העומדת מול אזרחים. זהו ניתוח מוטעה ומסוכן. הספרות המשפטית וגופי אכיפת חוק בחברות דמוקרטיות מבחינים בין שיקול הדעת של שוטרים לזה של חיילים במצבי לחימה, בשל ההבדלים בין תפקידה של המשטרה, שהינו שמירה על שלום הציבור והסדר הציבורי, לבין תפקידו העיקרי של הצבא במצב לחימה, שהינו הכרעה והכנעה של האויב²⁷³.

314. דו"ח מח"ש מסתמך על שני פסקי דין²⁷⁴ הדנים בהיקף סמכויותיו של מפקד צבאי בתנאי קרב, שבהם נקבע כי למפקד הצבאי מוקנה שיקול דעת רחב. מלבד הטעות המשפטית הבוטה, שמקורה בשימוש במסגרת נורמטיבית שאיננה רלבנטית לענייננו, כלומר ההתייחסות לפעילות של כוחות משטרה בשמירה על הסדר האזרחי כאילו היא זהה לפעילות צבאית בתנאי קרב, עצם ההסתמכות על פסקי דין אלו מצביעה על התפישה הערכית המסוכנת של מח"ש.

315. לשיטת מח"ש, המציאות שנתקלו בה השוטרים ומפקדיהם בתחילת אוקטובר 2000 היתה מציאות של מלחמה. דו"ח מח"ש מסתמך על דברי בית הדין הצבאי לערעורים בפרשת סגן אבי, המתייחסים לתפקוד של מפקד צבאי בתנאי קרב. דברים אלה של בית הדין הצבאי לערעורים הם, לשיטת מח"ש, המסגרת הנורמטיבית הראויה לבחינת שיקול הדעת של השוטרים בעת פעילותם מול האזרחים הערבים בתחילת אוקטובר 2000:

"צריך להדגיש במיוחד את הבעייתיות הכרוכה בתהליך הבחירה בין דרכי פעולה ותגובה, את השפעת תנאי הלחץ על תפקודו של אדם, ואת העובדה כי בתנאי קרב מוטל עומס אחריות גדול יותר

²⁷³ והשוו עם כללי האו"ם לעניין זה כפי שנקבעו בהחלטה מספר 34/169 של העצרת הכללית משנת 1979 – Code of Conduct for Law Enforcement Officials; ועם העקרונות שאומצו על ידי הקונגרס השמיני של האו"ם לעניין שימוש בכלי ירי ויחס כלפי עבריינים משנת 1990 - Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials Basic ²⁷⁴ בע/177/79 סגן אבי נ' התובע הצבאי הראשי (להלן: פרשת סגן אבי), בית הדין הצבאי לערעורים (לא פורסם), ובג"ץ 4550/94 נסים אישה נ' היועמ"ש לממשלה ואח', פ"ד מט (5) 859 (להלן: פרשת אישה).

ואתו סמכויות החלטה, לעתים מכריעות, על המפקד בזירה..."²⁷⁵
(ההדגשה לא במקור)

316. בהתאם לתפישה ערכית זו של מח"ש, הדו"ח בוחן את התנהגות השוטרים בעת אירועי אוקטובר כאילו היו חיילים הנמצאים בקרב מול האויב. תפישה זו שולטת במעשיה ובמחדליה של מח"ש בהתמודדות עם חקירת אירועי אוקטובר 2000. תפישה ערכית זו מהווה הסבר לכך שמח"ש לא פתחה בחקירה מיידית בסמוך לאירועים ואף לא לאחר מכן, ככל הנראה בטענה, הבעייתית מבחינה משפטית כשלעצמה, שאין להפריע לחיילים בביצוע משימתם מול האויב.

317. יתר על כן, תפישה ערכית זו היא שהנחתה את מח"ש בכל התנהלותה בהקשר לאירועי אוקטובר 2000. היא מסבירה את הכשרת כל מעשי השוטרים, ובכלל זה ירי שקטל חיי אדם. היא מסבירה את הכשרת השימוש בצלפים לצורך פיזור הפגנות, שהרי על פי תפישה זו המטרה היא לא רק לפזר את ההפגנה, אלא גם להכריע ולהכניע את המפגינים.

318. אין פלא, איפוא, שמח"ש מאמצת את גרסת השוטרים החשודים כי פעלו בסכנת חיים, שהרי אם המדובר במצב של קרב ברור כי יש להאמין לשוטרים שלפי תפישתם הסובייקטיבית הם פעלו במצב של סכנת חיים, למרות העדר ראיות כלשהן התומכות בכך, ולמרות קיומן של ראיות הסותרות את פרשנותם של השוטרים למציאות.

319. אכן, אימוץ מסגרת משפטית-ערכית מעוותת כאמור, עומד בבסיס ההחלטה שלא להגיש כתבי אישום נגד מי מהשוטרים. כך, בקובעה כי הירי של גיא רייף באזור סחינין – שלפי החשד גרם את מותם של וליד אבו סאלח ועמאד גנאיים – היה מוצדק, מסתמכת מח"ש²⁷⁶ על פסק דין שניתן בפרשת אישה, העוסק בשיקול דעת בעת פעילות צבאית ולא משטרתית. בפרשת אישה דן בית המשפט העליון בסוגיית העמדה לדין פלילי של חיילים בגין התרשלות בעת פעילות מבצעית ופסק:

"לפני נקיטה בהליך פלילי בהליך קרבי בגין התרשלות במהלך פעילות מבצעית, יש לשקול את המשמעות הכללית הנובעת לצעד מסוג זה. יש חשש אמיתי, כי הנקיטה בהליך פלילי, בגין טעות בשיקול דעת או רשלנות קלה במהלך מבצע, תביא דווקא לפגיעה בצבא... יתר על כן, הטלת אחריות פלילית על כתפיו של מפקד

²⁷⁵ הדברים הובאו בפרשת אישה, עמ' 869. ראו דו"ח מח"ש, עמ' 34.

²⁷⁶ שם, עמ' 34.

המוביל מבצע צבאי, עלולה להביא לשיבוש הפעילות ולאי עמידה במשימה... הטלת אחריות פלילית במקרים האמורים עלולה להביא, איפוא, לנטל נוסף, בלתי מוצדק, על שדרות הפיקוד"²⁷⁷.

320. ויודגש, ניתוח משפטי-נורמטיבי זה של מח"ש מהווה האסמכתא שלאורה נבחנה פעילות השוטרים החשודים בביצוע עבירות חמורות לכל אורכו ורוחבו של דו"ח מח"ש. כך, למשל, מופנה הקורא למסגרת המשפטית הנורמטיבית והערכית הנ"ל של מח"ש גם כאשר הדו"ח דן בפעילות הצלפים מול בני הזוג רמדאן בנצרת ביום 2.10.2000²⁷⁸; כאשר הדו"ח דן בהתנהלות הצלפים תחת פיקודו של אליק רון ובהחלטותיו ופעולותיו של האחרון באותו עניין באום אל-פחם ביום 2.10.2000²⁷⁹; וכאשר הדו"ח מנתח את פעילות צלפי הימ"מ בפיקודו של סגן ניצב שמואל מרמלשטיין בנצרת ביום 3.10.2000²⁸⁰. למותר לציין, כי אף לא באחד מהמקרים האלה לא נמצא שוטר כלשהו אחראי לפעילות שאינה כדן אשר גרמה לתוצאות הקשות מכל: הרג ופציעות קשות.

321. זאת ועוד, בניגוד לניתוח המשפטי של ועדת אור בדבר אימתי נוצרת סמכות לכוח משטרה לעשות שימוש בכוח, דו"ח מח"ש אינו מזכיר כלל וכלל את חשיבותה של הזכות לחיים ואת מעמדה החוקתי המעוגן במפורש בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, כאשר הוא דן מבחינה משפטית בשימוש המשטרה בכוח קטלני בעת אירועי אוקטובר 2000.²⁸¹ לעומת זאת, ועדת אור מוצאת לנכון להדגיש בהקשר זה כי:

"עקרונות היסוד בדבר קדושת החיים ובדבר חובתה של הרשות להימנע מפגיעה בלתי נחוצה בחיי אדם נקבעו עוד לפני קבלת חוק היסוד, והנחו את בית המשפט באותן פרשות. עם זאת, עוצמתם של עקרונות אלה עלתה בדרגה לאחר קבלת חוק היסוד. בשל כך,

²⁷⁷ עניין אישה, עמ' 866-868.

²⁷⁸ דו"ח מח"ש, עמ' 54.

²⁷⁹ דו"ח מח"ש, עמ' 70.

²⁸⁰ דו"ח מח"ש, עמ' 80.

²⁸¹ ראו דו"ח מח"ש, עמ' 30-32. כמו כן, בהסתמכה על פסק דין רעד לעניין השימוש בירי של אש חיה, מח"ש מצטטת מפסק דין זה באופן סלקטיבי ביותר המיטיב עם המשטרה דווקא. מח"ש מתעלמת לחלוטין מדברי בית המשפט באותו פסק דין, המזהירים ממסוכנות השימוש באש חיה. ראו דו"ח מח"ש, עמ' 30. כל זאת בניגוד גמור לאופן שבו ניתחה ועדת אור אותו פסק דין. ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 471.

היו הדברים יפים אף ביתר שאת במהלך אירועי אוקטובר. הם חלים במלואם גם על ירי של אש חיה המבוצע בידי צלפים.²⁸²

322. אכן, לכל אורכם של 86 עמודי דו"ח מח"ש, לא ניתן למצוא הדגשה אחת לפחות של חשיבות הזכות לחיים. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו לא מוזכר ולו פעם אחת. זאת, אף על פי שנושא הדו"ח הוא פעולת הרשות שקיפחה זכויות חוקתיות ראשונות במעלה של אזרחים: הזכות לחיים, הזכות לשלמות גופנית והזכות לכבוד.

323. על התפישה הערכית הרואה באזרחים הערבים אויב, התריעה ועדת אור בהדגישה כי:

"... חשוב לפעול על מנת לעקר תופעות של דעות קדומות שליליות שנתגלו, גם אצל קציני משטרה ותיקים ומוערכים, כלפי המגזר הערבי. המשטרה חייבת להטמיע בקרב שוטריה את התובנה, כי הציבור הערבי בכללו אינו אויב שלהם, וכי אין לנהוג בו כאויב"²⁸³.

324. למרות דבריה הברורים של ועדת אור, מדו"ח מח"ש עולה כי לא הטמיעה את המסר והמשיכה לאחוז בתפישתה המסוכנת. ראוי לציין בנוסף, כי חוקרת מח"ש בת שבע אלה, שהתבטאה ביום 1.11.2005 באופן בוטה וגזעני בעניין אירועי אוקטובר 2000, בקוראה להם בבוטות "אירועי מוחמד", היתה שותפה פעילה לחקירת מח"ש דנן. בין השאר היתה שותפה לחקירת הצלפים החשודים בירי בלתי חוקי כלפי אזרחים ערבים²⁸⁴, ירי שהוכשר על ידי מח"ש, בניגוד גמור לעמדתה של ועדת אור.

325. לעניין תפישת המשטרה את תפקידה ראו דבריו של ד"ר סטיבן מייסלס מבריטניה, מומחה לשיטור בעל שם עולמי, שהוזכרו לעיל.

326. ויודגש, ספק רב וממשי מקנן בלבנו: האם מח"ש היתה מאמצת, בקלות יתרה, מסגרת נורמטיבית-ערכית אשר רואה את תפקיד המשטרה כפעולה בשדה קרב שיש לנצח בו, וממילא פוטרת אותה מכל חובה שמטיל עליה הדין, אלמלא זהותם

²⁸² ראו דו"ח ועדת אור, עמ' 471-472.

²⁸³ דו"ח ועדת אור, עמ' 768, פסקה 15.

²⁸⁴ ראו מכתבנו למח"ש מיום 2.11.2005 ותגובת מנהל מח"ש עו"ד הרצל שבירו מיום 25.12.2005, שבה נאמר: "מבירור שנעשה עם החוקרת עולה כי אכן הדברים נאמרו על ידה."

הלאומית של האזרחים שכלפיהם הופעל כוח קטלני שלא כדון, לרבות באמצעות שימוש בצלפים.

327. תפישתה הבלתי ראויה והמוטית של מח"ש, בדבר לגיטימיות הפעולות הקטלניות של המשטרה כלפי אזרחים ערבים, היא היא אשר הובילה אותה גם לא לתהות, וממילא לא לחקור, את ההבדלים בין יחסה של המשטרה באותם ימים לאזרחים יהודים לעומת התנהגותה כלפי אזרחים ערבים.

328. טעות עקבית של מח"ש בנתחה את האירועים שעמדו לבחינתה היא ההסתמכות על דברי חשודים או עדים מטעם המשטרה, בייחוד בכל האמור לפעילות הצלפים באום אל-פחם ובנצרת. לפי גישתה, הצלפים הובאו לזירות אלה והופעלו, בין השאר, בעקבות אירועים שהצדיקו זאת, גם אם אלה אירעו 24 שעות לפני שהצלפים הגיעו למקום²⁸⁵.

329. לא יכול להיות ספק, כי ניתוח כאמור של מח"ש שימש אותה במתן לגיטימציה ליירי בלתי חוקי מצד המשטרה, לרבות ירי באש חיה על ידי צלפים כלפי אזרחים בלתי חמושים. גישה זו של מח"ש היא בלתי חוקית באופן בוטה. הדברים ברורים מאליהם, והם עולים בקנה אחד עם הודעתו של מפקד הימ"מ בתקופת אוקטובר 2000 לאוספי החומר מטעם ועדת אור. מפקד הימ"מ, פי ג', מציין בהודעתו האמורה מיום 25.3.2001, כי אפילו ביצע האדם המסוכן רצח זמן קצר לפני פעולת הצלפים, אם אינו מהווה סכנה ממשית, מוחשית ומיידית לחיים לא ניתן להפעיל כלפיו אמצעים אלימים כלשהם:

"העובדה שאדם רצח אחר והפסיק לאיים ברגע שישנה התערבות של שוטרים לא מאפשרת בשום פנים ואופן להפעיל כלפיו אש."²⁸⁶

330. זאת ועוד, מח"ש לא מצאה לנכון להרחיב את יריעת ההקשר בכל האמור לסלקטיביות של המשטרה בבחירת האמצעים נגד הפגנות אזרחים.

331. בפני מח"ש היה חומר רב בדבר הפרות סדר רחבות היקף של אזרחים יהודים באוקטובר 2000, אשר כוונו כלפי האוכלוסייה הערבית. מדובר בהתפרעויות רחבות היקף, בכל רחבי הארץ, של מתפרעים יהודים שקראו "מוות לערבים" ופגעו באזרחים ערבים וברכושם הפרטי והציבורי. בפני מח"ש היו קטעים ששודרו בטלוויזיה הישראלית, שבהם נראים המתפרעים בפעולה. בהרבה מקרים

²⁸⁵ ראו, למשל, דו"ח מח"ש, עמ' 62-63, 71 ו-73.

²⁸⁶ הודעת מפקד הימ"מ פי ג' לאוספי החומר מטעם ועדת אור מיום 25.3.2001, עמ' 3, שורות 75-77.

השוטרים עמדו מהצד והתבוננו באותם אירועים²⁸⁷. בין השאר מדובר בהתפרעויות של אזרחים יהודים במקומות הבאים: רחוב יפת ביפו (שריפת מסגדים); כפר יונה; שכונת התקווה (שריפת שלושה בתים); רחוב בני אפרים בתל-אביב; בת ים; רמלה; טירה; לוד (הצתת בית ספר יסודי); טבריה; חדרה; שדרות; צומת אשקלון קסטינה; דימונה; וגוש דן.

332. המדיניות שנקטה המשטרה מול מפגינים יהודים באוקטובר 2000 היתה שונה לגמרי מזו שנקטה מול מפגינים ערבים. אף שמתפרעים יהודים חסמו כבישים ויידו אבנים, בקבוקים ומכל הבא ליד על המשטרה, נהגה המשטרה "בגמישות מרבית" ואף התמודדה עם אותם מפגינים ללא שימוש באמצעים כלשהם, ובוודאי ללא ירי של כדורי גומי וכדורים חיים, לרבות באמצעות צלפים. כך היה, למשל, בעפולה ביום 8.10.2000, כפי שעולה מעדותו של לוי ורון, ראש צוות ביס"מ לכיש בפני אוספי החומר מטעם ועדת אור ביום 8.1.2001:

"היו שם חבריה שממרידים, וקראו קריאות גנאי נגד ערבים כששמעתי. הם היו חמים. ראיתי שהם מחפשים מגע עם ערבים. אני לא זוכר באיזה שעה הגענו לשם בדיוק. לא קיבלנו הוראות ספציפיות לפני הגעתנו. הרמ"ס חבר אלינו בהגיענו. הסביר לנו שמהבוקר יש הפגנות קטנות שעכשיו תפחו למימדים גדולים. הוא היה שם עם כוח קטן, בסביבות 10-15 שוטרי תחנה, כולל בלשים, אנשי משא"ז. כשהגענו ירדנו מהרכבים ללא אמצעים וללא כלום, בגלל שמדובר ביהודים. בשלב זה הוא התחיל להודיע בכריזה שההפגנה בלתי חוקית, במכשיר כריזה של רכב, שעל הציבור להתפזר, ואם לא נפזר אותם. הוא חזר על זה מספר פעמים. זכור לי שכל השוטרים, כולל כוח היס"מ (אני נשארתי ברכב לבד) מתקדמים ביישור קו לרוחב הכביש על מנת לאפשר את פתיחתו. כל הזמן הזה תנועה לא עוברת. מעטים הרכבים שמפלסים דרך. מדובר ברכבים יהודיים. רכבים ערביים שהגיעו עשו פרסה באופן עצמאי. לא ראיתי רכב כזה מותקף. כן ראיתי שחיפשו אם היושבים ברכב הם יהודים או ערבים."²⁸⁸

333. המפגינים בעפולה אף זרקו סלעים לכביש עד לחסימתו הטוטלית, כפי שמציין לוי ורון בעדותו האמורה: "הכביש עצמו לא היה כשיר למעבר כלי רכב בעקבות יידוי

²⁸⁷ ראו מוצג מספר מ/ 4099 בפני ועדת אור.

²⁸⁸ ראו מוצג מספר מ/ 277, עמ' 10-11, בפני ועדת אור.

האבנים. היה ייחודי אבנים מסיבי. החורשה היתה מעל, והם גם גלגלו סלעים לכביש.²⁸⁹

334. המשטרה לא ראתה בהתפרעויות חמורות ביותר של חלקים מהציבור היהודי, כמה מהן היו קשות מאלה שפרצו בקרב החברה הערבית באותה עת, מצב קשה. היא לבטח לא התייחסה אליהן כאל מצב מלחמה המייצר סכנה מיידית המתירה שימוש באמצעים קטלניים. מח"ש לא בדקה נושא זה, לרבות לא באמצעות חקירותיה הדלות והרשלניות, ומכאן שאין היא שונה בתפישותיה הבסיסיות, כפי שנראה להלן, מהתפישות הבסיסיות שהנחו את פעולות המשטרה כלפי האזרחים הערבים בתחילת אוקטובר 2000.

335. בהקשר זה יצוין, כי אף שמח"ש היא יחידה בפרקליטות המדינה במשרד המשפטים, בפועל כל מערך החקירות שלה מתבסס על חוקרים ואנשי מודיעין שהם אנשי משטרה המושאלים למח"ש²⁹⁰ ואשר צפויים לשוב לשורות המשטרה עם סיום תקופת ההשאלה. מצב זה כשלעצמו יוצר בעייתיות רבה בכל האמור לעצמאות שיקול הדעת המופעל על ידי חוקרי מח"ש ופוגע באופן ממשי ובוטה לא רק במראית פני הצדק, אלא גם בצדק עצמו.

חרף כל המידע האמור שעמד לנגד עיני אנשי מח"ש, לא עלה בדעתם כי התנהלות המשטרה באותם ימים כלפי האוכלוסייה הערבית היתה נגועה ביחס מפלה, גזעני וממילא לוחמני ובלתי חוקי. נקודת המוצא המשפטית-הערכית של מח"ש, אם כן, תואמת היטב את הנחות היסוד של המשטרה ופעילותה. בשני המקרים מדובר בגישות פסולות, לא ראויות, הנוגדות את הדין באופן הבוטה ביותר.

²⁸⁹ שם, עמ' 12.

²⁹⁰ ראו דו"ח מבקר המדינה 56א, עמ' 360.